T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

BOŞANAN KADININ DURUMU: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Dilek ER

HAZIRLAYAN
Ümran CİHAN

ELAZIĞ-2015

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

BOŞANAN KADININ DURUMU: ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Yrd. Doç. Dr. Dilek ER **Ümran CİHAN**

Jürimiz, …… tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği /oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr.**
2.
3.
4.
5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ….. tarih ve ……. sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Boşanan Kadının Durumu: Elazığ İli Örneği

Ümran Cihan

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı
Elazığ-2015, Sayfa:X1II +149

Aile resmi olarak evlilik bağıyla oluşturulurken; evliliğin son bulması da boşanma ile gerçekleşmektedir. Toplumsal açıdan ailenin devam ettirilmesi neslin devamlılığı ve çocukların toplumsallaştırılması bakımından önemlidir. Boşanmanın sonuçları çiftler, çocuklar ve çiftlerin aileleri açısından çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Yapılan pek çok araştırma, sosyo-kültürel konumu açısından kadının boşanma sonrasında daha çok sorunla karşı karşıya kaldığını ortaya koymuştur. Kadının boşanma sonrasındaki deneyiminin önemli olması ve literatürde bu konuya dair kapsamlı çalışmaların azlığı kadının boşanma sonrasındaki durumunun araştırılmasını gerekli kılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, kadının boşanma sonrasındaki durumunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, boşanan kadının karşılaştığı sorunları yine kadının gözüyle görebilmek ve bu bakış açısıyla çözümler öngörebilmek için kadının demografik özellikleri, evlenme süreci, evlilik hayatı, aile desteği, ailede boşanma tecrübesi ve boşanma sürecinde yaşanan gelişmeler incelenmiştir.

Çalışmanın evrenini Elazığ'ın şehir merkezinde yaşayan 2003-2014 yılları arasında resmi olarak boşanmış (tekrar evlenmemiş) 2175 kadın oluşturmaktadır. Örneklemimiz ise 114 boşanmış kadındır.

Çalışmanın bulguları amaçlar, alt amaçlar ve hedefler doğrultusunda oluşturulmuş ve altı aşamada değerlendirilmiştir. Bu aşamalar, boşanan kadının sosyo-demografik özellikleri, aile kökenine ilişkin bulgular, evliliğe ilişkin bulgular, evlilik

sürecinde aileler arası ilişkiler ve etkileşime dair bulgular, boşanmaya ilişkin bulgular ve boşanma sonrasına ilişkin bulguları içermektedir. Ayrıca kadının eğitim düzeyi, yaş, evlilik biçimi ve süresi, çocuk sayısı, gelir düzeyi, ailenin evlilik sırasında ve boşanma sürecinde desteği, aile içi şiddet durumu, boşanma nedenleri, boşanma sırasında yaşanan olaylar, sorunlarla baş etme stratejileri, boşanmayı engelleyen etmenler, yeniden evlilik düşüncesi ve boşanma sonrasında yaşanan gelişmeler araştırmanın bulguları bölümünde yer almaktadır.

Çalışmamızda boşanan kadınların eğitim seviyesinin düşük olduğu, evlilik öncesinde ve evlilik sırasında çalıştıkları fakat boşanma sonrasında çalışma hayatına daha fazla katıldıkları ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan boşanan kadınların çoğunluğunun "çocuk yaşta" evlendiği, ailesinin evlilik kararında önemli derecede etkili olduğu ve çoğunluğunun ise görücü usulüyle evlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca boşanmaya ilişkin bulgularda, boşanan kadınların evliliğine ilişkin geçimsizlik belirtilerinin evliliklerinin ilk zamanlarında başladığı, boşanma kararını veren ve mahkemeye başvuran tarafın kendisi olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan önemli bir bulguda, kadınların gerçek boşanma nedenleri ve resmiyetteki boşanma nedenleri arasındaki farklılıktır. Zira resmiyette boşanma nedeni "şiddetli geçimsizlik" olan kadınların gerçek boşanma nedeninin aldatma olduğu ortaya çıkmıştır. Boşanma sonrasında kadının durumuna ilişkin bulgularda, kadınların yaşadığı en önemli sorunun ekonomik problem olduğu, "bir kadın olarak" yaşadığı sorunun ise çevrenin dedikodusu olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan boşanan kadının kendi boşanmasına ilişkin çevresinin tutumunun çoğunlukla "toplumsal baskı ve dedikodu" aracı olarak algıladığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ailenin Devamlılığı, Evlilik, Kadın ve Boşanma.

ABSTRACT

Master Thesis

The Status of Divorced Women: Example of Elazığ

Ümran Cihan

The University of Fırat
The Institute of Social Science
The Department of Sociology
Elazığ-2015, Page: X1II+149

Family is officially created with the bond of marriage and it ends with divorce. Socially, the continuity of family is important in terms of the continuity of generations and socialization of children. Divorce may cause various problems for couples, their children and families. Numerous studies have shown that women faced more problems after divorce in terms of their socio-cultural position. The importance of the experiences of women after divorce and the lack of comprehensive studies in the literature regarding this subject makes it necessary to investigate women's situation after divorce.

The purpose of this study is to reveal women's situation after divorce. To this end, in order to see the problems experienced by women through women's eyes and to provide solutions with this perspective, women's demographic characteristics, the marriage process, marriage life, family support, divorce experience in family and events occurred during the divorce process were examined.

114 women were selected from 2175 women living in Elazig city center who officially divorced (did not remarry) between 2003-2014 years.

Findings of the study were formed according to purposes, sub-purposes and goals, and evaluated in six stages. These phases contained divorced women's socio-demographic characteristics, findings related to family origins, findings related to marriage, findings related to marriage process and relations and interaction between families, findings related to divorce and findings related to period after divorce. In addition, women's educational level, age, type and duration of marriage, income level,

support of family during and after the divorce process, domestic violence situation, divorce causes, events occurred during divorce, coping strategies, factors preventing divorce, idea of re-marrying and events occurred after divorce were included in the findings section of the study.

As a result of our study, it has been observed that divorced women have a lower educational level and even though they work before and during marriage, they have a greater participation in working life after the divorce. On the other hand, it has been concluded that majority of divorced women go through “child marriages”, their families are significantly dominant over their decision of marriage and most of them have arranged marriages. Besides, according to the findings regarding divorce, it has been determined that the conflict symptoms regarding the marriage of divorced women start at the very beginning and women decide to divorce and go to law themselves. On the other hand, another important finding is the difference between the actual and official reasons for women to divorce. Because women whose official reason to divorce is “irreconcilable differences” actually divorce due to infidelity. According to the findings regarding the condition of women after the divorce, the most important problem being experienced by women is the economic problem, whereas the problem they experience “as a woman” is the gossip of the environment. On the other hand, the divorced women generally perceive the environmental attitude regarding their divorce as a means of “social pressure and gossip”.

Keywords: Continuity of Family, Marriage, Women and Divorce

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER ..... **VI**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **IX**
ÖNSÖZ ..... **XII**
KISALTMALAR ..... **XIII**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ **4**
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 4
1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kullanılan Teknikler 5
1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi 5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 6
1.5. Araştırmanın Sayıltıları 7
1.6. Araştırmanın Verilerinin Uygulanması ve Analizi 7

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI **8**
2.1. Tarihsel Süreçte Aile, Toplumsal Cinsiyet ve Evlilik: Kısa Bir Bakış 8
2.1.1. Aile ve Aile Türleri 8
2.1.1.1. Birey Sayısı Bakımından Aile Türleri 9
2.1.1.2. Otorite Sahibi Bakımından Aile Türleri 10
2.1.1.3. Toplumsal Konumu Bakımından Aile Türleri 10
2.1.1.4. Ailenin İşlevleri Bakımından Aile Türleri 10
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet 11
2.1.3. Evlilik 15
2.2.Boşanma Olgusu 18
2.2.1.Boşanmanın Dayandığı İlkeler 23
2.2.1.1. Kusur İlkesi 23
2.2.1.2. İrade İlkesi 24
2.2.1.3. Temelden Sarsılma İlkesi 24
2.2.1.4. Elverişsizlik İlkesi 25

2.2.1.5. Eylemli Ayrılık İlkesi 25
2.2.2. Hukuki Açıdan Boşanma Nedenleri 26
2.2.2.1. Mutlak ve Nisbi Boşanma Nedenleri 26
2.2.2.2. Genel ve Özel Boşanma Nedenleri 27
2.2.2.2.1. Genel Boşanma Sebepleri 27
2.2.2.2.2. Özel Boşanma Nedenleri 30
2.2.3. Yapılan Çalışmalarda Boşanma Nedenleri 34
2.2.4. Dünya'da ve Türkiye'de Boşanma Olgusuna Kısa Bir Bakış 37
2.2.5. Boşanma Sonrasında Kadının Durumu 40
2.2.6. Ailesi Boşanmış Çocukların Durumu 42
2.3. Boşanma İle İlgili Yaklaşımlar 44
2.3.1. Bağlanma Teorisi 44
2.3.2. Sembolik Etkileşimcilik 45
2.3.3. Yaşam-Gidişi yaklaşımı 45
2.3.4. Sosyal Değiş-Tokuş Kuramı 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 54
3.1. Sosyo-Demografik Özellikler 54
3.1.1. Yaş Durumu 54
3.1.2. Eğitim Durumu 56
3.1.3. Yaşanılan Mekan 58
3.1.4. Çalışma Durumu 59
3.1.5. Meslek ve Gelir Düzeyi 61
3.2. Boşanan Kadınların Aile Kökeni 67
3.2.1. Anne ve Babanın Eğitim Durumu 67
3.2.2. Anne ve Babanın Yerleşim Yeri 69
3.3. Boşanan Kadınının Evliliğine İlişkin Elde edilen Bulgular 70
3.3.1. İlk Evlenme Yaşı 70
3.3.2. Evlenme Biçimi 73
3.3.3. Evlilik Süresi 75
3.3.4. Evliliğe Karar Verme Durumu 77
3.3.4.1. Evliliğe Karar Verme Süresi 77
3.3.4.2. Evlilik Kararının Verilmesinde Aile Faktörü 78

3.3.5. Evlenme Nedeni 82
3.3.6. Evlilik Sayısı 85
3.3.7. Evlilik Hayatı Boyunca Kadının ve Eşinin Sorun Çözme Stratejileri 85
3.3.8. Evlilik Süresince Şiddete Maruz Kalma Durumu 87
3.3.9. Çocuk Sayısı ve Velayet Durumu 90
3.4. Evlilik Sürecinde Aileler Arası İlişkiler ve Etkileşim 93
3.4.1. Evlilik Süresince Eşin Ailesine Mekansal Yakınlık 93
3.4.2. Eşin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahale Durumu 94
3.5. Boşanmaya İlişkin Bulgular 96
3.5.1. Aile Kökeninde Boşanma Tecrübesi 96
3.5.2. Geçimsizliğe İlişkin İlk Belirtilerin Başlama Süresi 98
3.5.3. Boşanmayı Geciktiren Etmenler 99
3.5.4. Boşanma Nedenleri 100
3.5.5. Boşanma Kararını Veren ve Mahkemeye Müracaat Eden Taraf 104
3.5.6. Boşanma Kararına Eşin Verdiği Tepki 106
3.5.7. Boşanma Kararına Ailelerin Verdiği Tepki 107
3.5.8. Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Birbirinden Ayrı Kalma Durumu 108
3.6. Boşanma Sonrasına İlişkin Bulgular 109
3.6.1. Boşanma Sonrasında Kadınların Yaşadığı Sorunlar 109
3.6.2. Boşanma Sonrasında Kadınların Çocuklarına İlişkin Yaşadığı Sorunlar 111
3.6.3. Boşanan Kadınların Boşanma Sonrasında Psikolojik Durumu 113
3.6.4. Boşanan Kadına Aile ve Yakın Çevre Desteği 114
3.6.5. Boşanma Kararına İlişkin Kadının Tutumu 115
3.6.6. Boşanan Kadının Yeniden Evlilik Düşüncesi 117
3.6.7. Boşanma Sonrasında Kadına Karşı Tutum 120
SONUÇ VE ÖNERİLER 123
KAYNAKLAR 132
EKLER 140
ÖZGEÇMİŞ 149

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünya'da Yıllara Göre Boşanma Oranlarının Dağılımı 38
Tablo 2. Türkiye'de Evlenme ve Boşanma İstatistikleri Dağılımı.....40
Tablo 3. Kadınların Yaşlarına Göre Dağılımı.....55
Tablo 4. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Eğitim Durumu.....56
Tablo 5. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı 58
Tablo 6. Boşanan Kadının Çalışma Durumunun Dağılımı.....60
Tablo 7. Boşanan Kadının Gelir Düzeyinin Dağılımı 61
Tablo 8. Boşanan Kadının Gelir Düzeyi ve Nafaka Durumu Arasındaki İlişkinin Dağılımı.....62
Tablo 9. Boşanan Kadının Gelir Düzeyi ve Eğitimi Arasındaki İlişkinin Dağılımı 64
Tablo 10. Boşanan Kadının Gelir Durumu ve Mesleği Arasındaki İlişkinin Dağılımı..66
Tablo 11. Boşanan Kadının Anne ve Babasının Eğitim Durumunun Dağılımı.....68
Tablo 12. Boşanan Kadının Anne ve Babasının Yerleşim Yerinin Dağılımı 69
Tablo 13. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin İlk Evlilik Yaşının Dağılımı.....71
Tablo 14. Eğitim Durumuna Göre Boşanan Kadının Evlenme Yaşı.....72
Tablo 15. Boşanan Kadının Evlenme Biçiminin Dağılımı 74
Tablo 16. Boşanan Kadının Eğitim Durumuna Göre Evlenme Biçiminin Dağılımı.....75
Tablo 17. Boşanan Kadının Evlilik Süresinin Dağılımı 76
Tablo 18. Boşanan Kadının Evliliklerine Karar Verme Sürelerinin Dağılımı.....77
Tablo 19. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamasının Dağılımı 78
Tablo 20. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamasının Nedenleri Dağılımı ...79
Tablo 21. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamamasının Nedenleri Dağılımı 80
Tablo 22. Evlenme Biçimi ve Aile Onayı Arasındaki İlişkinin Dağılımı.....81
Tablo 23. Evlenme Nedenlerinin Dağılımı 82
Tablo 24. Boşanan Kadınların Evlenme Nedeni Ve Aile Onayı Arasındaki İlişkinin Dağılımı.....84
Tablo 25. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Evlilik Sayısının Dağılımı.....85
Tablo 26. Boşanan Kadının Evlilik Hayatı Boyunca Çaba Gösterme Durumunun Dağılımı.....86
Tablo 27. Evlilik Hayatı Boyunca Kadının Sorun Çözme Stratejilerinin Dağılımı 87

Tablo 28. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumunun Dağılımı Tablo 89
Tablo 29. Aile İçi Şiddet Türlerinin Dağılımı 90
Tablo 30. Çocuk Sayısının Dağılımı 91
Tablo 31. Çocuğun Velayetinin Kime Verildiğinin Dağılımı 92
Tablo 32. Evlilik Süresince Oturulan Yerin Dağılımı 93
Tablo 33. Kadına Boşandığı Eşinin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahalesi Durumunun Dağılımı 94
Tablo 34. Evlilik Süresince Oturulan Yer ve Ailenin Müdahalesi Arasındaki İlişkinin Dağılımı 95
Tablo 35. Kadınlara Eşin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahale Ettiği Konuların Dağılımı 96
Tablo 36. Ailede Boşanma Tecrübesi Durumunun Dağılımı 97
Tablo 37. Ailede Boşanan Kişilerin Dağılımı 98
Tablo 38. Geçimsizliğe İlişkin İlk Belirtilerin Başlama Süresinin Dağılımı 98
Tablo 39. Boşanmayı Geciktiren Etmenlerin Dağılımı 99
Tablo 40. Boşanma Nedenlerinin Dağılımı 101
Tablo 41. Gerçek Boşanma Nedeni İle Resmiyetteki Boşanma Nedeni Arasındaki İlişkinin Dağılımı 103
Tablo 42. Boşanmak Amacıyla Mahkemeye Müracaat Eden Tarafın Dağılımı 104
Tablo 43. Boşanma Kararı ve Tekrar Boşanmayı Düşünme Durumu Arasındaki İlişkinin Dağılımı 106
Tablo 44. Boşanma Kararına Boşandığı Eşinin Verdiği Tepkinin Dağılımı 107
Tablo 45. Boşanma Kararına Kadının Ailesinin Verdiği Tepkinin Dağılımı 108
Tablo 46. Boşanmadan Önce Eşlerin Ayrı Kalma Durumunun Dağılımı 109
Tablo 47. Boşanma Sonrasında Kadınların Yaşadığı Sorunların Dağılımı 110
Tablo 48. Boşanma Sonrasında Kadının 'Bir Kadın Olarak' Yaşadığı Sorunların Dağılımı 111
Tablo 49. Boşanma Sonrasında Kadınların Çocuklarına İlişkin Yaşadığı Sorunların Dağılımı 112
Tablo 50. Boşanma Sonrasında Kadının Psikolojik Durumunun Dağılımı 113
Tablo 51. Boşanan Kadına Aile ve Yakın Çevre Desteğinin Dağılımı 114
Tablo 52. Tekrar Boşanmayı Düşünme Tutumunun Dağılımı 115
Tablo 53. Tekrar Boşanmayı İstemesinin Nedenleri Dağılımı 116

Tablo 54. Tekrar Boşanmayı İstememesinin Nedenleri Dağılımı.....116
Tablo 55. Yeniden Evlilik Düşüncesi Ve Aile Desteği Arasındaki İlişkinin Dağılımı 118
Tablo 56. Yeniden Evliliği Düşünenlerin Nedenleri Dağılımı 119
Tablo 57. Yeniden Evliliği Düşünmeyenlerin Nedenleri Dağılımı.....119
Tablo 58. Boşanan Kadına Karşı Tutumun Dağılımı.....120
Tablo 59. Boşanan Kadının Boş Zaman Aktivitelerinin Dağılımı.....122

ÖNSÖZ

Boşanma oranlarının artışı, sosyal bilimler açısından toplumun patolojik yansıması olarak düşünülmekte ve ailenin varlığını tehdit eden bir unsur olarak algılanmaktadır. Toplumsal yaşantıda ve teknolojik alanda yaşanan olumlu yöndeki gelişmeler bir taraftan hayatımızı kolaylaştırırken diğer taraftan da boşanma oranlarının artışına sebep olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Boşanma sürecinin ve sonrasındaki sorunların belki de en fazla etkilenen tarafı kadınlar ve çocuklar olabilmektedir. Diğer taraftan mutsuz bir evliliğin de hem çocuklar hem de çiftler için olumsuz sonuçlar doğuracağını savunanlar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada boşanmanın yaşanılan bölge kapsamında kadın açısından ne ifade ettiği, yaşadığı sorunlar, sorunlarla nasıl baş ettiği, evlenme süreci ve boşanma aşaması, kadının sosyo- ekonomik ve demografik özellikleriyle bağlantılı olup olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmayı yapmamın en büyük destekçisi olan umudumu kaybettiğimde bile bana sürekli cesaret ve çalışma azmi veren çok kıymetli ve değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Dilek Er'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın uygulama kısmında bütün zorluklarla mücadele etmemde yanımda olan ve arkamda duran sevgili aileme, her fırsatta anlattığım sorunları dinleyen kıymetli meslektaşlarıma, Sayın Yrd. Doç. Dr. Rıfat Bilgin'e, boşanmış kadınlara ulaşabilmem için yardımlarını esirgemeyen yakın çevreme ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma kapsamında yer alan verilerin toplanmasına katkı sağlayan katılımcılara da samimi, içten ve gerçek bilgi verdikleri için teşekkür ederim.

KISALTMALAR

A.B.D.	**:** Amerika Birleşik Devletleri
Akt	**:** Aktaran
ASAGEM	**:** Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
Çev	**:** Çeviren
Diğ.	**:** Diğerleri
DPT	**:** Devlet Planlama Teşkilatı
S	**:** Sayfa
TMK	**:** Türk Medeni Kanunu
TÜİK	**:** Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	**:** Ve benzeri
Vd.	**:** Ve diğerleri
Yay.	**:** Yayıncılık
Y.y.	**:** Yüzyıl

GİRİŞ

Aile, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan, evlilik akdi ile bir araya gelmiş bireylerden oluşan biyolojik, kültürel, sosyal ve ekonomik fonksiyonu olan toplumun mikro düzeyde bir temsilidir. Aile, dış dünyaya karşı amansız bir savaş veren bireyin, sürekli değişen çevrede tek sahip olduğu, kalıcı ve yerleşik yapıdır. Aile, toplumun en küçük yapı taşını oluştur ve bireylere hayatlarında vazgeçemeyecekleri korunaklı bir alan sunar. Dr. Irwin M. Greenbag'a göre, "İnsanlar yerleşik bir yapıya sahip olmak için evlenirler." Bu görüşe göre, dış dünya ne kadar çok değişirse ve çevrede ne kadar çok yenilik ve geçicilik dolu olursa, ailede o denli güçlenecektir. Çünkü aile bu değişen dünyaya karşı bireyleri korumaktadır (Toffler, 1974:202-203).

Feodal dönemden modern topluma geçilmesiyle birlikte kadın, toplumsal yapı içerisinde edilgen bir yapıdan etkin bir konuma geçmiştir. Bununla birlikte aile, evlilik ve boşanma gibi sosyal olguların modern yaşamı kucaklayan yeni durumları ortaya çıkmıştır. Ailenin yapısı küçülmüş, aile içi ilişkilerde cinsiyet eşitliği ön plana çıkmış, boşanmanın geleneksel ve dini tabuların etkisinden kurtulması beraberinde boşanma oranlarını arttırmış, artan oranlar sebebiyle de boşanma evrensel bir sorun olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Abadan, 1982; Akt Aydın, 2009:2).

Boşanmanın sosyal ve ekonomik durumla ilişkili olduğuna pek çok araştırmada değinilmiştir. Eğitim seviyesinin yükselmesi, şehir hayatına geçilerek bireyselleşmenin artması, geniş aileden çekirdek aileye geçiş, eşlerden her ikisinin çalışıyor olması ve bu sebeple ekonomik bağımsızlıklarının olması, aile içi rollerin değişmesi, bireyselciliğin ve konforculuğun yüceltilmesi, çekirdek aileye geçiş, ahlaki değerlerin aşınması ve bireylerin özgür yaşama istekleri ailenin çözülmesi demek olan boşanmayı kolaylaştırıcı ve arttırıcı rol üstlenmiştir. Bu gelişmeler ile sosyal yapı dönüşüme uğramış; evlenme ve boşanma gibi sosyal olguların modern yaşama özgü yeni algılayış biçimleri ortaya çıkmıştır.

Günümüzde boşanmaların artması beraberinde tek ebeveynli aileleri yaygınlaştırmıştır, bu durum çocukların bakımının eksik kalmasına, toplumsal çözülmeye ve değerlerin kaybedilmesine neden olmuştur. Boşanmayı engelleyici sosyal ve kültürel faktörlerin etkisinin azalması ve ayrıca eğitim, ırk, din, yaş ve gelir düzeyi gibi toplumsal farklılıkların olması boşanmayı kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir.

Boşanmayı modern çağın getirdiği olumsuz bir durum olarak görmek; her çağda ve dönemde boşanmaya rastlanıldığı gerçeğini inkar etmek demektir. Çünkü boşanma bireysel bir sorun ya da algı değil toplumsal yapıdaki bir kurumun yapısal sorunlarına işaret eden bir durumdur ve insanoğlunun var olmasından bu yana evlilik ya da aile biçimlerine rastladığımızdan dolayı boşanmayı tek bir dönemin sonucu olarak görmek yanlış olacaktır. Boşanmaların artması toplumsal yapıyı inceleyenler için eşlerin birbirleriyle iletişiminde ve karşılaşılan sorunları çözmede bilgi beceri eksikliğinin göstergesi olarak algılanılabilir. Bu nedenle evlilik hayatı boyunca birbirleriyle geçinmeyi bilmeyen çiftler, boşanma sonrasında da çatışmaları, sürtüşmeleri ve kavgaları sürdürebilmektedirler.

Batı ülkeleriyle karşılaştırdığımızda her ne kadar ülkemizde boşanma toplumsal yapıyı tehdit edecek kadar yüksek olmasa da son yıllarda boşanma oranlarındaki yükselmeler, sosyal bilimcileri boşanma konusunda düşünmeye yöneltmektedir. Boşanma olgusuna yönelik vurgu, boşanmanın sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerinin ötesinde toplumsal bakış açısının ve zihniyetinin ne olduğunun incelenmesini daha önemli bir konu haline getirmiştir.

Boşanma, ailenin devamlılığını tehdit eden önemli bir soruna işaret edebilir, her ne kadar çiftleri mutsuz ve sorunlu bir evlilikten kurtarır gibi görülse de boşanmadan sonra da sorunlar artarak devam edebilmektedir. Boşanma korkulacak bir süreç olmasa bile zor ve sancılı bir duruma neden olabilmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de son yıllarda artış eğiliminde olan boşanma olgusunun nedenlerini belirlemek ve boşanmış kadınların boşanma sonrasındaki durumunu ortaya koymaktır. Boşanma ortaya çıkan sorunlar ve yüklenilen sorumluluklar bakımından erkeklerle kıyaslandığında kadınlar için daha zor ve yıpratıcı bir süreci ifade edebilmektedir. İşte bu nedenle kadınların bakış açısıyla boşanma deneyimlerinin araştırılması daha önemli hale gelmiştir. Yapılan çalışmada kadının boşanma sonrası deneyimi, sosyo-demografik özellikleri, aile yapısı, evlenme nedeni, evlilik biçimi ve ailede boşanma tecrübesi gibi kadınların hem evlilik ilişkisini hem de boşanma sonrasındaki durumunu ortaya koyabilecek değişkenler araştırılmıştır.

Araştırma, üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada boşanan kadının durumunu araştırmak ve görüşme sorularını hazırlamak için boşanma kavramı üzerine literatür taraması yapılmıştır. İkinci aşamada görüşme formları boşanma davası en

fazla on yıl önce tamamlanmış, yeniden evlenmemiş, Elazığ il merkezinde yaşayan 114 kadına uygulanmıştır. Üçüncü aşamada ise bulgular amaçlar doğrultusunda tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

Diğer taraftan çalışmanın üç bölümü bulunmaktadır.

Birinci bölümde yapılan çalışmanın metodolojisi yer almaktadır. Metodoloji kısmında ise araştırmanın konusu ve amacı, çalışmanın sınırlılıkları, sayıltıları, örneklem grubunun nasıl seçildiği, verilerin analizi ve yorumlanmasında hangi yöntemin ve programın kullanıldığı anlatılmaktadır.

İkinci bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesi ve literatür taraması yapılmıştır. Tarihsel bir bakış açısıyla boşanma ve kadın, aile ve evlilik tanımları yapılmıştır. Literatürdeki boşanma çalışmaları ışığında kadınlar, aileler ve çocuklar açısından boşanmanın sonuçları tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, araştırma sonunda elde edilen veriler, amaçlar çerçevesinde oluşturulmuş, araştırmanın bulguları altı aşamada değerlendirilmiş, tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Birden fazla nedeni olan boşanma, sonuçları ve engelleyicileri bakımından hem tarafları hem de bütün toplumu etkileyen zor ve sancılı bir dönemi ifade etmektedir. Evliliğin patolojik olarak bitmesi olarak da nitelenen boşanma, ailenin parçalanmışlığına delalet edebilir, buna karşın evlilik süreci sorunlu olan tarafları evliliklerine ilişkin sorunlarını sürekli yaşamaktan kurtaran bir karar aşaması ya da kurtuluş süreci olarak da nitelenebilir.

Salt hukuki göstergeleriyle nedenleri açısından boşanma, genel ve açıklanmaya ihtiyaç duyulan bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira boşanmanın hukuki göstergeleri, boşanmanın şümullü öncüllerini ve geçimsizliğe neden olan psiko-sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal gerçekleri tam olarak bize ifade etmez. Bu bakımdan boşanmanın ne olduğunu, nedenlerini ve nedenleri öncülleyen psişik, psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik koşulların ne olduğunu ortaya koyabilmenin ancak çok disiplinli ve disiplinler arası çalışmayı gerektirdiği söylenebilir. Sonuçları bakımından da boşanma hakkında aynı şeyi söylemek mümkündür.

Boşanma üzerine yapılan çalışmalara ve ortaya konulan istatistikî göstergelere bakılarak boşanmanın dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artış gösterdiği ifade edilebilir. Söz gelimi Tüik (2013) verilerine bakıldığında; 2006 da kaba boşanma hızı 1,35 (93,489 çift); 2009'da 1,40 (114,162 çift); 2011 yılında 1,62 (120,117 çift); 2012 yı1ında 1,64 (123,325 çift), 2013 yılında ise 1,65 (125,305 çift)'e yükselmiştir. Boşanma oranlarındaki artış, boşanmanın toplumda spesifik bir durum olmadığını aksine önemsenmesi gerekli bir durum ya da vakıa olarak değerlendirilmesi gerektiğini gösterir. Diğer taraftan toplumda parçalanmış aile çocuklarının sorunlarındaki artış ve boşanan kadınların mağduriyetleri ya da boşanma sonrası yaşadığı sorunlar da boşanmayı incelenmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Yukarıda sıraladığımız tüm gerekçeler bizi "boşanan kadın" özelinde, boşanmayı özellikle sonuçları özelinde incelemeye yöneltmiştir. Bu bağlamda çalışmanın problematiği, boşanma sonrasına ilişkin boşanan kadının durumu hakkındaki algısını ortaya koymak ve yine boşanma sonrası kadının yaşadığı sorunları ortaya

koyabilmektir. Bu amaçla bu çalışmada boşanan kadının psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik değişkenler açısından durumu, boşanma sürecinde yaşadığı sorunlar ve bu sorunlarla baş etme yolları, evliliğine ilişkin tutumu ve algısı irdelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kullanılan Teknikler

Araştırma yöntemi, araştırmanın amacına uygun bir şekilde gerçekleştirmek için kullanılan genel yaklaşımı ifade etmektedir. Araştırmanın tekniği ise, araştırma yönteminin uygulanması için kullanılan bilgi toplama aracına verilen addır. Bir yöntem çerçevesinde bir ya da birden fazla veri toplama tekniği kullanılabilir (Armağan, 1973:12). Yöntem, araştırma kapsamında zihinsel bir süreci ifade ederken; teknik bu araştırma içinde kullanılan pratik elemanları içerir.

Bu araştırmada, "nicel araştırma deseni" kullanılmıştır. Bu çerçevede çalışmada hem belgesel tarama tekniğinden hem de anket tekniğinden yararlanılmıştır. Çoklu yöntemlerin kullanılması, araştırmanın güvenirliğinin arttırılmasına katkı sağlayacağı düşünülerek kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına temel oluşturmak için kullanılan belgesel kaynak tarama tekniği, araştırılan konu, olgu ya da olay hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış veya yaratılmış olan çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının uygun şekilde toplanması ve incelenmesi olarak tanımlanabilir (Seyidoğlu, 1995:36).

1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

İncelenmek istenen nesnelerin, olayların veya olguların tümü evren olarak adlandırılır. Araştırmacının belli bir evrenden sınırlı sayıda seçip aldığı birey, nesne, olay veya olgu ise örneklem olarak adlandırılır (Topsever, 1991:61 akt. Aktaş, 2011:47).

Bu çalışmanın evrenini, 2003-2014 Elazığ Nüfus Müdürlüğüne ikamet kayıtlı gözüken boşanan kadın nüfusu oluşturmaktadır. 2003 yılı Aile Mahkemelerinin kurulmuş olmasını; 2014 yılı ise çalışmamızın başlangıç zamanını göstermektedir.

2003- 2014 Mayıs tarihleri itibariyle Elazığ Nüfus Müdürlüğüne kayıtlı ve burada ikamet eden boşanarak dul durumundaki (yeniden evlenmemiş) kadın sayısı 2175'dir. Elazığ Nüfus Müdürlüğünden alınan yıllara göre boşanan kadınların dağılımı ise şöyledir:

2003 yılı 235 kişi; 2004 yılı 190 kişi; 2005 yılı 165 kişi; 2006 yılı 200 kişi; 2007 yılı 192 kişi; 2008 174 kişi; 2009 yılı 189 kişi; 2010 yılı 160 kişi; 2011 yılı 170 kişi; 2012 yılı 100 kişi; 2013 yılı 150 kişi; 2014 Mayıs ayına kadar 250 kişi boşanmıştır.

Bu dağılıma bakılarak araştırmanın örneklemi, kotalı örneklemeye uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Kotalı örnekleme türünün seçilmemesi rassallığın sağlanamamasından kaynaklanmıştır. Her bir zaman dilimine ait boşanan kadın sayısının ağırlıkları alınarak örneklem seçilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Boşanma sonrasında kadının durumunu incelerken öncelikle insanın doğasından ve deneyimlerin özelliği ve öznelliğinden kaynaklanan engeller (psikolojik savunma mekanizmaları, utanma, toplumsal baskılara bağlı ya da kusura bağlı gizleme ve mahremiyetin korunması) bulunmaktadır. İşte çalışmamız bu engeller ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmamızı gerçekleştirebilmemiz ve anket forumlarını uygulayabilmemiz için boşanmış kadınlara ulaşabilmemiz gerekliydi. Bilgilerin gizliliğinden dolayı çalışmamız bürokratik engellerle sınırlandırılmıştır.

Sosyal bilimlerin kendi doğasından kaynaklanan bilginin objektif olma sorunu ve yaptığımız çalışmanın sadece uygulandığı bölgeye dair açıklamalarda bulunması ve genelleme sorunu ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma, Elazığ il merkezinde yaşayan 2003'de Aile Mahkemeleri kurulduktan sonra 2014 yılının Mayıs ayına kadar aile mahkemelerinde boşanma davası boşanma ile sonuçlanmış ve boşanma kararı kesinleşmiş ve yeniden evlenmemiş 2175 kadının %5'i alınarak oluşturulan 114 boşanmış kadını kapsamaktadır. Eşi ölmüş, herhangi bir nedenle ayrı yaşar durumda olan ve 10 yıl öncesinde boşanmış kadınları kapsamamaktadır.

Bu çalışma, sadece boşanan kadınlara uygulandığı için cinsiyet açısından bir sınırlılık bulunmaktadır.

Aynı zamanda çalışmamız, 2003 yılından 2014 yılı Mayıs ayına kadar olan zamanda ki boşanmış kadını kapsadığı için zaman bakımından da sınırlanmıştır.

Veri toplama sürecinde Elazığ il merkezinden farklı bölge, şehir ve ilçelerden yararlanılmamıştır. Bu nedenle araştırma bulguları ancak Elazığ il merkezindeki

boşanmış bireylere benzer özelliklere sahip boşanmış bireylere uygun olabilir ve genellenebilir.

1.5. Araştırmanın Sayıltıları

- Boşanan kadınların eğitim seviyesi yüksektir.
- Boşanan kadının boşanma kararından dolayı herhangi bir pişmanlık duyacağı düşünülmemiştir.
- Boşanan kadının boşanma sonrasında ekonomik problemler yaşayacağı öngörülmektedir.
- Boşanan kadının dulluğuna ilişkin sosyal çevresiyle sorunları bulunmaktadır.
- Boşanmış kadınlar, varsa çocuklarına ilişkin çok çeşitli problemler yaşamaktadır.
- Boşanmış kadın, sosyal çevresinden destek almıştır.
- Çocuk yaşta yapılan evlilikler genellikle boşanmayla sonuçlanabilir.
- Boşanmış kadınların ailesinde ve yakın çevresinde boşanma tecrübesi bulunmaktadır.
- Ailede çocuğun varlığı, hem eşlerin aile olma bilincini ve sorumluluğunu arttıran hem de eşler arası sorunları öteleyen önemli bir faktördür.

1.6. Araştırmanın Verilerinin Uygulanması ve Analizi

Araştırmada veri toplamak amacıyla belgesel tarama tekniği ve anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma için önceden hazırlanmış hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorulardan oluşan 77 maddelik görüşme formu bulunmaktadır. Görüşme soruları, araştırmacı tarafından örneklem grubunun, soruları kolaylıkla anlayabilecekleri ve cevap verebilecekleri şekilde hazırlanmıştır.

Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan 77 soruluk görüşme sorularına boşanmış kadınların gönüllü olarak verdikleri cevaplardan oluşmaktadır. Verilerin toplanması araştırmacı tarafından Haziran-Kasım\2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırma ile elde edilen istatiksel verilerin analizi için SPSS 16.0 paket veri programı ile khi-kare yöntemi kullanılarak frekans ve yüzdelik dağılımları bulunmuş ve istatistik uzmanları öncülüğünde uygun istatistiksel işlemler yapılarak tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Tarihsel Süreçte Aile, Toplumsal Cinsiyet ve Evlilik: Kısa Bir Bakış

2.1.1. Aile ve Aile Türleri

Aile, içinde insan türünün belli bir şekilde devam ettirildiği, topluma hazırlanma ve sosyalleşme sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili şekilde gerçekleştirildiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler, çocuklar diğer yakınlar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin de yapılabildiği temel bir birim olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1991:173 akt. Sucu, 2007:10).

DPT Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu tarafından hazırlanmış olan rapora göre aile, kan bağı ile oluşmuş, evlilik ve diğer yasal yollarla gerçekleştirilen, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşmuş, bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, bireylerin bir şekilde topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal kurum olarak tanımlanmıştır (Bulut, 1993:2).

Yukarıda sıraladığımız bu tanımların ışığında ailenin evlilik ve kan bağı ile oluşan, karı-koca, çocuklar ve kardeşler arasında içten, samimi ve güvenilir ilişkilerin var olduğu toplum içindeki en küçük birlik olduğu söylenebilir. Aile bir toplumun temel toplumsal kurumlarından biri ve toplumun devamlılığını sağlayan onu ayakta tutan temel öğelerdendir. Ailenin oluşum noktası her ne kadar insan türünü üretmek ve sürdürmek olsa da günümüzde aile daha karmaşık hale gelmiş ve içerisinde sadece neslin devamlılığının sağlanmadığı diğer pek çok işlevin de gerçekleştirildiği görülmüştür.

Ailenin önemli işlevlerinden biri olan eğitici fonksiyonu, özellikle aile bireylerinin toplumsal kurallara uyumlarında öne çıkmaktadır. Ailedeki yetişkin bireyler, toplumun çeşitli kurumlarından, yapılarından ve kaynaklarından aldıkları bilgi ve kültür birikimini, kendi yapısından olabildiğince geçirerek aile içinde yetişmekte olan bireye aktarmaktadır. Yetişen birey ise aldığı eğitimi, bilgi ve davranış olarak yeniden topluma aktarma rolünü üstlenir. Bu döngü, ailenin toplum üzerindeki dolaylı etkisinin gerçekleşmesine yardım eder (Battal, 2008:4-5).

Endüstri devriminin yaşanması ile birlikte toplumsal değişim zorunlu hale gelmiş ve bu durum aileyi temelden etkileyen bir gelişmelere neden olmuştur. Bu süreçteki belki de en önemli değişim, ailenin üretim fonksiyonunun elinden alınmasıdır. Böylece ailenin mahrem alan haline gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Diğer taraftan kadının hem aile içindeki rol ve statüsünde değişiklikler yaşanmış hem de ailenin anlam ve işlevi değişmiştir. Bu değişimlerin belki de en önemlisi evliliğin eşler arasındaki kişisel mutluluğun ve duygusal doyumun aracı olarak kabul edilmeye başlamasıdır. Bununla birlikte aile yapısal olarak küçülme yaşamış, aile içi ilişkilerde cinsiyet eşitliğinin ön plana çıkması evlenmede eş seçimi aile büyüklerinin etkisinden kurtularak kişisel tercih olarak değerlendirilmesine sağlamış, geleneksel ve dini kuralların etkisinin azalmasıyla birlikte boşanma oranları da artmaya başlamıştır (Abadan, 1982:28-29).

Postmodern yaşam düzeni yeni yaşam tarzları ortay çıkarmış ve artan bir oranda hareketliliğe yol açmıştır. Eskiden olduğu gibi kadın ikinci plana atılmamış, sevgi saygının yaşandığı bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu yapı kadının bireyselleşmesi ve özgürleşmesiyle meydana gelmiştir (Aydın&Boran, 2010:122). Bu gelişmeler, aileyi yapısal olarak dönüştürmüş, eşlerin birbirlerine koşulsuz bağlılıkları yerine karşılıklı hoşgörü ve bağlılığı ortaya çıkarmıştır.

Bu gelişmelere rağmen ailenin toplumsal olarak onaylanması ancak evlilikle mümkün olabilmektedir. Aile faktörü Türkiye'de özellikle evlilik sürecinde çok etkilidir. Çiftlerin evlilik kararlarında özgür karar verme davranışları artsa bile bireyler hala ailelerinin destek ve rızasını istemektedir (Demir, 2013:84).

2.1.1.1. Birey Sayısı Bakımından Aile Türleri

Birey sayısı bakımından aile türleri hukuki olarak çekirdek aile, geniş aile ve en geniş aile olarak tanımlanır: Birinci grupta anne-baba ve varsa çiftin çocuklardan oluşan çekirdek aile yer almaktadır. İkinci olarak çekirdek aileye birlikte yaşayan yakın akrabaların da dahil olduğu geniş aile tipi gelmektedir. Üçüncü olarak ise akrabalık bağı dışında herhangi bir sebeple aileyle birlikte yaşayan hizmetçi, bahçıvan ve benzeri kişilerin içinde olduğu en geniş aile tipi gelmektedir. Bu tür aileye ülkemizde pek rastlanmamaktadır. Ayrıca ülkemizde son zamanlarda geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş süreci yaşandığı görülmektedir (Kurtulmuş, 1998:11; Akt. Battal, 2008:6).

Sosyolojik açıdan yaklaşıldığında toplumun kabul ettiği fakat hukuki olarak herhangi bir geçerliliği olmayan aile türleriyle de karşılaşabiliriz. Bunlara örnek olarak parçalanmış aile ya da nikah akdi olmayan çiftlerin oluşturduğu aile türünü söyleyebiliriz.

2.1.1.2. Otorite Sahibi Bakımından Aile Türleri

Otorite sahibi yönünden aile türleri, anaerkil ve ataerkil aile türü olarak adlandırılırlar. Erkeğin egemen olduğu aile tipi ataerkil aile olarak adlandırılırken, kadının baskın olduğu aile tipine ise anaerkil aile denilmektedir. Ataerkil yapının esnek olmadığı ve güçlü olduğu ailelerin çoğunluk tarafından benimsendiği bir toplumda, sayıca azınlıkta kalmakta olan anaerkil aile yapısı, bu güçlü ataerkil aile yapısından ve dış baskılardan dolayı anaerkil aile bireylerinin davranışları olumsuz etkilenmektedir (Battal, 2008:5).

2.1.1.3. Toplumsal Konumu Bakımından Aile Türleri

İçinde bulunduğu toplumsal (ve dolayısıyla kültürel) konumu bakımından aile; köy ailesi, şehir ailesi ve geçiş (gecekondu) ailesi olarak üç gruba ayrılmıştır (Gökçe, 1995, 138; Aktaş, 1998, 285; Akt. Özkan, 1989:26). Köy ailesinin kültürel değişmelere ve gelişmelere olabildiğince kapalı bir aile tipi olarak görülürdü, diğer taraftan geçiş ailesi ve kent ailesi, kültürel değişimlere -istemese de- daha fazla açık olan bir aile tipi niteliğinde olmaktadır (Battal, 2008:6).

2.1.1.4. Ailenin İşlevleri Bakımından Aile Türleri

Ailenin işlevi yönünden aile türleri ise sağlıklı ve sağlıksız aile olarak ayrılmaktadır. Ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olarak adlandırılması ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerine, toplum tarafından onlara sunulan hizmetler ve imkanlardan yararlanmasına, aile üyelerinin genetik özelliklerine ve kişilik yapılarına ve aile içi ilişkilerin dinamik yapısına bağlıdır (Aktaş, 1998, 286). İşte bu ayrım ailenin bu işlevleri yerine getirip getirmemesiyle alakalı olarak oluşturulmuştur. Sağlıklı aile, aileden beklenilen bireysel ve toplumsal faydaların- asgari düzeyde olsa dahi- karşılanmakta olduğu aile tipini tanımlamak için kullanılır (Tor, 1993; Akt. Uzunboylu, 2011:4)

Üyelerinin isteklerinin karşılandığı ve problemlerin çözümüne yönelik çeşitli yöntemlerin geliştirildiği aileler sağlıklı ailedir. Sağlıklı ailelerde üyeler arasında ortak amaçlara göre hareket etmenin sonucu olarak karşılıklı anlayış ve doyum mevcuttur. Sağlıklı ailenin temel göstergesi, güç ve statü açısından bireyler arasında önceden sınırlandırılmış kalıpların bulunması, diğer bir ifadeyle rollerin belirginliği bu nedenle öne çıkarılmaktadır (Battal, 2008:7). Sağlıklı ailede sorun yaşandığında ya da çatışma çıkması halinde bireyler, uygun çözüm için işbirliği içine girerler. Diğer taraftan aile bireyleri ortak amaç ve değerleri benimsemektedirler (Bulut, 1990:1-4; Akt. Alacahan, 2011:291). Bu ailede kararlar tüm aile bireylerinin ortak kararıyla alınır, dayanışma içinde yaşar, birbirlerini cesaretlendirir ve desteklerler. Sağlıksız aile ise kendisinden beklenen bireysel ve toplumsal fonksiyonları yerine getiremeyen aile tipidir. Aynı zamanda sağlıksız ailede üyeleri arasında iletişim bozuk, ilişkiler kopuk ve katı kurallara bağlıdır. Bu tip ailelerde bireyler birbirlerine gerçek bir yakınlık duymak yerine birbirlerine karşı olumsuz duygu besler ve olumsuz davranış sergilerler. Bu yapıdaki ailede bireysel doyumsuzlukların patolojik bir duruma dönüşme olasılığı yüksek olabilmektedir (Bulut, 1990:1-4; Akt. Alacahan, 2011:291).

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet

"Kadın doğulmaz, kadın olunur."

Simone De Beawoir

Türkiye'de boşanmış kadın sorununu inceliyorsak onu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ayrı düşünemeyiz. Çünkü boşanma süreci incelenirken; onun kadınların kimliklerini, yaşam biçimlerini ve hayat tarzlarını değiştirdiği göz önüne alınmalı ve kadınlara atfedilen dezavantajlı konum da incelenmelidir (Sarpkaya, 2013:34). Cinsiyetçilik sadece bireysel tutumlar sorunu değildir, o aynı zamanda toplumun kurumları arasında inşa edilen bir sorundur (Macionis, 2013:330). Baskın toplumsal yapı, kadını ev içi özel alana, erkeği ise kamusal alana ait bireyler olarak kabul eder ve bu bilinci bebeklikten başlayarak kadın ve erkeğe var olabilmenin önkoşulu olarak öğretmektedir (Sarpkaya, 2013:34). Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik hemen hemen her toplumda ve kültürel yapıda karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kadınla ilgili kendisiyle çelişen pek çok açıklama, dini öğreti, atasözü ve deyiş bulunmaktadır. "Avradın sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" atasözü ile "Cennet anaların ayağının altındadır." hadisi arasındaki çelişki buna örnek verilebilir.

Toplumsal cinsiyet kavramının anlamını Simone De Beawoir sözlerinde daha iyi görebiliriz: "Kadın doğulmaz, kadın olunur." Böylece cinsiyetin bu dünyada başımıza gelenlerle ilişkili bir şey olduğunu söylemiş oluruz (Bora, 2012:176).

Toplumsal alanda kadın ve erkeğe yüklenen rollerin paylaşımı çoğunlukla cinsiyet rol kalıpları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Toplumsal alanda kadın anlamsal rolleri yerine getiren, bakan, besleyen, büyüten, ev işlerini yapan, para kazanma ve karar verme sorumluluğu olmayan, ekonomik ve duygusal yönden erkeğe bağımlı ve yardımcı olan taraf olarak tanımlanırken; erkek ise araçsal rolleri olan; otorite figürü olarak ailenin güvenini ve korunmasını sağlayan taraf olarak tanımlanır (Arslan, 2000; Akt. Ekmekçi, 2010:22). Tichenor'un (1999), "Toplumsal Cinsiyet Kaynakları olarak Statü ve Gelir" adlı çalışmasında erkeğin ev içindeki gücünü onun eve daha fazla para getirmesiyle alakalı bulurken aksine kadın statüsü yükseldikçe ve kocasından daha fazla gelire sahip olmasına rağmen ev işlerinin 2\3'sini yüklendikleri sonucuna ulaşmıştır (Uzunboylu, 2011:52).

Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği rol kalıplar ev içindeki güç ilişkisiyle de bağlantılıdır. Erkeğin ev içindeki gücü onun eve daha fazla para getirmesiyle alakalıyken, kadının statüsünün artması onun güç talebinde bulunmasına neden olmamaktadır. Aksine evdeki rolleri azalmamış ve kocalarının statülerini korumuşlardır (Uzunboylu, 2011:52). Toplumsal cinsiyetin algılanış biçimi hem kadının hem erkeğin mesleğine, eğitimine, yetiştikleri aile kültürüne ve sosyal sınıfına bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerde cinsiyet ayrımı daha az görüldüğü varsayılmaktadır. Ancak cinsiyete yönelik ayrımcılık kalıpları aile içinde başlamaktadır. Kültürel değerler ile de kız ve erkek çocukları farklı yönlendirilmiş ve sonuç olaraktan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine onay veren kadınlar ve erkekler yetiştirilmektedir. Toplumun kadına biçtiği rol ve beklentiler, eğitim, evlilik ve çalışma gibi hayatını etkileyen konularda karar verme ve kararlarını uygulamalarını büyük ölçüde engellemektedir (Arslan, 2003; Demirbilek, 2007; Eren, 2005; Hablemitoğlu, 2005; Markham, 1999; Sever, 2005; Akt. Kahraman, 2010:30).

Farklı dini kurallar kadını anne ve eş olarak 'saflık' ve 'vefa' gibi kavramlarla yücelterek anlatması bakımından birleşirler. Ayrıca pek çok farklı kültür kadını anne, eş, kız çocuğu ve kız kardeş olarak cinselliğini korumaya ihtiyacı olan bir varlık olarak tanımlar ve pek çok kültürde kadının cinsiyet kimliği, onur, itibar, iffet, erdem ve

utangaçlık, alçakgönüllü olma gibi özelliklerle anlatılır. Aynı zamanda bu özelliklerin erkek tarafından korunma zorunluluğundan bahsederler (Guru, 2009:286).

Tarihsel açıdan kadın ve erkeğin toplumsal konumu araştırıldığında; ilkel zamanlardan beri kadının toprağın üretiminin öteki sorumlusu olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Çünkü toprak ve kadın ikisi de üretken olarak nitelendiriliyordu. Yani toprak ile kadın, simgesel anlamda bir tutulmaktaydı. Kadın o zamanlarda her ne kadar bedensel anlamda yorgun olsa da üretim araçlarının yaygınlaşması ile kadın üretimden geri çekilmiş ve kadın edilgen hale gelmiştir. Kadın açısından olumlu düşünülen bu süreç diğer taraftan toplumsal yargılar; doğuştan gelen biyolojik farklılığa dayandırılarak kadının pasif ve erkeğe bağımlı hale gelmesine neden olmuştur (Bulut, 2008:112).

Türk kültürel değerlerinde kadının toplumsal anlamına baktığımız da ise emek, itaat ve hizmetin bir kadının kimliğinin parçası olarak yer aldığı görülmektedir. Kadınların bunlardan birini yerine getirmemesi ve bu yüzden fiziksel şiddet görmesi, onun toplum tarafından iyi bir kadın olmaması nedeniyle cezalandırılması olarak görülür (White, 2000:98-99 akt. Bulut, 2008:114). İşte bu görüşten dolayı kadının şiddet görmesi toplumsal normlar açısından kabul edilir ve hoş görülür hale gelmiştir.

Tazminat'ın ilanıyla birlikte yaşanan batılılaşma hareketi 1847'de köleliğin ve cariyeliğin kaldırılmasını ve 1857'de ise kız ve erkek çocukların eşit statüye getirilmesini sağlamıştır. Şemsettin Sami, bir toplumun durumunun kadınların durumuyla orantılı olduğunu savunur. Ona göre kadınların eğitilmesiyle tüm insanlık eğitilmiş olur (Göle, 2011:52). Böylece eğitim durumundaki gerilemenin nedeni kızların okutulmaması olarak görülmüş ve bu nedenle 1842'de ilk ebelik kursları, 1858'de kız rüştiyeleri ve 1870'de ilk kız öğretmen okulları açılmıştır. 2. Meşruiyetin ilanından sonra ise Kız Üniversitesi 1910'da ilk kez kurulmuştur. Dolayısıyla bu faaliyetler gazetelerde kadın sayfalarının yer almasına zemin oluşturmuştur (Tekeli, 1983:1192; Akt. Sucu, 2007:35).

On sekizinci yüzyıl boyunca kadının statüsünün değişmesi, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı evliliklerin yaygınlaşmasına ve sorumlu erkeklerin, kadınların aile içinde ve özellikle çocuk üzerinde daha önemli rol almalarına böylece kadının, anne ve eş konumunun ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Demircioğlu, 2000:7; Akt. Sucu, 2007:8). Takip eden yüzyılda ise kadının ev içinde ki ve çocuklarına karşı sorumluluğunun azalması ve hayatının kolaylaşmasından dolayı kadının ev içinde

kalma zorunluluğu da azalmıştır. Böylece sanayileşmenin de gelmesiyle kadınların zamanlarını ev kadını olarak geçirme gerekliliği de ortadan kalkmış olmaktadır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ise Batılılaşma hareketi beraberinde birçok kültürel kimlik tartışmalarına neden olmuştur. Osmanlı batıcıları, medenileşme sürecinin yalnızca kadının dini kurallar ve geleneksel bağlardan bağımsızlaştırılmasıyla sağlanabileceğini savunuyorlardı (Göle, 2004:26-27). Tanzimat'ın ilan edilmesiyle birlikte ise batılılaşma süreci hızlanmış ve Osmanlı bürokrasisi, devletin ve toplumun hemen hemen tüm alanlarında geleneksel yapının dönüştürülmesini sağlamıştır. 1847 yılında köleliğin ve cariyeliğin kaldırılması için çıkan Padişah Fermanı ve 1857'de aynı amaçlı kanunla veraset haklarından kız ve erkek çocukların eşit statüye girilmesi buna örnek verilebilir. Ayrıca kadınların eğitimsizliğinin toplumsal gerilime neden olan bir unsur olarak görülmesi ise bu dönemde kız çocuklarının eğitimine önem verilmesini sağlamıştır. 1842'de ilk ebelik kursları, 1858'de ilk kız rüştüyeleri ve 1870'de ilk kız öğretmen okulları açılmıştır. 2. Meşruiyet'in ilanından sonra da 1910'da ilk İnas Darülfünun'un (Kızlar Üniversitesi) kurulmuştur. Bu eğitim faaliyetleri çok sınırlı olmakla birlikte 19. Yüzyılın sonlarında gazetelerde kadın sayfasının yer almasına ve yazarları kadınlar olan dergilerin çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmelerden sonra kadın dernekleri kurulmuş, kadınlara boşama hakkı verilmiş ve çok eşlilik kadının rızasıyla sınırlandırılmıştır (Tekeli, 1983:1192; Akt. Sucu, 2007:35-36).

Kadının durumundaki en radikal hukuksal değişimler Cumhuriyet'in kabulünden sonra olmuştur. 1924 Tevhid-i Tedrisat ve 1925'de ki Kıyafet Kanunu ile kadınlar hem eğitim bakımından hem de sosyal hayatta erkekle eşit duruma gelmiştir (Sucu, 2007:36). Türk Medeni Kanunu ile erkeğe tek eşlilik ve erkeğe tanına boşanma hakkı, hem kadının hem de erkeğin yasada yer alan sebeplerle boşanma davası açabilme hakkı tanınmıştır. 1926'da İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte çok eşlilik yasaklanmıştır. Böylece kadınlara evlilik, boşanma ve miras konularında eşit haklar verilmiştir.

Yaşanan bu gelişmelerden sonra kadının statüsü ve ev içindeki konumu tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Son zamanlarda yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeler de hem kadının statüsünü yükselmesine hem de evliliklerin eskisine göre daha kolay vazgeçilecek bir ortaklık olarak görülmesine neden olmuştur.

Kadın ve erkeğin boşanma öncesinde ve sonrasında algılayış ve sorunla baş etme biçimleri de birbirinden farklı olabilmektedir. Kadın boşanma öncesinde yoğun stres

yaşarken; erkekler ise sonrasında yaşarlar. Boşandıktan sonra kadın, sosyal desteği erkekten daha fazla almasından dolayı boşanma sonrasındaki sürece daha kolay alışır. Özellikle çocuklu kadınlar, çocuklarına hem anne hem baba oldukları için çift rolle baş ederken özgüven kazanır ve süreci daha kolay atlatırlar (Zara, 2013:55).

2.1.3. Evlilik

Evlilik olgusunun değerlendirilmesi, tarihsel süreçte kadının ve ailenin konumunu daha iyi görebilmek açısından önemlidir. Türk Medeni Kanunu'na göre evlilik, evlenmeye herhangi bir engeli olmayan erkek ve kadının, yetkili kanuni kurum önünde yapmış oldukları çift taraflı akit olarak adlandırılır. Başka bir ifadeyle evlilik, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurulması üzerine, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuki olarak kabul ve geçerli bir şekilde birleşmesi (Akıntürk, 1996:53) olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda evlilik, cinsiyetleri ayrı iki kişinin ömür boyu beraber yaşamasını hedefleyen, biyolojik, psikolojik ve kültürel boyutları bulunan güç ve çetin bir kurumdur (Velidedeoğlu, 1976:8). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi evlilik kavramı ömür boyu sürecek bir birlikteliği nitelemektedir. Evlilik birliğinin bozulması istenilmeyen bir durum olup; doğal şartlarla ölüm ile son bulurken, patalojik olarak ise boşanma ile sona erer.

Anarşist feminizmin güçlü temsilcisi olan Goldman'a göre evlilik, salt bir ekonomik düzenlemedir; bu kurum kadına ömür boyu sürecek bir sigorta poliçesi sunarken, erkeğe ise kendi türünün devamını sağlayacak tatlı bir oyuncak verir (Goldman, 2006:16). Onun tanımlamasına göre evlilik kurumu kadını bağımlı bir hizmetkâr yaparken, erkeğe ise bir insanın hayatını tapulu mülkü gibi kullanma hakkı verir. Ona göre kadın evlenerek toplumsal bilincini kaybeder, hayal gücü yok olur, başka birinin himayesine girerek karakterini kaybeder ve aciz bir insan haline dönüşür (Goldman, 2006:16-17).

Evliliğin olabilmesi için üç unsurun gerçekleşmesi gerekmektedir. İlk olarak evlendirme memuru tarafından gerçekleştirilen akit unsurudur. İkinci olarak her iki tarafında evlenme ehliyetine sahip olması gerekir. Son olarak ise, evlenme amacının kendi kişisel amaçlarından hareketle oluşturulması şarttır. Evlilik aşamaları günümüzde genellikle tanışma, söz, nişan, nikâh ve düğün ritüelleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Her toplum bu aşamaları kendi kültürel ritüellerine göre gerçekleştirir. Evlilik kararını veren bireyler, bir aile kurarak daha huzurlu ve mutlu bir hayat sürme beklentisi içinde

hareket eder. Fakat bu beklentiler, bazı durumlarda uyumlu ve sağlıklı bir yapı oluşturmayabilir (Arıkan, 1992; Akt. ASAGEM, 2009:1). Her evlilik akdi, ömür boyu sürmesi beklenen mutlu bir yuva amacıyla gerçekleştirilir.

Evlilik belgelerine tarihsel olarak ilk kez M.Ö. 2000 yılında Mısır'da rastlanılmıştır. Yine bu yıllarda Hammurabi, Babil'de çıkardığı 252 maddelik yasanın 64 maddesini aile ve evlilik ilişkilerine ayırmıştır. 15. Yüzyıla kadar evlilik, herkesin Tanrının kendisini yerleştirdiği tabakanın içinde yapabileceği, ancak eşlerden birinin ölümü halinde çözülebilen kutsal ve ebedi bir birlik olarak görülmüştür (Karahan, 2012:2).

Tarihsel süreçte, ilk evlilik biçimine bakıldığında ise ilk olarak erkeğin kadını kaçırması ile gerçekleşen kaçırma evliliğinin olduğu görülmektedir. Başka bir evlilik türü ise "satış evlenmesi" olarak bilinmektedir. Bu evlilik türünde erkek, evlenmek istediği kadını ailesinden satın alırdı. Erkeklerin, evlenmek istediği kadının ailesine geçici olarak hizmet ettiği ve bu şekilde evlenmeye hak kazandığı evliliğe ise, "hizmet evlenmesi" denilirdi. Kimi toplumlarda ise, kadın ve erkek belli bir süre birlikte yaşar ve kadının hamile kalması sonucunda evlilik gerçekleştirilirdi. Bu duruma ise "deneme evlenmesi" denilmektedir. Erkeklerin, eşlerini belli zaman dilimlerinde veya sürekli olarak değiştirmeleri ile gerçekleştirilen evlilik biçimine ise "değiş-tokuş evliliği" denilmektedir (Aktaş, 2011:17).

Geniş aile yapısının egemen olduğu feodal dönemde ise evlilik esnek olmayan kurallara bağlı olarak oluşturulurken; boşanma genel olarak dini ve örfi kuralların baskısıyla tabu olarak görülmüştür. Ancak sanayi devrimi sonrası yaşanan modernleşme ile birlikte evlilik katı kurallara bağlı olmaktan kurtulmuş, evlenilecek kişinin seçiminde bireysel tercih ön plana çıkmış ve böylece evlilikten beklentiler de yükselmiştir (Aydın&Boran, 2010:118).

Evlilik giderek eskisine oranla daha az gerekli bir ekonomik ortaklık olarak görülmektedir. Genel refahtaki artış, evlilikle ilgili bir sorun olduğunda ayrı bir evde yaşamanın eskisine oranla daha fazla kolaylaşmasına neden olmuştur (Lyngstad, 2004:133; Akt. Boran&Aydın, 2010:121). Evliliğe verilen anlamlar değişmiş, daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklenilmeye başlanmıştır, beklentilerin karşılanmadığı zaman ise boşanma gerçekleşebilmektedir (Aydın&Boran, 2010:122). Fakat bu beklentiler sadece tek tarafın çabalarıyla gerçekleşmez. Çünkü evlilikte tek taraflı bir hayat senaryosu mümkün değildir. Hem

kadın hem erkek isteklerinden feragat ederek ortak bir noktada buluşmak zorundadır. Evlilikte uyum ise ancak, çiftlerin birbirlerinin biyolojik, sosyal ve psikolojik olarak ihtiyaçlarını karşılamasıyla mümkün olabilmektedir. Evlilikte mutsuzluğa sebep olan sosyo-psikolojik etmenlerin başında kişilerin kendilerinin ötesine geçerek "bize" dönüştürülememe sürecinden kaynaklanmaktadır. Evlilikte "bize" dönüştürülme süreci, çoğunlukla kadın ve erkeğin aile yapısı içerisinde bulundukları duruma uygun olarak benimsemeleri gerekli role ve sağlıklı iletişimde bulunmalarına bağlı olarak gerçekleşmektedir (ASAGEM, 2009:2).

Özkan (1989), sağlıklı bir evliliğin kurulabilmesinin 4 temel unsurun önemli olduğunu savunur:

- Evlenmek isteyen çiftlerin benzer çevreden gelmesi
- Eğitim düzeylerinin birbirine yakın olması
- Maddi olanaklar bakımından yakın olmaları
- Aralarında bir kuşaktan fazla yaş farkının olmaması (ASAGEM, 2009:2-3).

Diğer taraftan sağlıklı bir evlilik için denkteş evlilik, yani eşlerin birbirlerine yaş, kültürel ve etnik sınıf, toplumsal kabuller bakımından eşit olması, toplumsal olarak kültürel alt yapıyı oluşturması ve boşanmaları aşağıya çekmesi açısından önemlidir. Araştırmalar birbirine daha çok benzeyen eşlerin daha az boşandıklarını göstermektedir (Collange, 1997:50-51). Bu bulguların ışığında ortak değer ve paylaşımları fazla olan çiftlerin evlilik süresinin de uzun olacağı düşünülebilir.

İnsanların neden evlendikleri konusunda ise pek çok cevap bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda, toplumsal beklentiler, sosyal idealler, aşk ve sevgi, çocuk isteği, düzenli cinsel yaşam, evlenme isteğinin birkaçı olarak sıralanmıştır. Ancak insanların evlenmelerini sağlayan önemli bir neden de toplumun bireylerden beklentisidir. Birçok kültürde, evlenecek insanlarla ilgili düzenlenmiş kurallar ve genellikle insanların evlenmesi yönünde yoğun bir toplumsal baskı bulunmaktadır (Aktaş, 2011:13).

Darwin ise evliliğe farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak insanların en başta çocuk yapmak için evlendiklerini varsaymıştır. Ona göre çoğu kişi ekonomik açıdan değerli bir eş elde etmek ya da yaşlandıkları zaman kendilerine destek olacak çocuklara sahip olmak için evlenmektedir. Bazıları da akrabalar, dostlar ya da düşmanlarla politik bağlarını pekiştirmek için evlenirler. (Fisher, 2004:92). Suzanne Frayser'in evlilik tanısı da Darwin'in tanımlamasına uygundur. Ona göre evlilik, bir grubun cinsel ilişkiyi ve çocuk doğurmayı onayladığı ve teşvik ettiği bir bağa verilen addır (Frayser, 1985:248

akt Fisher, 2004:300). Bu durum aynı zamanda boşanan çiftlerin yeniden evlenmelerinin bir açıklaması niteliğindedir. Yeniden çocuk sahibi olma ihtimali olan bireyler, hayallerin yıkılmasına korkunç kavgaların bellekten silinmemesine rağmen yeniden evlenirler (Fisher, 2004:92).

Diğer taraftan çiftlerin evlenme nedenlerini üç ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar; biyolojik nedenler, sosyal nedenler ve psikolojik nedenlerdir:

1. Evliliğin en önemli nedenlerinden biri olan biyolojik nedenlerde cinsel güdüyü doyurmak asıl amaçlardan biridir. Evliliğin temel işlevleri arasında cinsel doyum yer alır. Bireylerin cinsel istek ve beklentilerini karşılarken, bunu toplumsal kabul boyutunda yapması, evliliği hem kabul edilebilir hem de elde edilmek istenilen bir olgu haline getirmektedir.

2. Sosyal nedenlerde ise bireylerin kabul görme, uyum içinde olduğunu hissetme, güven duyma ve korunma ihtiyaçlarının ön planda olduğu görülmektedir. Bireyin yalnız olmadığı bilmesi, hayatı bir başkası ile birlikte paylaşması ve ortak bir amaca yönelmesi evliliğin sosyal nedenleri arasında yer almaktadır.

3. Psikolojik nedenlerin kapsamında ise bireylerin sevilme ve beğenilme arzusu değerlendirilmektedir. Eşler birbirleriyle olmak istediklerinde, acı - tatlı olaylarda yan yana ilerlediklerinde ve her iki taraf birbirini kendini ilişkiye adadığında psikolojik olarak doyuma ulaşılmakta ve kendilerini evlilik kurumu içinde daha iyi bir yerde görmektedirler (Özgüven, 2000; Akt. Polat, 2012:9).

Fisher diğer taraftan aşk uğruna ve özel benliğin bazı bölümlerini zenginleştirmek, dengelemek, geliştirmek veya geliştirmek için de evlenildiğini savunur. İçine kapanık bir muhasebecinin göz kamaştırıcı bir sarışınla evlenmesini ya da bilim adamının şairle evlenmesini buna örnek vermektedir (Fisher, 2004:100-101).

2.2.Boşanma Olgusu

Aile kurumu tüm dünyada ve ülkemizde önemli bir konumu temsil etmektedir. Evlilik bağı ile oluşturulan ailenin bitimi tıpkı evlilik gibi kültürel bir fenomen olan boşanma ile gerçekleşmektedir. Evlilik ilişkisi anne-baba ve kardeşlerle kurulan bağlar kadar anlamlı bir ilişkidir. Kişi, sevgi, onay, güven gibi temel bazı ihtiyaçlarını evlendiği kişiden sağlar. Fakat evlilik ilişkisinin sonlanması demek sadece kocayı kaybetmek değil; aynı zamanda dostu, evin düzenini, sosyal çevrenizi, hatta sosyal statünüzü ve gelecek planlarınızı kaybetmeniz anlamına gelmektedir (Zara, 2013:20-

21). Tanıdığımız ve bildiğimiz bir yaşam biçiminden bilmediğimiz bir yaşama geçiş ve yalnız kalınacağı endişesi boşanmayı korkutucu bir yaşam olayı haline getirmektedir. Bireylerin boşanmanın sonuçlarıyla baş edebilmeleri için öncelikle sorunlarla ve yitirdikleriyle yüzleşmeleri gereklidir.

Toplumsal yaşantımızda her an karşılaşabileceğimiz boşanma ve boşanma deneyimini yaşayan bireyler ve bu bireylerin yaşadığı problemler ve bireylerin bu problemlerle nasıl başa çıktıkları içinde yaşadıkları kültür ve toplumdan etkilenmektedir.

Boşanma, evlilik yaşamında karşılaşılan aksaklıkların giderilememesi, eşler arasındaki geçimsizliğin ve bunun nedenlerinin, çatışmanın sağlıklı ve işlevsel olarak aşılamaması sonucu gerçekleşmektedir. Boşanma sürecinde eşler, evlilik öncesindeki beklentileri ile evlilik sonrasında karşılaştıkları gerçek durumları arasındaki farkın ne ölçüde üstesinden gelindiğiyle ilgili olarak sorunları değişebilmektedir (Asagem, 2009:2). İşte evlilik öncesinde gerçekleşmesi istenilen bu beklentiler, evlilik içinde gerçekleşmeyince, oluşan çatışma ve kavgalar yerini boşanmadan ede edilecek huzura ve kazanca bırakmaktadır. Sosyolog Nelson Foote, karı-koca arasındaki ilişkinin niteliğinin, ayrıldıkları noktaları belirli bir gelişme çerçevesinde birleştirebilmelerine bağlı olduğunu savunur. (Toffler,1974:211). Ne yazık ki günümüzde değişen toplumsal yapı, değerler, karı-kocanın değişen sosyo-ekonomik statüleri bu birleşimi etkisiz hale getirebilmektedir.

Hayatımızda aldığımız en zor kararlardan biri bir eşten ayrılmaktır. İnsanoğlu geçmişten bugüne bir evliliğe son vermenin birçok resmi usulünü geliştirmiştir. Bazı toplumlarda boşanmalar özel mahkemeler ve meclislerce düzenlenirdi. Çoğu zaman bir boşanma, taraflar ve aileleri tarafından ele alınacak özel bir sorun olarak kabul edilir. Bazı toplumlar ve kültürler nispeten boşanmayı kolaylaştırır, İslamiyet gibi, fakat Hristiyan toplumlar ise boşanmayı zorlaştırmış ve toplumu allak bullak eden bir niteliğe büründürmüştür (Fisher, 2004:90).

İlkel toplumlarda evlilik, eşlerin birbirinin evliliğin cinsel gereksinimleri ve yaşam sürecinde çeşitli ihtiyaçları için yanında bulunacak bir yardımcıdan başka anlam ifade etmediği düşünülmektedir. Bu nedenle, oldukça faydacı nedenlere dayanan birliktelik, eşin işlevlerini yerine getirmemesi durumunda son bulması kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumlarda, eşin kendisine kötü davranması, toplumsal konumunu kaybetmesi, ilişkide başka birisinin varlığı ya da eşin ailesi ile anlaşılamaması gibi

nedenlerle eşler birbirlerinden ayrılabiliyorlardı. Ayrılma esnasında ise mal paylaşımları büyük bir özenle yapılmakta ve eşler kendilerine ait eşyayı beraberinde götürmekteydi (Anıl, 2008; Akt. Aktaş, 2011:18).

Çevresel şartlar, kadın ve erkeğin birbirlerine olan ihtiyacı ve toplum yapısı boşanma oranları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin endüstri öncesi zamanda acı bir çevresel gerçek boşanma oranlarını azaltıyordu. Çiftçi karı-koca yaşamlarını sürdürebilmek için birbirlerine muhtaçtı. Çiftliklerde yaşayan bir kadın kayaları kaldırmak, ağaçları kesmek ve toprağı sürmek için mutlak suretle kocasına ihtiyacı vardı. Kocası da tohumları ekmek, yaban otlarını ayıklamak, sebzeleri toplamak için karısına ihtiyaç duyardı. Bu çevresel koşullarda boşanmak hiçte pratik bir seçenek değildi. Çünkü mutsuz bir kocanın, eve aylık zarfını getiren bir kadını terk etmesi, bahçesine, bostanına bakan kadını terk etmesinden daha kolaydı (Fisher, 2004:96). Endüstri devriminin gerçekleşmesinden sonra toprağa bağlı olmaktan kurtulan çiftler kentlerde çalışmaya başlamıştı. Kadınların çalışma hayatına girmesi ve sosyo-ekonomik haklar kazanması artık eşlerin yaşamak için birbirlerine bağımlı olmamalarına neden olmuştur. Bu durumda boşanma oranlarını arttırmıştır (Fisher, 2004:96).

Durkheim'a göre modern kent yasamı kadınlar için birçok özgürlük sunmaktadır. Aile içi rollerinden sıyrılan ve kent içinde çalışma yaşamında yer edinen kadınların erkeklere oranla daha az intihar etme eğiliminde olduğunu savunmaktadır. Geleneksel toplumda ise kadınlar, aileleri tarafından baskı görmekte ve kendi başlarına hareket edememektedir. Durkheim'a göre boşanmanın zor olduğu geleneksel toplumlarda kadınlarda intihar oranı artarken, boşanmanın kolay olduğu modern toplumlarda ise kadınlarda intihar oranı düşmektedir. Boşanamayan kadınlar da intihara yönelmektedirler (Sarpkaya, 2013:31).

Boşanma kararları genellikle yaşanan bir çatışmanın doruğunda karşı tarafa bildirilir. Kimse o çatışmanın geri planını inceleme gereği duymaz. Her zaman ki ucuz düşünme alışkanlığıyla çatışma konusu halledilirse boşanmaktan vazgeçileceği sanılır. Oysa o çatışma onlarca çatışmanın üstüne eklenmiş son damladır (Kapkın, 2014:193). Boşanma kararının verilmesi ve boşanma süreci her bireyde maddi sıkıntılar, yalnızlık ve bekar ebeveyn olarak sorunlarla baş edebilme zorluğu gibi bazı sorunlara neden olabilmektedir. Fakat boşanmanın yarattığı stresin etkileme düzeyi boşanan kişinin kişilik yapısına, maddi durumuna, boşanmaya kimin karar verdiğine ve aile ve destek mekanizmalarının olup olmamasına göre değişebilmektedir.

Ülkemizde özellikle 20.yy'ın son dönemine kadar güçlü aile bağların ve dini inançların etkisi beraberinde toplumda boşanmış bireylere özellikle kadına karşı önyargılı, eleştirici ve damgalayıcı tutumların olması, kadının görece ekonomik bağımsızlığının olmaması, aile de sorunların çözümlendiği dinamik bir yapının bulunması gibi faktörler bizim toplumumuzda boşanma olgusunun şimdiye kadar toplumsal bir sorun oluşturmamasını sağlamıştır (Arıkan, 1992; Akt. ASAGEM, 2009:8).

Geçmişle kıyaslandığında boşanma, bugün hemen her toplumda daha yaygın görülmekte ve daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Fakat denilebilir ki boşanma, evlilik kadar eski bir olgudur. Ailenin olduğu her yerde boşanma, ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden günümüz farklı coğrafyalarına kadar her dönemde boşanma, arzu edilmeyen bir evlilik ve aile gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır (Sezai, 1996:76; Akt. Sucu, 2007:11). Boşanmanın önemi sadece gerçekleştiği aileyi ve onun üyelerini değil, doğurduğu sonuçlar itibari ile tüm toplumu etkilenmektedir. Boşanma sonucunda aile parçalanma sürecine girmekte, aile içindeki yetişkinler ve varsa çocuklar sosyal destek sistemlerinden yeterince destek görememeleri durumunda boşanma sürecinde ve sonrasında psikolojik, duygusal ve mental boyutta çeşitli sorunlar ile karsı karsıya kalmaktadır (Benedek ve Brown, 1997; Akt. Aydın, 2009: 2).

Boşanmaya dair fikirlerimiz, toplum içerisinde sadece aileler açısından değil, boşanmanın nedenleri, sonuçları ve uygun sosyal tepkiler bakımından farklı yorumlara yol açabilmektedir. Kimileri, geleneksel ailelerin yok olmasından endişe duyarken kimileri ise farklı aile türlerine kucak açmaktadır (Emery, 2013:1). Böylece boşanma oranlarının artması refah toplumu olarak adlandırılan gelişmiş ülkelerde, evliliğe alternatif olarak yalnız yaşama ve nikahsız birlikteliklerin yeni hayat tarzı olarak karşımıza çıkmasına (Aydın&Boran, 2010:118) neden olmuştur. 1980'den beri evlilik oranları düşmüştür. Bu durum bize çocuk sayısının da düştüğünü düşündürse de evlilik dışı çocuk sahibi olmanın artmasıyla durum dengelenmiştir. Fakat bu resmi olmayan birleşmelerin devamlılığı resmi evliliklerden daha az olmaktadır (Amato, 2010:661). Böyle durumlar aile birliğini zayıflatmakta ve mutsuz, tek ebeveynle büyümüş çocukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tek başına yaşama, boşanmanın artması, evlilik oranlarının azalması ve tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması ailenin gelecek zamanlar için varlığını tehdit

etmektedir. Bu nedenlerden ötürü pek çok ülke ailenin toplumda üstlendiği birçok işlevin farkına varmış ve ailenin yok olmasını engellemek için çeşitli iyileştirme politikaları uygulamaya başlamıştır.

Dini açıdan boşanma olgusu değerlendirildiğinde, Musevi ve Cermen hukukunda erkeğe kadını boşama hakkı tanıdığı ortaya çıkmıştır. Kilise hukukunda ise kadın ile erkek arasında cinsel ilişki kurulduktan sonra boşanma kesinlikle yasaklanmıştı (Gürsoy, 1977:1-2). Görüldüğü gibi boşanmaya bakış açısı ve hukuksal açıdan kabul etme yaşanılan coğrafyaya, toplumsal, dini ve kültürel yapıya bağlı olarak değişebilmektedir.

Diğer taraftan Müslümanlar için temel dini kaynak olan Kuran'da boşanma yasaklanan bir olgu değildir. İslam hukuku boşanmaya belirli koşullar altında izin vermekte ve boşanmayı talak olarak adlandırmaktadır. Fıkıhta talâk kelimesi, hem tek taraflı irade bayanıyla yapılan boşama, hem tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermeleri, hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşanma anlamlarına gelmekle birlikte, genellikle tek taraflı irade beyanı ile yapılan boşamayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Kocaya tek taraflı verilen serbestçe boşama hakkı aynı zamanda kadının toplumsal konumunu küçültür ve her ne olursa olsun kadının kocasına tam bağlı olmasına, kendini değersiz görmesine neden olabilmektedir (Kaya, 2009:51). İslam dininin önemli kaynaklarından biri durumunda olan Peygamberin sünnetinde de boşanma sevilen ve hoş karşılanan bir olgu değildir (Aktan, 1993:409). Örneğin, "Allah'ın katında mübahların en sevilmeyeni boşamadır", "Evlenin, boşanmayın, çünkü Allah zevkine ve keyfine düşkün erkek ve kadınları sevmez", "Kadınlarınızı ancak zina töhmetiyle boşayabilirsiniz" meallerindeki hadisler İslam dininin Peygamberinin boşanma olayına bakış açısını göstermektedir. İslamiyet, boşanmaya izin verir fakat boşanmış kadın ancak erkek aile üyelerinin desteğiyle ayakta kalabilir ve kadın boşanmış olma etiketinin özellikle kız çocuklarının ismini kirleteceği korkusuyla yaşamaktadır (Choudhary,1996; Akt. Guru, 2009:286).

Hıristiyanlıkta evlilik ve boşanma uzun süre kilisenin onaylamasına kalmış, bu görüşün kaynağı İncil'deki "Tanrının birleştirdiğini kul ayıramaz" kuralına dayandırılmıştır. Bu kurala göre evlilik birliği ancak eşlerden birinin ölümü halinde bozulabilirdi. Katolik kilise hukukunun egemen olduğu yerlerde ise boşanma olanaksızdır. 16. yüzyıldan sonra Protestanlık, evliliğin kutsal bir bağ olduğunu reddederek, evliliğe mahkeme kararıyla son verilebileceğini kabul etmiştir, ancak,

Protestanlık mezhebi, belli sebepleri boşanma nedeni olarak kabul etmiştir (Kaya, 2009:48-49; Akt. Karahan, 2012:5). Ancak kilise hukukunun boşanmayı yasaklaması sosyal hayatın ihtiyaçlarına ve kişi hürriyetine ters düşüyordu. Çünkü birbiriyle hiç anlaşamayan hatta karşılıklı varlıklarına tahammül edemeyen çiftlerden oluşan bir evlilik birliği, toplum için faydadan çok zarar doğurur (Cin, 1988:17). Yani bu durum toplumsal açıdan bölünmeyi engellese dahi bireysel özgürlüklere ve insan haklarına ters düşmekteydi. Mutsuz bireyler, mutsuz nesillere gebe olmaya mahkûmdur. Bu yüzden günümüzde çoğu toplum boşanmaya izin vermektedir. Endüstri devrimiyle birlikte boşanma kararları merkezi ve yerel yönetimlerin insiyatifine geçmiş, bireyselleşme hareketleri ile de boşanma oranları artmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ilan edilene kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nda boşanma, İslam Hukuku kurallarına göre düzenlenmiştir. Ekim 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanununun (TMK) kabul edilmesiyle, İslâmi kurallara göre boşanma, uygulamadan kaldırılmıştır (Kaya, 2009:51). Böylece kadınlar boşama hakkını 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle kazanmışlardır.

2.2.1.Boşanmanın Dayandığı İlkeler

Boşanmanın kanun maddesinde yazılı sebeplerden birine dayanarak gerçekleşmesi, bazı ilkelere dayandırılmasını da zorunlu kılmaktadır. Türk Hukuk sisteminde boşanmanın dayandığı ilkeler, kusur ilkesi, irade ilkesi, temelden sarsılma ilkesi, elverişsizlik ilkesi ve eylemli ayrılık ilkesi olarak sayılmıştır.

2.2.1.1. Kusur İlkesi

Kusur ilkesi eşlerden birinin kusurlu olması durumunda boşanmayı mümkün kılan bir ilkedir. Boşanma davası açma hakkı ise, kusurlu olmayan eşe verilmektedir (Akıntürk, 2008:238-239). Bu ilkeye göre kusurlu olan eşin artık evlilik birliğinin devamlılığını istemeye hakkı bulunmamaktadır. Yani bu durumda diğer eşin menfaatleri zarar görmüştür. Böylelikle kusursuz eşin tarafına olumlu olacak şekilde boşanmaya hükmetmek suretiyle, kusurlu eş cezalandırılmakta ve kusursuz veya kabahatsiz eş de artık ortak hayattan kurtulmaktadır. Fransız ve Alman Medeni Kanunları boşanmada kusur prensibine dayanmışlardır (Velidedeoğlu, 184 akt. Cin, 1988:20).

Bu görüşü akıl hastalığında boşanmaya izin vermemesi ve bu ilkeden dolayı eşlerin sürekli birbirlerini kötülemeleri ve lekelemelerine izin vermesi dolayısıyla

eleştirirler (Schwarz,137 akt. Akıntürk, 2008:240). Boşanmada kusur prensibi, ihtiyacı tam olarak karşılayamamakta ve boşanmanın pek çok yönünü açıklamada yetersiz kalır. Evlilik hayatı boyunca her iki tarafın herhangi bir kusuru olmaksızın psikolojik, çevresel, ekonomik ve sosyolojik anlaşmazlıklar çıktığında da boşanma gerçekleşebilir. Zira kusura dayanmayan boşanma sebepleri de bulunabilir.

Bu ilkenin diğer bir eksikliği de eşlerin boşanabilmesi için kusurların ispatlanması gerekiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda eşler birbirlerine yerli yersiz, abartılı iftiralarda, gerçek dışı ithamlarda bulunabilirler. Nafakayı almak ve çocukların velayetini kazanmak için gayrı meşru yollara başvurabilirler. Kusur ilkesi boşanmayı açıklamada sadece bir neden olarak kabul edilebilir fakat tek başına boşanmayı açıklama da yetersiz kalır.

2.2.1.2. İrade İlkesi

İrade ilkesi, eşlerin birlikte beyan ettikleri ortak iradeleriyle kurulan evliliğin yine onların iradeleriyle sona erdirilmesi esasına dayanır (Akıntürk,2008:240). Bu ilkeye göre, eşlerin beraberce ya da birinin tek başına mahkemeye başvurması ile boşanma gerçekleşebilmektedir. Diğer taraftan boşanmanın tek bir tarafın başvurusuyla ya da isteğiyle gerçekleşmesi diğer tarafın gönülsüzlüğünün sonucu olabilir ve çeşitli sorunlar yaratabilir. Bu görüşü eleştirenler, taraflardan birinin başvurusuyla boşanmanın gerçekleşmesinin boşanmayı kolaylaştırdığı algısını yarattığını savunurlar (Akıntürk,2008:240).

Boşanma sadece iki insanı ilgilendiren bir durum olmaktan öte eşler, çiftin ortak çocukları ve her bir tarafın ailesini de ilgilendiren toplumsal bir olgudur. Her ne kadar mutsuz eşler, mutsuz gelecek nesillere neden olabilse de yine de bireysel iradelere göre hareket etmek doğru olmayabilir. Boşanma, çok yönlü ve karmaşık bir olgu olduğundan dolayı diğer ilkede olduğu gibi irade ilkesi de boşanmayı tek başına açıklamakta yetersiz kalabilmektedir.

2.2.1.3. Temelden Sarsılma İlkesi

Modern hukuk sistemlerinin çoğunun kabul ettiği temelden sarsılma ilkesi, aile birliğinin çeşitli nedenlerle sarsıldığına hakimin karar vermesi esasına dayanır. Evlilik birliği içindeki eşler ve çocuklar mutlu olmalıdır. Eğer ailenin birliği bozulmuşsa bundan sonrası herkes için sadece üzüntü verecektir. Toplum menfaati ilkesi ya da

düzen bozukluğu ilkesi olarak da adlandırılan bu ilke, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığında artık bu birliğin devamını istemenin hiç bir faydası ve anlamı yoktur esasına dayanır (Akıntürk, 2008:241). Aile birliğinin temelinden sarsılmasına neden olan geçimsizlik veya düzen bozukluğu gibi olaylar eşlerin veya yalnız bir tarafın kusuruna dayanabilir veya tarafların hiç kusuru olmayabilir (Cin, 1988:24).

Bu ilkenin gerçekleşebilmesi ve hakimin boşanmaya karar verebilmesi için evlilik birliğinin sarsılıp sarsılmadığını araştırması gerekmektedir. Bu durum da aile birliğinin temelden sarsıldığına karar vermek hakime bırakıldığı için ona geniş yetkiler vermektedir (Cin, 1988:24).

2.2.1.4. Elverişsizlik İlkesi

Elverişsizlik ya da uygunsuzluk ilkesi, eşlerden birinin ortaya çıkan bedensel veya ruhsal bozukluklarından dolayı evlilik hayatını ve özellikle ondan doğan yükümlülükleri yerine getirmeye uygun olmayan bir duruma gelmesi ve artık bu evliliğe son verme gerekliliğine dayanmaktadır. Bu elverişsiz durumlara kısırlık, iktidarsızlık, akıl hastalığı örnek verilebilir (Akıntürk, 2008:242).

Bu ilkenin uygulanabilmesi için eşlerin yukarıda sayılan elverişsiz durumlarının evlendikten sonra ortaya çıkması gerekir. Fakat bu ilke, evlenirken 'hastalıkta sağlıkta' birlikte olma sözü veren çiftlerin beyanlarına ters düşmektedir. Toplumsal ve kültürel kabullerde de eşini elverişsiz olduğu gerekçesiyle boşama kabul edilir bir durum değildir.

2.2.1.5. Eylemli Ayrılık İlkesi

Eylemli ayrılık ilkesi, eşlerde ortak hayatı birlikte sürdürme istek ve inancı kalmamış, sürekli ve eylemli olarak birbirinden ayrı yaşama eğilimi yaşanmakta ise artık bu evliliği devam ettirmenin gerekliliği kalmamıştır, esasına dayanmaktadır. Yani eşlerin uzunca süreden beri bir araya gelmemesi ve eylemli olarak ayrı yaşamaları, onları boşama yoluna götürmektedir (Akıntürk, 2008:242).

Bu ilkenin uygulanması, eşlerin ne kadar süre ayrı kaldıklarına bağlı olarak deişebilmektedir. Bu ayrılık süresi uzunca bir süre devam ediyor ve hiçbir şekilde birleşme gerçekleşmiyorsa ve hakimin birleşme çağrısına rağmen bir araya gelme gerçekleşmemişse; hakim boşanmaya karar verir (Akıntürk, 2008:242). Medeni Hukukumuzda temelden sarsılma ilkesi görüşü yaygın bir şekilde kabul edilmekle

birlikte Medeni Kanunumuz boşanma sebeplerini belirlerken bir tek ilkeye bağlanmaz ve "karma sistem"i tercih eder.

2.2.2. Hukuki Açıdan Boşanma Nedenleri

Boşanma nedenleri, ülkelerin adet ve geleneklerine, gelişmişlik düzeylerine göre önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde boşanma nedenleri yasalarla belirlenmiş iken; bazı ülkelerde ise nedenler dinsel olarak belirlenmiştir. Türkiye'de boşanma nedenleri, Türk Medeni Kanunu'na göre belirlenmiştir (Uzun, 2013:15).

Boşanmanın gerçekleşmesi için boşanmanın üç temel unsurunun var olması gerekmektedir: Resmi bir evliliğin bulunması, Medeni kanunda öngörülen boşanma nedenlerinden en az birinin gerçekleşmiş olması ve mahkemenin boşanmaya karar vermesi.

Türk Medeni Kanunu'nun ikinci kitabı Aile Hukuku'na ayrılmıştır. Birinci kısımda evlilik hukuku düzenlenmiş ve bu kısım, evlenme (m. 118-160), boşanma (m. 161-184), evliliğin genel hükümleri (m. 185- 201), eşler arasındaki mal rejimleri (m.202-281) olarak dört bölüme ayrılmış ve eski Medeni Kanun'da yer alan sistematik aynen benimsenmiştir. Medeni Kanunumuzda geçen boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılan boşanma davası, hâkimin hükmüyle gerçekleştirilir. Bu sebepler dışında boşanma davası açılamaz ve boşanmaya karar verilemez.

2.2.2.1. Mutlak ve Nisbi Boşanma Nedenleri

Hâkimin boşanmaya karar verebilmesi için, belirtilen nedenin tek başına yeterli olup olmadığına karar vermek zorunda kalmaktadır. Eğer boşanma nedeni eşlerin boşanması için tek başına yeterli ise mutlak boşanma nedeni; eğer hakim bu nedenin evlilik birliğini sarsıp sarsmadığına bakmaya ihtiyaç duyuyorsa nisbi boşanma nedenidir.

Diğer bir ifadeyle eğer bir olay evlilik ilişkisi üzerindeki etkilerine bakılmaksızın, boşanma hakkını sağlayabiliyorsa bu durumda mutlak bir boşanma nedeni; evlilik ilişkileri üzerindeki etkilerine bakılmak suretiyle boşanma hakkını sağlayabiliyorsa, bu durumda nisbi bir boşanma nedeni sayılmaktadır. Türk Medeni Hukukumuzda, zina, hayata kast ve pek fena muamele veya onur kırıcı davranış, terk, ortak yaşamın yeniden kurulamaması ve anlaşmalı boşanma mutlak boşanma sayılırken;

evlilik birliğinin kökten sarsılması, akıl hastalığı, suç işleme ve haysiyetsiz yaşam sürme de nisbi boşanma nedenleri arasında sayılmaktadır (Doğan, 2005:24).

2.2.2.2. Genel ve Özel Boşanma Nedenleri

Medeni Kanunumuzun kabul etmiş olduğu boşanma sebepleri mahiyetleri ve kapsamları bakımından birbirinden farklıdır. Bazıları herhangi bir olguya dayanmaz ve somut bir şekilde ispatı zordur, bunlara genel boşanma nedenleri diyoruz. Diğer taraftan eğer boşanma için ortaya atılan nedenlerin ispatı mümkünse ve belirli bir olguyu karşılayabiliyorsa özel boşanma nedenidir.

2.2.2.2.1. Genel Boşanma Sebepleri

Medeni Kanunumuzun 166.ncı maddesinde evlilik birliğinin sarsılması (fıkra 1), eşlerin anlaşması (fıkra 3) ve ortak hayatın yeniden kurulamaması (fıkra 4) genel boşanma sebebi olarak kabul edilmiştir.

Örneğin, evlilik birliğinin sarsılması ile aynı maddede düzenlenen eşlerin anlaşması ve eylemli ayrılık genel boşanma sebepleridir, çünkü "temelden sarsılma" kavramı çok geneldir, belli olgu göstermez; belli bazı olgular ve olaylar değil, fakat çok çeşitli olguların varlığı veya olayların yaşanması evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına yol açabilir ve dolayısıyla da boşanma sebebi oluşturabilir. Bu olguları önceden tek tek belirleyebilmek imkansızdır (Akıntürk, 2008:243). Diğer taraftan zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı gibi belli olgulara dayanan boşanma nedenlerine de özel boşanma nedenleri dolarak adlandırılır (Akıntürk, 2008:243).

İstanbul Aile Mahkemesi'nde karara bağlanan boşanma davası sonuçlarına göre genel boşanma nedenleri ile mahkemeye başvurma oranı %86,9 iken, özel boşanma nedenleri ile mahkemeye başvurma oranı %13,1'dir (Doğan, 2005:24). Toplumsal kabulün çok önemli olduğu ülkemizde genellikle 'aile için de olanlar aile içinde kalır' düşüncesinden dolayı özel nedenler yerine daha kolay ve kabul edilir olduğu için boşanma nedeni olarak genel boşanma nedenleri gösterilmiş olabilir.

- **Evlilik Birliğinin Sarsılması (Şiddetli Geçimsizlik)**

MK. 166.ncı madde uyarınca **"Evlilik birliği, müşterek hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenemeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir."** hükmü yer almıştır.

Bu fıkra 1988 değişikliğinden önce "Aralarında müşterek hayatın çekilmez hale gelmesini mucip olacak derecede şiddetli geçimsizlik baş gösterdiği takdirde karı kocadan her biri boşanma davasında bulunabilir." şeklinde idi ve "imtizaçsızlık" genel sebebiyle boşanmayı düzenliyordu. Ancak bu dönemde uygulamada, genel boşanma sebebi maddedeki ifadeden hareketle şiddetli geçimsizlik olarak isimlendirilmekteydi (Akıntürk, 2008: 261).

Değişiklik sonucu maddede yer alan şiddetli geçimsizlik kelimesinin kalkmasıyla birlikte yine madde metnine uygun olarak bu sebep "evlilik birliğinin sarsılması" şeklinde adlandırılmaya başlanmıştır. Ancak yeni metindeki evlilik birliğinin sarsılması hali eski metindeki şiddetli geçimsizlik ile aynı anlamdadır bu nedenle her iki ismin de kullanılması mümkündür (Akıntürk, 2008: 261).

Boşanmanın özel sebepleri olarak nitelendirilen bu beş durum aslında ortak hayatı çekilmez hale getirmiş bulunmaktadır. Bu beş sebebin özel olarak belirtilmiş olmasının sebebi endişeye ve övgüye fazlaca yer vermemesi ve bu nedenle kolay belirlenebilir olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin zina nedeniyle boşanma davası açıldığı bir durumda boşanmayı isteyen taraf yönünden evlilik birliği sarsılmış olmalıdır ki bu gerekçeyle boşanmayı istemesi mümkün olabilsin. Aynı şekilde cana kast ve fena muamele durumlarında gerçekte evlilik birliğinin çekilmez hale gelmesi boşanma davasına sebep oluşturacaktır (Battal, 2008:37).

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması, kusura dayanmış olan bir boşanma sebebi olarak nitelendirilemez. Eşlerin hiç birinin kusurunun olmaması halinde dahi evlilik birliği temelinden sarsılmış olabilir. Bu hallerde her iki eşin de dava açma hakkı bulunmaktadır. Aynı şekilde dava açabilmesi için tarafın kusursuz ya da daha az kusurlu olmasına da gerek yoktur. Ancak davacı evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına neden olan geçimsizlik ile ilgili olarak davalıdan daha fazla kusurlu ise, davalı eşin bu davaya itiraz etme hakkı mevcuttur. Bu hususun varlığını hakim kendiliğinden karar verme yetkisine sahip değildir (Battal, 2008:38).

Eğer eşler arasında bu evliliği sürdürme konusunda ruh ve istek kalmamışsa, aralarındaki anlaşmazlık onlardaki bu ruhu ve bilinci söndürmüşse, evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olduğu sonucuna varılmak gerekir. Yoksa hemen hemen her aile yaşantısı içinde rastlanabilen küçük ve önemsiz geçimsizlikler, "ani ve fevri hiddet ve hareketler" evlilik birliğini temelinden sarsacak ve boşanmaya neden oluşturabilecek olaylar olarak değerlendirilmez (Velidedeoğlu. 1976:215-216).

Diğer taraftan Medeni Kanunumuza göre (MK.m.166/2) eğer evlilik birliğinin temelinden sarsılması sonucunu doğuran geçimsizlikte davacının, davalıdan daha fazla kusurlu olduğu durumlarda davalı eşin bu davaya itiraz etme hakkı bulunmaktadır.

- **Eşlerin Anlaşması (Anlaşmalı Boşanma)**

Eşlerin anlaşması, ortak hayatı devam ettirme konusunda çiftlerin istek ve inancı kaybetmiş olmaları, karşılıklı anlaşarak evliliği sona erdirmek üzere dava açmaları halinde diğer şartların da tamamlanması halinde hâkim boşanma kararı vermek zorundadır. O halde eşlerin anlaşması gerçekte bir boşanma sebebi değil bir boşanma (dava açma) şeklidir, denilebilir. Zira bu konuyu düzenleyen MK. 166/3'de **"evlilik en az bir yıl sürmüşse, eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır"** denilmek suretiyle aslında evlilik birliğinin temelinden sarsılması (şiddetli geçimsizlik) nedeniyle dava açılması durumu öngörülmektedir (Battal, 2008:38).

Bu durumda boşanma kararı verilebilmesi için hâkim tarafından bizzat tarafların dinlenmesi ve tarafların iradelerini serbestçe açıkladıklarına kanaat getirmeli ve ayrıca boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu konusunda tarafların önceden konuşup anlaşarak kabul etmiş oldukları çözümü uygun bulmuş olmalı gerekir. Hâkim bu çözümü uygun bulmuyorsa davayı reddetmek yerine yeni bir çözüm teklif etmek hakkına sahiptir. Bu teklifi taraflar kabul ettikleri zaman boşanma kararının verilmesi gerekir (Battal, 2008:38). Hâkim tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü halinde boşanmaya hükmolunur (Akıntürk, 2008:269).

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesi için şu dört şartın gerçekleşmesi gerekir: İlk olarak, evlilik birliğinden en az bir yılın geçmesi gerekmektedir. Böyle bir sürenin konması muhtemelen tarafları en azından bir yıl süreyle evli tutarak belirli bir süre birlikte yaşamalarını ve birbirlerini tanımalarını sağlamaktır. Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ikinci şartı eşlerin boşanmak üzere mahkemeye birlikte başvurmaları ya da bir eşin açtığı davayı diğerinin kabul etmesi gerekir. Üçüncü olarak hâkimin tarafları bizzat dinlemesi gerekir. "Hâkim, eşleri bizzat dinleyip iradelerini serbestçe açıkladıklarına kanaat getirmedikçe boşanmaya karar vermez". Tarafların davayı vekilleri vasıtasıyla sürdürseler dahi, hâkimin yine de tarafları davet ederek bizzat dinlemesi zorunludur (Akıntürk,2008:271).

Son olarak hâkimin tarafların boşanmanın mali sonuçlarına ve çocukların durumuna ilişkin düzenlemelerin uygun bulması gerekir. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurarak, kendisine sunulmuş olan anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir (MK.m.166/3 c.4). Burada da hâkime geniş takdir yetkisinin verilmiş olduğunu görülür. Hâkimin anlaşmalı boşanmaya karar verebilmesi için yukarıda belirtilen dört şartın sağlanması gerekir. Eğer bir tanesi bile gerçekleşmemişse boşanma gerçekleşmez.

- **Ortak Hayat Yeniden Kurulamaması**

Medeni Kanunumuzda 166/4 maddesine göre, **"Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi halinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulmamışsa evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir"**.

Böylece evlilik birliğinin fiili ayrılık yoluyla temelinden sarsılmış ve hatta fiilen yıkılmış olduğu durumlarda, varolan evliliği sürdürmenin faydalı olmayacağı gerekçesiyle boşanma kararı verilmesi doğru bulunmuştur. Zira artık fiilen sona ermiş bir evliliği farklı gerekçelerle kâğıt üzerinde sürdürmenin anlamının kalmamış olması gerekir (Cansel, 1977:93; Akt. Battal, 2008:39).

Bu nedenle boşanmanın gerçekleşmesi için üç yıl içerisinde ortak hayatın yeniden kurulamamış olması zorunludur. Eşlerin bu süre içerisinde zaman zaman buluşmaları veya çocukların durumunu görüşmek amacıyla ara sıra bir araya gelmiş olmaları, aralarında ortak hayatın yeniden kurulmuş olduğu anlamına gelmez (Akıntürk, 2008:272). Yani zorunlu hallerde bir araya gelmiş olmaları boşanmayı geçersiz saymaz.

2.2.2.2.2. Özel Boşanma Nedenleri

Özel boşanma nedenleri beş tanedir. Bunlar zina (m.161), hayata kast ve pek kötü veya onur kırıcı davranış (m.162), suç işleme ve (veya) haysiyetsiz hayat sürme (m.163), terk (m.164) ve son olarak akıl hastalığıdır (m.165) (Akıntürk, 2008:244).

- **Zina**

Zina, evli bir erkek veya kadının kocasından veya karısından başka bir kadın veya erkekle eşinden gizli bir şekilde, gayrimeşru yollarla cinsel ilişkide bulunması anlamına gelir. Karı ya da kocadan herhangi birinin zinayı gerçekleştirmesi, diğer taraf

için bir boşanma sebebi olmaktadır (Ataseven, 1998:48 akt. Battal, 2008:39). Fakat eşlerden birinin zinasından söz edebilinmesi için eşler arasında nikah akdinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Yani eşlerin evlilik öncesi ve boşandıktan sonraki cinsel ilişkileri boşanma sebebi olarak değerlendirilemez. Böylece kanun, geleneksel değerlerimizde ve kültürümüzde önemli bir yer tutan namus anlayışını hukuki bir temele dayandırmış olmaktadır (Ataseven, 1998:48; Akt. . Battal, 2008:39).

Zinanın boşanma nedeni olarak sayılabilmesi için üç şartı sağlaması gerekmektedir; evlilik ilişkisinin bulunması, başkasıyla cinsel ilişkide bulunma ve zina edenin kusurlu olması (Akıntürk, 2008:245-246). Zina hem kusura dayanan bir boşanma sebebi hem de mutlak boşanma sebeplerinden biridir. Bu itibarla hâkim, ortak hayatın diğer eş için çekilmez hale gelmiş olup olmadığını araştırmak zorunda olmaksızın boşanmaya karar verebilir (Akıntürk, 2008:248).

Zina, her türlü kanıtla ispat edilebilir; zinanın mutlaka da suçüstü yapılmak suretiyle ispatı gerekmez. Yargıtay, çeşitli tarihlerde verilmiş olan kararlarında şu olayları zina olarak kabul etmiştir: "Hastanenin özel odasında yatan kadının ilgilendiği erkekle uygun olmayacak şekilde resim çektirmesi", "genç bir kadının, gece ev içinde genç bir erkekle bir arada bulunması", "izinli olarak uzun süre ayrı yaşayan kocanın, evine döndüğünde kendisinden olmayacak doğum tarihini taşıyan çocuğu bulması" gibi durumlarda hâkim zinanın olduğunu kabul eder (Akıntürk, 2008:247).

- **Hayata Kast Ve Pek Kötü Veya Onur Kırıcı Davranış**

Medeni Kanun'un 162. Maddesi uyarınca; "**eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunması** sebebiyle boşanma davası açabilir." Mesela, eşlerden birinin diğerinin öldürme niyetini davranışlarıyla ortaya koyması veya intihara teşvik etmesi ya da dövmek, işkence yapmak, aç bırakmak vb. kötü ve onur kırıcı muamelelerde bulunması sayılabilir. Bu durumda da dava açma hakkı olan eşin, boşanma nedenini öğrendikten itibaren altı ay ve olaydan itibaren en geç beş yıl içinde dava açması gerekir. Dava açma hakkı olan eşin diğerini affetmesi halinde dava hakkı da kaybolur (Sucu, 2007:15).

Cana kast, eşlerden biri tarafından diğerinin hayatına karşı yapılmış olumsuz sonuçlar doğuran davranışlardır. Örneğin eşini öldürme girişiminde bulunmak, onu intihara teşvik etmek veya zorlamak gibi eylem ve davranışlar "hayata kast" kavramı

çerçevesinde değerlendirilir. Fakat bu amaçla yapılmayan eylemler, örneğin öldürme tehditleri, cana kast olarak sayılmaz (Velidedeoğlu. 1976:199).

Yeni Medeni Kanun ÖMK.m.130'u karşılayan 162.nci maddeye "pek kötü davranış"ın yanına "onur kırıcı davranış"ı eklemek suretiyle Önceki Medeni Kanundaki eksikliği gidermiş oldu. Böylece eşlerden birinin diğerine karşı onur kırıcı davranışta bulunması da boşanma sebebi sayılacaktır. Sonuçta bu madde üç boşanma sebebini kapsayacak hale getirmiştir (Akıntürk, 2008:250).

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında pek fena muamele (pek kötü davranış) olarak kabul edilen olaylardan bazılarını örneğin: "Aralarında boşanma davasının görülmesi sırasında, mahkeme koridorlarında kadının kocasına (alçak, namussuz herif seni istemiyorum) sözlerini kullanması", "kocasının eve geç gelmiş olmasına kızan kadının onun ticarethanesine giderek kalabalık içinde şeref ve haysiyetini kırıcı laflarla ona hakarette bulunması", "eşini aynı evde metresi ile birlikte yaşamaya zorlama" gibi örnekler Medeni Kanun karşısında "onur kırıcı davranış" olarak nitelendirilebilir (Akıntürk, 2008:251).

Aynen zina da olduğu gibi, burada da kusursuz olan eşin dava hakkı iki halde düşer. Bunlardan biri, kusursuz eşin, hayatına kastetmiş ya da kendisine pek kötü veya onur kırıcı davranışta bulunmuş olan eşin affetmesi (MK.m.162/2), diğeri ise, altı aylık ve beş yıllık hak düşümü sürelerinin geçmiş olmasıdır (MK.m.162/2).

Suç işleme veya haysiyetsiz hayat sürme, eşlerden birinin küçük düşürücü bir suç işlemesi ya da kendisiyle birlikte yaşamayı çekilmez hale getirecek şekilde onursuzca bir yaşam sürmesi halinde diğer eş her zaman boşanma davası açabilir. Bu nedenlerden dolayı dava açmak için hak düşürücü bir sebep öngörülmemiştir (Sucu, 2007:15). Ü

Haysiyetsiz hayat sürme, toplumun anlayışına göre sürekli olarak namus, şeref ve haysiyet kavramlarıyla bağdaşmayacak biçimde yaşamaktır. Örneğin şerefsiz bir meslek ve sanatla uğraşma (genelev işletmek, muhabbet tellallığı, beyaz kadın veya uyuşturucu madde ticareti yapmak gibi), ayyaşlık, kumarbazlık, esrarkeşlik, anormal cinsel ilişki alışkanlığı, sefahat alemine dalma, evli olmasına karşın kocasından başka erkeklerle düşüp kalkması gibi haller haysiyetsiz bir hayat sürdüğünü gösterir (Akıntürk, 2008:253). Fakat bu hallerin sürekli olması halinde ancak boşanma davasına neden oluşturabilir.

Medeni Kanunda cürüm olarak adlandırılan boşanma sebebi sınırlandırılmış ve yüz kızartıcı, utanç verici suçları tanımlamak için kullanılır. Bu suçlara örnek olarak ise, hırsızlık, kaçakçılık, dolandırıcılık, rüşvet, ihtilas, irtikap zimmet, sahtekarlık, yalan yere yemin etmek, ırza geçmek gibi suçlar yüz kızartıcı suç sayılabilir (Battal, 2008:34).

- **Terk**

Medeni Kanunumuzun 164/1.nci maddesine göre, "**eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise, terk edilen eş boşanma davası açabilir**. Eşini ortak konutu terk etmeye zorlayan ve haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır (Akıntürk, 2008:254).

Evi terk etme eylemi ikametgâh durumu ile ilgilidir. Bu bakış açısıyla ikametgâhın neresi olduğunun belirlenmesi gerekir. Medeni Kanunun, gerçek kişilerin ikametgâhının neresi olacağını düzenlediği 21. Maddesine göre, evli kadının ikametgâhının kocasının ikametgâhı ile aynı yer olduğu belirlenmiştir. Böylece eşlerin birlikte oturacağı ikametgahı seçme yetkisi kocaya verilmiş, kadına da bu ikametgahta oturmak hem bir hak hem de bir yükümlülük olarak tanımlanmıştır (Battal, 2008:36).

Diğer eşin rızasıyla ya da rızası olmasa dahi çeşitli zorunluluklar sonucu eşlerden birinin evden ayrılması terk nedeniyle boşanma hakkını vermez. Önemli olan, eşin evlilik birliğinin kendisine yüklediği borç ve sorumluluklardan kaçmak amacıyla ve haklı bir sebebi olmaksızın evi terk etmesidir. Herhangi bir haklı gerekçeyle evden ayrılan eşin daha sonra bu gerekçenin ortadan kalkmasına rağmen eve dönmemesi de aynı şekilde evi terk etmek niteliğindedir (Battal, 2008:34-35).

Fakat eşlerden birinin ortak konuttan kovulması veya ortak konutu terk etmeye zorlanması ve bir daha oraya alınmaması halinde terk eden, kovulan eş değil, onu ortak konuttan kovan veya ortak konutu terke zorlayan ya da onu ortak konuta almayan eştir (MK.m.164/1).

Aynı eş bir süre sonra tekrar ortak konutu terk ederse, bu tarihten itibaren yeni bir altı aylık süre işlemeye başlar. Pek tabiidir ki, böyle bir durumda hakkın kötüye kullanılması hükmü saklıdır (Akıntürk, 2008:256).

MK.m.164/2'de açıkça ifade edildiği üzere hâkim, kendisine başvurulduğu zaman, esasa girmeden, yani terkin şartlarının gerçekleşmiş olup olmadığını

incelemeksizin terk eden eşe ihtarda bulunmakla yükümlüdür. İhtar bir dava değildir. Eğer terk eden eş hâkimin ihtarına uymaz ise; hâkim boşanmayı gerçekleştirmekle yükümlü olur.

- **Akıl Hastalığı**

Medeni Kanunumuzun 165.maddesinde **"akıl hastalığı"** kenar başlığı altında "Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hale gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açılabilir" denilmektedir. Medeni Kanun her türlü hastalığı değil, bunlardan sadece akıl hastalığını boşanma sebebi olarak kabul etmiştir. O halde, ne kadar ağır ve şifasız olursa olsun akıl hastalığından başka bir hastalık, örneğin kanser, cüzam, frengi, kuş gribi, veba, AIDS gibi hastalıklar boşanma sebebi olamaz (Akıntürk, 2008:259).

Akıl hastalığı sebebi ile boşanma davası açmak için gerekli şartlar bakımından yeni Medeni Kanun birtakım değişiklikler yapmıştır. Mülga 743 sayılı Kanun'un 133. maddesi, akıl hastalığı sebebi ile boşanmaya hükmedebilmek için, bu hastalığın en az üç yıldan beri devam eden bir hastalık olmasını aramıştır. Ancak yeni Kanun bu üç yıllık süreyi kaldırmıştır. Sağlıklı olan eşi üç yıl gibi uzunca bir süre katlanılmaz hayat şartları altında bırakmanın hakkaniyete aykırı olduğu, tıp bilimindeki gelişmelerin akıl hastalığının iyileşip iyileşmeyeceğinin belirlenmesinde üç yıl gibi uzun bir süre beklemeyi gerektirmediği düşüncesi ile bu değişiklik yapılmıştır (Özden, 2010 akt. Aktaş, 2011:25). Ayrıca akıl hastalığı nedeniyle boşanmanın olabilmesi için akıl hastalığının evlendikten sonra ortaya çıkmış olması gerekmektedir. Zaten akıl rahatsızlığı olan birinin evlenmesine izin verilmiyor.

Boşanma sebebi olarak ileri sürülen bir akıl hastalığının geçmesinin mümkün olup olmadığının resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmesi şarttır. Resmi sağlık kurulunun raporunda hastalığın geçmesinin, yani tedavisinin mümkün bulunmadığının kesin olarak belirtmiş olması gerekir (Akıntürk, 2008:260).

2.2.3. Yapılan Çalışmalarda Boşanma Nedenleri

İslam dininde temel boşanma nedeni, şiddetli geçimsizlik ya da imtizaçsızlık olarak tanımlanan durumdur. Bunun haricinde, erkeğin fena muamelesi, bakire olduğu umulan kadının bakire olmadığının anlaşılması, erkeğin iktidarsızlığı, kadının kısırlığı, erkeğin evi geçindirememesi, kadının zinası, erkeğin ikinci evliliği nedeniyle kadının ihmal edilmesi gibi durumlarında da boşanma sebebi yapıldığına rastlanılmaktadır

(Yalçınkaya/Kaleli, 1988, 314 vd., Savaş, 1993, 524 vd., Aktan, 1993, 409 vd.; Akt. Battal, 2008:27.).

Türkiye'de boşanmaların sebep ve sonuçlarını bir doktora tezi olarak sosyolojik yönden ele almış, Amiran Kurtkan Bilgiseven önderliğinde yürütülmüş olan bir çalışmada boşanma sebepleri; ekonomik durum farklılığından doğanlar, yaş farklılığından doğanlar, daimi ikametgah farklılığından doğanlar, tahsil seviyesi farklılığından doğanlar, hayat üslubu farklılığından doğanlar ve meslek farklılığından doğanlar olmak üzere altı grupta ele alınmıştır (Özkan, 1989, 53 vd.; Akt. Battal, 2008:30).

Devlet Planlama Teşkilatının (1989) gerçekleştirdiği Türk Aile Yapısı Araştırmasının bulgularına göre boşanmak için önemli görülen nedenlerin başında zina (% 75) ve geçimsizlik (%66) geldiği görülmüştür.

Battal (2008) yaptığı çalışma boşanma nedenlerinin gerçek sebeplerinin ortaya koyulması bakımından önemli olduğunu savunmuştur. Ona göre boşanmanın nedenleri şöyledir:

- Eşlerin doğrudan eşine yönelik olmayan ve önemli toplumsal tepkiye sebebiyet vermeyen genel nitelikte yanlış davranışları 199 olay (%27.6) ile birinci sırayı paylaşmaktadır.
- Eşlerin diğer eşe ya da çocuklarına yönelmiş olan fakat yoğun toplumsal tepki yaratmayan yanlış davranışları, yukarıdaki grupla aynı oranda (%27.6) görülmüştür.
- Eşlerin birbirlerini tanımaksızın evlenmesinin sonucu olarak ortaya çıkan çeşitli türde uyumsuzluk halleri %17.9 ile üçüncü sıradadır.
- Eşlerin kusurundan kaynaklanmayan ancak evliliğin yürütülmesini zor hatta imkansız hale getirebilen durumlarda sık görülmektedir (%13.2).
- Eşlerin önemli sayılabilen ve toplumsal tepkiye neden olan ahlaksızca sayılan yanlış davranışları %10.5 ile beşinci sırada yer almaktadır.
- Eşler arasında temelde geleneksel rol dağılımının kabul edilmemesinden kaynaklanan ve çeşitli konularda kendisini gösteren otorite tartışması hali beklendiği ölçüde yüksek oranda birinci öncelikli boşanma sebebi olarak karşılaşılmamıştır (Uzunboylu, 2011:50).

Alicik (2009)'da 163 boşanmış örneklem ile yaptığı çalışmada 68 (%41,7) kişi boşanma nedenlerini sevginin bitmesi olarak belirtmişlerdir.

Fisher, yaptığı araştırmada boşanma nedenlerinin kırıcı kavgalar, duygusuzca harcanmış sözler, şakadan anlamamak, fazla televizyon seyretmek, karşısındakini dinlememek, sarhoşluk, aşırı gevezelik, saygısızlık, kadının tembelliği, kavgacılık, evden uzak kalma, cinsel bakımdan reddolma olarak belirtmiştir (Fisher, 2004:91),

Antropolog Laura Betzing 160 toplumu inceledikten sonra özellikle kadın tarafından yapılan zinanın bir evliliğe son vermek için sürülen en yaygın sebep olduğunu saptamıştır. İkinci sırada kısırlık, üçüncü sırada erkeğin yaptığı zulüm, dördüncü sırada bir eşin kişiliği ve davranışlarıyla ilgili bir sürü suçlama izlemektedir (Fisher, 2004:91).

Arpacı ve Tokyürek'in yaptıkları çalışmada boşanma nedenleri sorulan bireylerin %51,9'unun fikir ve görüş ayrılığı, %34,9'unun yakınlarının müdahalesi, %32,1'inin ekonomik nedenler, %25,5'i fiziksel ve psikolojik şiddet nedeniyle boşandıklarını bulmuşlardır (Arpacı&Tokyürek, 2012:6-7).

Sevim, yaptığı çalışmada "boşanma nedeniniz nedir?" diye sorduğunda en önemli nedenin sadakatsizlik/zina olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran kadın katılımcılar da daha yüksektir. Uyumsuzluk/çatışma boşanma için ikinci önemli neden olarak tanımlanmıştır (Sevim, 2013:86).

Amato ise, boşanmayı ortaya çıkaran faktörlerin erken yaşta evlilik, yoksulluk, eğitim seviyesinin düşüklüğü, evlenmeden çocuk sahip olma, farklı ırktan biriyle evlenme, ikinci kez ya da geç yaşta evlilik yapma ve tek ebeveynli ailede büyüme olduğunu belirlemiştir (Amato, 2010:651).

Bazı araştırmalar ise demografik özellikten çok ilişkilerdeki karakteristik özellikler üzerinde durur. Bu bakış açısıyla gerçekleştirilen boylamsal araştırmalar evliliğin bozulmasının belirleyicilerini aile içi şiddet, sık sık çatışma, aldatma, evlilik bağının zayıflığı, çiftler arasındaki sevgi ve dürüstlüğün eksik olması olarak sıralamışlardır (Amato, 2010:652).

Zara, 140 boşanmış aile ve 84 çocukla derinlemesine görüşme yaptığı çalışmasında geleneksel aileler ve özgürlükçü aileler sınıflandırması yapmış ve geleneksel aileye sahip bireylerin boşanma sebebi ile özgürlükçü aileye sahip olanların sebeplerinin fark olduğunu bulmuştur. Ona göre geleneksel ailede boşanma sebebini, aile içi şiddet ve akrabaların evliliğe fazla müdahale etmesi oluştururken; özgürlükçü

ailede ise boşanma sebebini sosyo-kültürel farklılıkların açtığı iletişim sorunları ve yaşam tarzlarının değişmesidir (Zara, 2013:25).

Zara, aynı çalışmasında eğitime ve gelir grubuna göre boşanma sebebinin farklılaşmakta olduğunu da bulmuştur. Ona göre alt gelir grubunda boşanma sebebi aile içi şiddet ve alkol tüketimi; orta gelir grubunda sadakatsizlik ve cinsel sorunlar; üst gelir grubunda ise duygusal ve cinsel isteğin azalması, kişilik özelliklerinden kaynaklanan sorunlar oluşturmaktadır. Eğitim açısından ise eğitimli grupta boşanma sebebini aldatılma ve şiddette maruz kalma; eğitimsiz grupta ailenin baskısı, ekonomik zorluk çekme gibi sorunlar oluşturur (Zara, 2013:25).

2.2.4. Dünya'da ve Türkiye'de Boşanma Olgusuna Kısa Bir Bakış

Eurostat tarafından yayınlanan ve dünya ülkelerinin yıllara göre boşanma istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir. Tabloya bakıldığında; Dünya'da 2013 yılında en yüksek boşanma oranı Letonya (3,5 ‰) 'da olduğu görülmektedir. Onu Litvanya (3,4) ve Danimarka (3,4) takip etmiştir. En düşük boşanma oranlarına sahip ülkelerin başında 2011 yılına kadar boşanmaların yasak olduğu Malta (0,8 ‰) gelmektedir. Sonra sırasıyla Sırbistan (1,1), Azerbaycan (1,2), Romanya (1,4) ve Türkiye (1,6) gelmektedir. Türkiye görüldüğü gibi boşanma oranlarının en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Dünya'da en yüksek evlilik oranları sıralamasında ise Kıbrıs (7,3 ‰), Litvanya (6,3) ve Malta (6,1) gelirken; en düşük evlilik oranlarında ise Bulgaristan (2,9 ‰), Slovenya (3,2) Lüksemburg (3,3), İspanya, İtalya ve Portekiz (3,4) gelmektedir. Diğer taraftan evlilik dışı doğumlara bakıldığında; en başta %66,9 ile İzlanda gelmektedir. Sonra Estonya (58,4), Slovenya (57,6), Bulgaristan (57,4) ve Belçika (52,3) gelmektedir. Evlilik dışı doğumların oranı hemen hemen her AB ülkesinde son yıllarda artış olmuştur. En düşük evlilik dışı doğumlar ise Yunanistan (% 7.6), Hırvatistan (% 15.4) ve Kıbrıs (% 18.6)'da görülmüştür. Türkiye ise evlilik dışı doğum oranı 2,6 ile en düşükler arasındadır (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/ index.php/ Main_Page Erişim tarihi:21.06.2015).

Tablo 1. Dünya'da Yıllara Göre Boşanma Oranlarının Dağılımı

Dünya'da Kaba Boşanma Oranları (‰)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avrupa Birliği (27 ülke)	2,0	2,1	2,1	2,1	2,0	1,9	2,0	2,0	:	:
Belçika	3,0	2,9	2,8	2,8	3,3	3,0	2,7	2,5	2,3	:
Bulgaristan	1,9	1,9	2,0	2,2	1,9	1,6	1,5	1,4	1,6	1,5
Çek Cumhuriyeti	3,2	3,1	3,1	3,0	3,0	2,8	2,9	2,7	2,5	2,7
Danimarka	2,9	2,8	2,6	2,6	2,7	2,7	2,6	2,6	2,8	3,4
Almanya	2,6	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	:
Estonya	3,1	3,0	2,8	2,8	2,6	2,4	2,2	2,3	2,4	2,5
İrlanda	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	:
Yunanistan	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,3	:
İspanya	1,2	1,7	2,9	2,8	2,4	2,1	2,2	2,2	2,2	2,0
Fransa	2,2	2,5	2,2	2,1	2,1	2,0	2,1	2,0	:	:
Hırvatistan	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,4
İtalya	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	:
Kıbrıs	2,2	2,0	2,3	2,1	2,1	2,2	2,3	2,3	2,4	:
Letonya	2,3	2,8	3,3	3,4	2,9	2,4	2,4	4,0	3,6	3,5
Litvanya	3,3	3,3	3,4	3,5	3,2	2,9	3,2	3,4	3,5	3,4
Lüksemburg	2,3	2,2	2,5	2,3	2,0	2,1	2,1	2,3	2,0	2,1
Macaristan	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3	2,2	2,0
Malta	:	:	:	:	:	:	:	0,1	1,1	0,8
Hollanda	1,9	2,0	1,9	2,0	2,0	1,9	2,0	2,0	2,1	2,0
Avusturya	2,4	2,4	2,5	2,5	2,4	2,3	2,1	2,1	2,0	:
Portekiz	2,2	2,2	2,3	2,4	2,5	2,5	2,6	2,5	2,4	2,2
Romanya	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	1,6	1,6	1,8	1,6	1,4
Slovakya	2,0	2,2	2,4	2,3	2,4	2,4	2,2	2,1	2,0	2,0
Finlandiya	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,5
İsveç	2,2	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4	2,5	2,5	2,5	2,8
Norveç	2,4	2,4	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0
İsviçre	2,4	2,9	2,8	2,6	2,6	2,5	2,8	2,2	2,2	2,1
Sırbistan	:	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2	0,9	1,1	1,0	1,1
Türkiye	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Bosna Hersek	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	:	0,6	:
Rusya	4,4	4,2	4,5	4,8	5,0	4,9	4,5	4,7	:	:
Ermenistan	0,6	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	:	:
Azerbaycan	0,8	1,1	0,9	1,0	0,9	0,9	1,0	1,2	1,2	1,2

(Kaynak: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do)

Günümüzde Türk ailesinin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri nedenleri ve sonuçları bakımından toplumu derinden etkileyen boşanma olgusu (ASAGEM, 2009:8) olmuştur. Fakat Türkiye'de boşanma daima varlığını devam ettirmiştir. Boşanma tüm dünyada ve Türkiye'de nedenleri ve sonuçları aileyi, toplumu ve bireyi etkileyen bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Geçmişe göre artan boşanma oranları, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşük olsa dahi, Türkiye gibi aile birliğine önem veren bir toplum için geleceğe yönelik engelleyici ve iyileştirici politikaların şimdiden yapılması gerekmektedir.

Boşanma Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı Devleti'nde kadı tarafından Şeriat yapısı içinde uygulanmıştır. Cumhuriyetin kurulması ile boşanma 1926'da Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle İslam kuralları çerçevesinde uygulanmaya devam etmiştir (Kavas, 2010:85). Bu medeni kanun İsviçre Medeni Kanunu'ndan çevrilmiş ve uyarlanmıştır. Çok eşlilik yasaklanmış ve çocukların yetiştirilmesinde ve bakımında her iki ebeveyne eşit haklar vermiştir. O zaman ki süreçte kabul edilebilir olmasına rağmen medeni kanun özellikle boşanma sürecinde ve sonrasında kadının durumunun iyileştirilmesi için birkaç düzenlemenin yapılmasını gerektirmektedir (Kavas, 2010:85).

Türkiye'de 2011 yılında kaba boşanma hızı 1,62 (120,117 çift) iken; 2012 yı1ında 1,64 (123,325 çift), 2013 yılında 1,65 (125,305 çift), 2014 yılında 1,7 (130,913 çift)'e yükselmiştir. Türkiye'de boşanma oranları yıllara göre artarak devam etmiştir. En fazla boşanma erkek ve kadın için 30-34 yaş aralığında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015).

Ülkemizde boşanma oranları yıllara göre değişiklik göstermesinin yanında bölgesel olarak da farklılıklar bulunmaktadır. En yüksek boşanma oranı Ege Bölgesindeyken en düşük Güney ve Doğu Anadolu Bölgelerindedir. Bu, bölgede geleneksel kuralların etkisiyle boşanmanın 'tabu' olarak görülmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Aydın&Baran, 2010:123).

Türkiye'de boşanma olgusu Tüik'den elde edilen istatistikler ve araştırmacılar tarafından yapılan yerel çalışmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Boşanma üzerine yapılan çalışmalar şu alanlar üzerine odaklanmıştır:

- Boşanmanın çocuklar ve gençler üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar.
- Boşanmanın kadının statüsüne ve cinsiyetine etkisini inceleyen çalışmalar.
- Boşanmanın hukuki yönünü inceleyen çalışmalar.
- Genel olarak boşanmanın neden ve sonuçlarını ortaya koyma amaçlı yapılan çalışmalar (ASAGEM, 2009:16)

Tablo 2. Türkiye'de Evlenme ve Boşanma İstatistikleri Dağılımı

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Evlenme Sayısı	636,121	638,311	641,973	591,742	582,715	592,775	603,751	600,138	599,704
Kaba Evlenme Hızı	9,17	9,09	9,03	8,21	7,98	8,02	8,03	7,89	7,80
Boşanma Sayısı	93,489	94,219	99,663	114,162	118,568	120,117	123,325	125,305	130,913
Kaba Boşanma Hızı	1,35	1,34	1,40	1,58	1,62	1,62	1,64	1,65	1,7

(Kaynak: TÜİK, 2014)

Nüfus biliminde belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen evlenme/boşanma sayısı kaba evlenme/boşanma hızı olarak adlandırılmaktadır. Tablo 2 'de görüldüğü gibi 2006 yılından bu yana Türkiye'de evlenme oranlarında dalgalanmalar görülse de bir düşüş söz konusudur. Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızında da yıllara göre bir artış eğilimde olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye gibi geleneksel değerlerin sürdürüldüğü bir ülke için boşanma oranlarındaki artış ve evlenme oranlarında ki azalma dikkate değerdir.

2.2.5. Boşanma Sonrasında Kadının Durumu

Boşanma çok yönlü bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken karmaşık bir olguya işaret etmektedir. Yapılan çalışmalar doğrultusunda; boşanma hukuksal olduğu kadar, duygusal, ekonomik, sosyal ve toplumsal boyutları olan bir olgu olduğu ileri sürülmektedir. Boşanma süreci fiziksel ayrılık döneminden önce başlar ve yasal olarak boşanmanın gerçekleştirilmesinin ardından da etkileri devam eder (Timur, 2008; Akt. Aktaş, 2011:33). Boşanma sonrasında çoğu birey stres, umutsuzluk, kızgınlık, oturulan yerin değişimi, hayat standardının düşüşü ve eşi olmadan tek başına yaşama entegre olma deneyimlerini yaşayabilmektedir. Fakat boşanma sonrasında hiç kuşkusuz sosyo-ekonomik ve kültürel olarak en fazla yıpranan taraf kadınlar olmaktadır. Boşanma süreci ve sonrasında kadınlar, evliyken akıllarına getirmedikleri pek çok sorunla başa çıkmak durumunda kalabilirler. Boşanma sürecinin belirsizliği, sorunlarla nasıl baş edeceğini bilememe, çocukların sorumluluğu, toplumsal baskı, geçim sıkıntısı kadınları kaygılandırabilmekte ve korku duymalarına neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmalar, boşanmanın kadınları sadece bireysel ve ruhsal açıdan etkilemediği aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Boşanmış kadın, erkek aile fertlerinin korumasından ve geleneksel yapıdan saptığı zaman; sık sık zorluk ve dışlanma ile karşılaşmaktadır (Guru, 2009:287). Bu sorunların başında prestij kaybı, çocukların velayeti sırasında yaşanan gerginlik ve çatışmalar, çevre baskısı, sosyal baskıya maruz kalma ve maddi refahın düşüşü gelmektedir (Sarpkaya, 2013:31).

Boşanmaya karşı olumsuz tutumda yaklaşmamızda kültürel değerlerin önemli bir etkisi vardır. Her şeyden önce boşanmış kişi, bir evliliği sürdüremeyecek ve karısını ya da kocasını idare edemeyecek kadar beceriksiz olmakla itham edilmektedir. Ancak bu baskı diğer yandan boşanmayı önleyen bir durum da oluşturmaktadır. Boşanmış kadının toplumsal baskıdan zarar göreceği endişesi yanında, varsa çocukların da boşanma nedeniyle bir anlamda anne ya da babasını kaybedecek olması boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların başlıca sosyal kaynakları durumundadır (Akyüz, 1983:4).

Bulut, yaptığı çalışmada boşandıktan sonra kadınların %37,5'inin kendisini huzurlu hissettiğini ve %32,5'inin ise çevresel baskının arttığını belirttiklerini ortaya koymuştur (Bulut, 2008:116-117). Araştırmalar, boşanmayı takip eden yıllarda boşanan kadınların benlik saygısında düşme, sosyal ve cinsel rollerde şaşkınlık, asabiyet, endişe, çelişki ve depresyon gibi benzer problemler yaşadıklarını göstermektedir. Ayrıca kadınlarda kendini çirkin, beceriksiz, çocuk eğitiminde yetersiz, dış tehlikelere karşı savunmasız hissettiği de ortaya çıkmıştır (Çankırılı, 2011:207).

Gökçe ve Arkadaşları (1993) tarafından yapılan çalışmalara göre ise kadınların boşanmaya karşı tutumları şu şekildedir: eşler mutsuzsa boşanmalı diyen kadınların oranı, Ankara, İstanbul ve İzmir'de %35,7, Doğu ve Güneydoğu Anadolu için %17,6 oranındadır. Mutsuz da olsa boşanmamalı diyen kadınların oranı Ankara, İstanbul ve İzmir'de %18,8, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ise %32 oranındadır.

Bulut, yaptığı çalışmada araştırma kapsamına giren kadınların %35'inin boşanma aşamasında çevresel tepkilerden kaygılandıklarını ve ayrıca aynı çalışmada mahkeme aşamasında kadınların %55'inin utanç, sıkıntı ve acı duyduklarını ortaya koymuştur (Bulut, 2008:116). Bu sonuçlar ile kadınlara genç kızlıklarında onlara utanma, empati yeteneği ve suçluluk duyguları empoze edildiği için boşanma kararını verirken etraf ne der? düşüncesini kocasından daha fazla yaşadığını (Sevim, 2009:44-45) söyleyebiliriz.

2.2.6. Ailesi Boşanmış Çocukların Durumu

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkisi literatür de çift kutuplu bir açıklama tarzıyla değerlendirilmiştir. Bir taraf, çatışma halinde olan bir ailede yaşayan çocuğun ruhsal açıdan boşanma gerçekleştikten sonra daha mutlu olacağını savunurken; diğer taraf, her ne durumda olursa olsun boşanmanın çocuğun ruh sağlığı açısından olumsuz olacağını savunmaktadır. Çocuklar için evliliği sürdürmek çoğu zaman işe yaramayabilir. Çünkü tartışmaların, kavgaların ve şiddetin olduğu bir evde büyümek çocuğa daha fazla zarar verebilmektedir. Boşanmanın olumsuz etkileri çocuğun yaşına, cinsiyetine, kişilik yapısına, boşanmaya neden aile sorununa ve bu sorunun çocuk tarafından algılanış biçimine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Kimi çalışmalarda kız çocuklarının olumsuz etkilendiği gözlenirken; kimi çalışmalar da erkek çocuklarının daha fazla etkilendiği gözlenmiştir (Özbey, 2011:170). Evlilik hayatı boyunca şiddetli çatışmanın bulunduğu evliliklerde çocuklar boşanma sonrasında çok az değişiklik gösterme eğilimdedir, aksine düşük düzeyde çatışmanın olduğu evliliklerde ise çocuklar daha fazla değişiklik gösterme eğilimde olmaktadırlar (Amato, 2010:657).

Bir evliliğin bitiyor olması ya da bitmesi çocuklar hangi yaşta olursa olsunlar onlarda kızgınlık, korku, depresyon, suçluluk duygusu yaratır (Eryorulmaz, 2013:25). Boşanmış ebeveynlerin çocukları kendilerinin anne babasının ihanetine uğramış hissedebilmektedir. Annesinin ya da babasının özel bir anını kaçırması, büyüdüğünü görememesi ve ihtiyacı olduğu zamanda yanında olmaması çocuğun anne babası tarafından ihanete uğradığını hissetmesine neden olabilmektedir. Boşanmış aileye sahip yetişkinler özellikle çocukluklarını zor ve endişeli olarak tanımlar, babaları ile daha fazla zaman geçirmiş olmayı ister, babalarının onları sevmediğini düşünür ve evlilik ve mezuniyet gibi törenlerinde ebeveynlerinin birlikte katılıp katılmayacağına dair endişeye sahiptirler (Amato, 2010:656).

Boşanmış ailelerde, ana-baba arasında boşandıktan sonra bile devam eden çekişmeler, çocukta kaygının oluşmasına ya da artmasına neden olabilmektedir. Kaygı, çocuklarda farklı tepkiler şeklinde kendini gösterebilir. Bazı çocuklar kaygılandırıcı durumdan kaçmak için içine kapanıp, alınan gruplara katılmazlar. Bazıları ise, gerileme, reddetme, bastırma ve yansıtma gibi savunma mekanizmaları geliştirirler (Uzun, 2013:6-7).

Emery ise, yaptığı çalışmada herhangi bir çatışma yaşamadan boşanan ailelerin çocukları, çatışmalı bir evlilik içinde büyüyen çocuklara göre daha az etkilendiğini

bulmuştur. İşte boşanmanın çocuklar üzerindeki bu tür etkilerinden dolayı Arizona ve Pensilvanya gibi devletler ailesi boşanan küçük çocuklara boşanmadan kaynaklanan sıkıntıları azaltmak için kurslar vermektedirler (Amato, 2010:660).

Boşanma araştırmaları kültüre ve zamana bağlıdır. Her ne kadar kültürel farklılıklar boşanma sürecinin sonuçlarını değiştirmese de, aynı kültür içerisinde bile bireysel farklılıklardan ve yaşanılan olayların farklılığından dolayı çocukların ve ebeveynlerin etkilenme oranları değişebilmektedir. Tarihin başka bir noktasında veya başka bir kültürde boşanma, aileler için farklı deneyimlere ve dolayısıyla çocuklar için farklı psikolojik sonuçlara yol açabilir (Emery, 2013:9).

Frisco, Muller,& Frank (2007); Hango& Houseknecht(2005); Sun & Li (2002) yaptıkları çalışmalarda boşanmış aile çocuklarının, evliliği devam eden çiftlerin çocuklarıyla karşılaştırıldığında duygusal, davranışsal, sosyal, sağlık ve akademik başarılar açısından daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde Amato & Sobolewski boşanmış aile çocuklarının daha az eğitim aldığı, psikolojik sağlıklarının daha düşük olduğu, kendi evliliklerinde daha fazla problem yaşadığı, özellikle babasıyla çok az etkileşimde bulunduğu ve evliliklerinin boşanma ile sonlanma riskinin daha fazla olduğunu saptamışlardır (Amato, 2010:660). Anne-baba-çocuk ilişkisi mutlu bir ailede çok önemli hale gelmektedir.

Anne-babası boşanmış çocukların kaygı düzeyinin, anne-babası boşanmamış olan çocukların kaygı düzeylerine göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, anne-babası boşanmış çocukların benlik saygı düzeylerinin, anne-babası boşanmamış olan çocukların benlik saygı düzeylerine göre daha düşük olduğunu belirlenmişlerdir (Serin ve Öztürk, 2007:125). Kaygı düzeyleri yüksek bulunan boşanmış aile çocukları literatürde "pazartesi çocukları" olarak anılmakta; genellikle babalarında kalıp, pazartesi annelerine gidecek olan ve okulda uyum problemi yaşayan çocuklar (Collange, 1997:91) olarak tanımlanmaktadırlar. Amato ve Keith tarafından yapılan boşanmış aile çocuklarıyla ilgili araştırmada ise, anne-babası boşanmış çocukların psikolojik ve sosyal uyumlarının zayıf olduğu, benlik saygısı, okul başarısı ve ebeveynleriyle ilişkilerinde sorun yaşadığı tespit edilmiştir (Amato, 1991:32).

Sosyal kontrol görüsüne göre ise; velayeti üstlenen ebeveynin çocuğunun yetiştirilmesiyle yeterince ilgilenememesi sonucunda boşanmış aile çocukları, küçük yasta evlenmek, çalışmayan kişiler ile hayatını birleştirmek gibi boşanma riski taşıyan evlilikler yapabilmektedir (Arıkan, 1992; Akt. Aydın, 2009:9).

2.3. Boşanma İle İlgili Yaklaşımlar

Boşanma, çiftlerin bir aile oluşturmak ve sosyal, ekonomik ve kültürel ritüelleri yerine getirmek için kurdukları evlilik birliğinin hukuki olarak sona erdirilmesidir. Her bireyde boşanmanın etkileri ya da yarattığı sorunlar farklı olabilmektedir. Fakat boşanmanın çiftler, çocukları ve aileleri için stres yaratan bir durum olduğu tartışılan bir konuyu oluşturmaktadır. Boşanma ile ilgili yaklaşımlar ise olumludan nötre doğru bir hareket gösterse de genel olarak olumsuz taraflarıyla incelenmiştir. Boşanma, olayların spesifik olması, her bireyde aynı etkiyi bırakmaması ve sonuçlarının öznelliği bakımından genellemeden kaçılması gereken bir süreçtir. Bu bakımdan boşanmayı açıklayabilmek için tek bir kurama bağlı kalmak yerine çoklu kuramların bakış açılarını vermek daha yerinde olacaktır. İşte bu sebeple çalışmamızda bağlanma teorisi, sembolik etkileşimcilik, yaşam-gidişi yaklaşımı, sosyal değiş-tokuş kuramı, sosyal destek kuramı ve feminist kuramının bakış açıları ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

2.3.1. Bağlanma Teorisi

Bağlanma teorisi, insanların yakın duygusal ilişkiler kurma ihtiyacını kavramsallaştırarak açıklama yapmaktadır. Bu kuram, hem tüm canlı türlerinde doğuştan gelen bağlanma duygusunun nasıl işlediğini hem de farklı yaşam deneyimlerine yanıt verebilmek amacıyla bağlanma yöntemlerinde ortaya çıkan bireysel farklılıkları inceleme çabası olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2009 akt. Polat, 2012:12). Evlilik, bireyleri yakın duygusal ilişkiye yönlendiren ve hem çiftlerin birbirleriyle hem de aileleriyle arasında bir bağlılık oluşturan ilişkidir. Bu bakımdan evli çiftlerin birbirlerine duygusal olarak bağlanma şekli ve bu bağlılığın hangi boyutlarda olduğu ve nasıl işlediği boşanma durumlarını da etkileyebilmektedir. Doğru ve güvenilir bir bağlanma gösteren çiftlerin muhtemelen boşanma ihtimalleri daha düşüktür.

Weiss (1975) ise boşanmaya bağlı kayıp deneyimini araştırmıştır. Ona göre bir bağlanma türü olarak ileri sürülen güvensiz bağlanma kayıp beklentisini içermekte ve ironik olarak güvensiz bağlananların ilişki kaybı deneyimine daha yatkın olmaktadır. Güvensiz bağlanma örüntüsü gösterenlerin yetişkinlikte daha yüksek oranda boşandıkları çeşitli bulgularla kanıtlanmıştır. Ayrıca güvensiz bağlanmış olan bireylerin bağlanma ilişkisinin kaybedilme sürecinden sonra iyileşmekte ve güvenli bağlanma ilişkileri yeniden kurmakta daha fazla güçlük yaşadığı bildirilmektedir (Hazan &Shaver, 1992:95-102; Akt. Karahan, 2012:23).

2.3.2. Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik etkileşimcilik, George Herbert Mead tarafından geliştirilmiş bir sosyolojik teoridir. Bu kuram, sosyal olguların sübjektif ve kültürel yönlerine vurgu yapmaktadır. Yani insanların sosyal hayattaki yaptıkları davranışın sübjektif yönüne vurgu yaparlar. Bu kuramın bakış açısıyla boşanma, bireyler açısından sübjektif değerlendirilmeli, boşanmanın bireysel sonuçları ve kültürel tutumlarıyla yorumlanmalıdır (Wallace, 2012:302-303).

Bu kurama göre boşanma, çift olmaktan tek birey olmaya neden olan geçiş sürecidir ve bu süreç bireylerin stresli olmalarına neden olan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Çünkü ilişkinin sonlanmasına eşlik eden duygusal ve maddi yatırımların, çift olmaya eşlik eden sosyal ağın, çift olmakla birleşen kimliğin kayıplarını da içermektedir. Bireyin kendisi için atadığı tanımlayıcı ifadelerden oluşan kimliğin değişimi söz konusudur. Eş kimliği ve rolü, ilişkinin sonlanmasıyla ortadan kalktığından, bu rolün birey için önemlilik derecesine bağlı olarak sıkıntı yaşanabilmektedir. Yani bireylerin evliliğe yüklediği sembolik anlamlar, onların boşanma sonrasındaki durumunu etkileyebilmektedir. Örneğin, kültürel kimlik olarak evliliği kendi kimliği ile eşdeğer gören bireyler, boşanmadan sonra ortaya çıkacak sorunlardan daha fazla etkilenecektir. Boşanmış birey olmak bir sosyal pozisyon olarak görülürse; boşanmış bireye yüklenen anlam ve sosyal çevre ile olan etkileşimde bu doğrultu da olacaktır (Orbuch, 1992, s. 193-201; Akt. Karahan, 2012:23).

2.3.3. Yaşam-Gidişi yaklaşımı

Yaşam-gidişi yaklaşımı, boşanmayı genetik miras ve boşanmanın transfer edilmesi boyutuyla incelemektedir. Yaşam-gidişi yaklaşımına göre, ebeveynleri boşanmış olanların kendi evliliklerinin de boşanma ile sonuçlanmasının daha muhtemel olduğu bildirilmektedir (Rutter vd. 1999, Sander vd. 1999, O'Connor vd. 2000, Amato ve Booth, 2001). Yani ebeveyni boşanmış olan çocuklar boşanmayı hem bir genetik miras olarak alırlar hem de boşanma ve evlilik geçimsizliğini kendi evliliklerine transfer ederler. Bu durum, tek ebeveynli ailede işlevsel olmayan öğrenme deneyimlerine bağlı olumsuz etkiler, ebeveynlerin boşanması sonrasında ekonomik yoksunlukları nedeniyle yaşam standardında düşüş, ebeveynlerin boşanma öncesi ve esnasındaki çatışmalarının olumsuz etkileri ile açıklanmaktadır (Booth & Amato,

1991:896-897). Bu olumsuz durumları ve sonuçları yaşayan çocuklar, her ne kadar olanlardan hoşnut olmasa da boşanma olgusuna bir şekilde alışkın da olmaktadır.

Diğer taraftan bu yaklaşıma göre çocuklar ebeveynlerinin her birinin %50 genini taşıdıkları için agresif olma ve antisosyal davranışlar gösterme gibi davranışları miras olarak almaya yatkındırlar. İşte bu nedenle boşanmış aileden gelen çocukların aileden gelen özellikler dolayısıyla boşanma riskleri de daha fazla (Amato, 2010:653) olabilmektedir. Bu durum öğrenilmiş bir davranışın yansıması olabileceği gibi, genetik bir yatkınlıktan da kaynaklanabilmekte, ayrıca evlilik kalitesi kuşaklar boyunca devredilebilmektedir.

2.3.4. Sosyal Değiş-Tokuş Kuramı

Boşanmanın nedenlerini ve bireyler üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bireysel düzeyde açıklamakta kullanılan bu kuram, bireyin bir ilişkinin ödül ve maliyetlerini algılama süreci ile ilgilenir. İlişkinin ödül, ceza ve maliyetleri önceleri ekonomik açıdan tanımlanmış, ancak sonraları psiko-sosyal boyut da dikkate alınmıştır (Özdemir, 2013:40). Yani evlilik sürecinde çiftler arasındaki ilişki, boşanma sonrasındaki durum ile kıyaslandığında daha az ödül veriyorsa; bireyler muhtemelen boşanmayı tercih edeceklerdir.

Sosyal değiş-tokuş kuramı, daha çok kadının eğitimi, gelir düzeyi ve boşanma arasındaki ilişki üzerinde durmaktadır. Zira sosyal değiş-tokuş kuramı, kadının eğitimi ve boşanması arasında negatif bir ilişkinin olduğunu savunur. Yani daha iyi kaynaklara (meslek, toplumsal statü, gelir düzeyi) sahip kadın kocasına daha az bağımlı olur ve bu uygun kaynaklar ve fırsatlar kadınların kocalarından boşanma riskini arttırabilmektedir (Kreager, vd. 2013:565). Fakat kocasından daha az kazanan bir kadın muhtemelen evliliğini devam ettirecektir. Çünkü alışkın olduğu hayat tarzını boşanmadan sonra yaşamayacağını bilmektedir. Kadınların aksine erkeklerin eğitim fırsatlarının olması ya da gelirinin fazla olması ile boşanma arasında herhangi bir ilişki yoktur (Kreager, vd. 2013:579).

Kreager, vd. (2013) çalışmalarında sosyal alışveriş kuramının varsayımlarını destekleyen bulgulara ulaşmışlardır. Onların bulgularına göre boşanma ve eğitim arasındaki negatif ilişki şiddetin fazla olduğu evliliklerde daha güçlü hale gelmektedir. Yani eğitimi ve kazancı olan kadın eğer evlilikte şiddet varsa daha kolay boşanabilmektedir.

Sosyal değiş-tokuş kuramının önemli modellerinden biri Levinger'e aittir. Levinger'ie göre evlilikte eşlerin birbirine bağlılığı üç temel faktöre bağlıdır: Evliliğin çekicilikleri, engelleri ve alternatiflerin çekicilikleri.

1.Evliliğin çekicilikleri, eşe duyulan sevgi, saygı ve arkadaşlık gereksinimi, cinsel doyum, ev sahipliği, kocanın geliri, eğitim düzeyi ve mesleği, sosyal benzerlik, toplumsal statü ve prestij, gibi bir evliliğin yürütülmesini ve korunmasını sağlamaktadır (Uzunboylu, 2011:23).

Diğer taraftan evliliğin çekicilikleri, bireylerin algısına, sosyo-ekonomik durumuna ve değer biçimlerine göre değişebilmektedir. Mesela evliliğin çekiciliklerinin evlilikleri en az etkilediği kesim yoksullardır. Çünkü alt sosyal gruplardaki bireylerin evlilikten beklentileri ve sorunları algılayış biçimleri farklı olabilmektedir. Örneğin alt sosyal gruplarda cinsel doyumsuzluktan dolayı boşanma, üst sosyal gruplarda olanlardan daha azdır. Ayrıca kocanın eğitim düzeyi ve mesleği ile boşanma arasında da bir ilişkiden bahsedilebilir. Kocanın eğitimli olması ve prestijli bir mesleğe sahip olması, evliliği çekici hale getirip boşanmaları engelleyebilir. Sosyal benzerlikler (dini inanç, yaş ve eğitim gibi) de eşlerin iletişimini ve evlilik ilişkilerini olumlu yönde etkileyen önemli çekiciliklerdir (Özdemir, 2013:41).

Levinger'e göre evliliğin çekicilikleri, alternatiflerinden ağır basarsa çift evliliklerini sürdürecektir. Mutlu evliliklerde çiftler muhtemelen çekici alternatifleri daha az cazip görecektir. Fakat evlilik bozulduğunda aynı alternatifler merkezi bir konuma gelebilmektedir (Kreager, vd. 2013:578).

2.Engeller, evliliğin devam ettirilmesini güçleştiren güçler olarak adlandırılır. Bağımlı çocuğun varlığı, evli kalmanın zorunlu olduğuna duyulan inanç, din, birincil grup ilişkileri, evliliği bir kimlik olarak görmek, sosyo-ekonomik durum, bireylerin algısı ve toplumsal damga boşanmayı geciktiren etmenlerdir (Uzunboylu, 2011:23). Bu kurama göre bir engelleyici olan bağımlı çocuğun varlığının boşanmayı engellediği çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Birleşmiş Milletler verilerinden çıkarılan bir sonuca göre "bağımlı çocukları olmayan" çiftlerin boşanmalarının olanlara göre boşanma oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Fisher, 2004:103).

Ayrıca boşanmayı yasaklayıcı dinler de, yasaklamayanlara göre daha fazla boşanmayı engellemektedir. Çünkü toplumsal alanda bireylerin dini kurallara göre yaşama eğilimi fazladır. Diğer taraftan güçlü akrabalık ilişkilerini destekleyen

kültürlerde desteklemeyenlere göre boşanma oranları daha düşük görülmektedir. Güçlü akrabalık ilişkileri, evliliklerinde sorun yaşayan çiftlere bir şekilde arabulucuk görevi görmekte ve bir şekilde boşanmayı engelleyebilmektedir. Boşanmayı onaylamayan toplumsal tutumlar da önemli bir engeldir. Böyle tutumlar, kırsal kesimde kentlere kıyasla daha yüksek olabilmektedir. Bu nedenle kırsal kesimde boşanmalar daha azdır. Özellikle kadın açısından boşanmanın kabul edilir olmaması ve kadın üzerinde bir baskı aracı olması boşanmanın engellenmesine neden olabilir. Boşanmanın velayet ve nafaka gibi yükümlülükleri de boşanmayı göze alma açısından birer engel olarak işlev görebilir (Özdemir, 2013:41-42). Tek ebeveyn olarak yaşama, çocukların sorumluluğu ve velayet sorunu boşanan bireylerde birer stres unsuru olabilir. Bu nedenle bu sorunlarla yaşayabilme korkusu boşanmayı engelleyebilir.

3.Alternatiflerin çekicilikleri, Levinger'e göre bireyler, evlilik ilişkisi dışındaki bir durumu, kendi evlilik ilişkilerinden daha çekici olarak algılamadıkça boşanmaya yanaşmazlar. Yani kaybedeceği kazanacağımdan az olursa muhtemelen boşanmayı tercih edeceklerdir. Mutsuz bir evlilik ilişkisinde çiftler, ondan kurtulup daha çok alternatifi kendilerine çekici olarak görebilirler. Çekicilik mutlaka, "başka bir kadın veya erkek" olmayabilir. Bazen evlilik ilişkisi çekiciliğini o kadar yitirmiştir ki başka birisinin olup olamasa da herhangi bir alternatif tercih edilebilir (Uzunboylu, 2011:24). Kadının kocasından bağımsız bir gelire sahip olması ve kendi ayakları üzerinde durabileceğine dair inancı da onu boşanmaya daha hazır hale getirebilmektedir. Bu nedenle kadının güçlü ve atak olması gibi çekici özellikler bazen değişik alternatiflerin oluşmasını sağlayabilir: Güçlü, iyi eğitim görmüş, yüksek prestijli mesleği olan kadınlar, evlilik dışında da kendilerine yeteceklerini düşünebilirler (Levinger, 1976; Akt. Özdemir, 2013:42). Yani bu kadınların kimliklerini evlilik ilişkisi dışında da gerçekleştirebileceklerine dair inançları yüksektir.

Wright (1988) Sosyal Değiş Tokuş Modellerinin iki özelliği olduğunu belirtmektedir:

1) Bu modeller, bireylerin evlilik ilişkisinden birtakım kazançları ve kayıpları olduğu şeklinde akılcı değerlendirmeler yaptıklarını varsayan "ekonomik" bir temele dayanırlar. Yani bireyler daha çok kar edebilecekleri alana yönelirken; daha çok zarar edecekleri alandan da kaçma eğilimindedirler. Kişiler, aşırı maliyeti göze alamadıkları ve dışarıdaki alternatifleri kendi evliliklerinden "daha kârlı" bulmadıkları sürece evli kalacaklardır.

2) Bu modellere göre, evliliği sona erdiren taraf bu ilişkinin bitmesini en çok isteyen eştir. Çünkü evliliğin bitirilmesini isteyen eş, dışarıda en çok alternatif çekicisi olandır. Başka bir deyişle boşanma kararını veren taraf, evlilik ilişkisini en az çekici bulan, ilişkiyi bitirmek için çok az engeli olan, buna karşılık, evlilik dışında en fazla kaynağı olan kişidir (Wright, 1988; Akt. Özdemir, 2013: 44).

2.3.5. Sosyal Destek Kuramı

Sosyal destek kuramının açıklamaları iki boyutta değerlendirilmelidir. İlk olarak çiftlerin birbirlerine evlilik ilişkisi içerisindeki tutumu ile ilgilidir. Sosyal destek kuramına göre evli çiftlerin birbirlerine yol arkadaşlığı yapması, her gün yardımda bulunması ve duygusal desteği içeren pek çok faydasının bulunması, benzer şekilde çiftler birbirlerine sigara az içme, iyi beslenme ve düzenli sağlık kontrollerinde bulunması gibi sağlıklı davranışlar konusunda cesaretlendirmeleri evlilik ilişkisinin birbirlerine karşı güvenli bağlılık geliştirmelerini sağlayacaktır (Amato, 2010:658). Bu sosyal desteğin varlığı, çiftlerin birbirlerine karşı olan bağlılığının gelişmesini sağlayarak boşanma ihtimalini azaltacaktır.

Sosyal destek kuramına dair değerlendirmenin ikinci boyutu boşanma sonrasına ilişkindir. Boşanma sonrasında bireylerin özellikle kadınların ailesinden ve çevresinden destek görmesi, boşanma sonrasında karşılaşabileceği sorunların daha kolay atlatılmasını sağlayacaktır. Zira birçok araştırma, biten bir romantik ilişki sonrası ortaya çıkan olumsuz tutumlarla kolay başa çıkma ile sosyal desteğin ilişkili olduğunu, sosyal destek almanın kişinin gelişimine yardımcı olduğunu belirtmektedir (Schwarzer ve Knoll, 2007; Barutçu, 2009; Tashiro ve Frazier 2000; Akt. Polat, 2012:45).

Sosyal desteğin sevgi, şefkat, benlik saygısı, bir gruba ait olma gibi temel sosyal gereksinimleri karşılayarak fiziksel ve ruhsal sağlığı doğrudan olumlu biçimde etkilediği ve yaşam güçlükleri ile başa çıkmada kişinin önemli bir yardımcısı olduğu belirtilmektedir (Akın ve Ceyhan 2005; Ayaz ve ark. 2008; Akt. Polat, 2012:45).

2.3.6. Feminist Kuram

Teknik alandaki gelişmeler ve ilerlemeler toplumsal anlamda da insanları düşünmeye şevk etmiş bunun sonuçta haklar ve cinsiyetler arasındaki eşitsizlik

sorgulanmaya başlanmıştır. Belki de bu gelişme ve değişimlerin ilk meyvesi feminist hareketler olmuştur (Aydın&Boran, 2010:119).

"Feminizm olgusu, kavramsal olarak kadınsı özelliklere sahip olmak demektir. Sonradan bu kavram kadın hareketinin, kadınlara eşit haklar verme mücadelesinin genel bir ifadesi olarak 20.yy'da kullanılmaya başlanılmıştır. Feminizmin, dünyanın değiştirilmesi ve kadının olanaklardan erkeklerle eşit bir şekilde yararlanmasını amaçlamaktadır. Ataerkil sistemin kadınlar üzerindeki tahakkümünü eleştiren feminist yaklaşım, davranışı bütüncül olarak ele alır, ayrımcılığın temelinde sınıfsız-eşitsiz toplumsal düzenin olduğunu varsayar" (Yaman vd., 2015:27-28). Feminist kuramcılar, kadının cinsiyetleri üzerinden tanımlanırken, diğer taraftan erkekleri savunduklarıyla çatışan bir şekilde bedenden aşkın evrensel bir kişiliğin taşıyıcısı olarak yüceltilir (Butler, 2012:56).

Feminist kuram kadını temel obje veya ilgi odağı olarak görür ve onu üç açıdan inceler. Birincisi araştırmaların başlangıç noktası kadındır. Kadının durumu veya toplum içindeki statüsü gibi. İkincisi kadını merkezi bir obje olarak görür. Bütün araştırma sürecinin ilgi odağı kadındır ve toplumda her şeyi kadının bakış açısından değerlendirir ve araştırır. Üçüncüsü ise feminist kuram kadının bakış açısından, hem kritik hem de eylemcidir ve kadına mevcut yapıda daha iyi bir yer bulmaya veya dünya yaratmaya çalışır. Bu açıdan da tanışmaları insana yöneliktir (Wallace, 2012:312).

Feminist kuramın aile, kadın, evlilik ve boşanma konusundaki tutumunun açıklanması dört farklı feminist kuram çerçevesinde yapılmalıdır. Bunlar liberal, marksist, radikal ve sosyalist feminist kuramlardır. Liberal feministler, marksist ve radikal feministlerin aksine iş hayatında ve aile yaşantısında var olan cinsiyet probleminin sadece geleneksel yapının değiştirilmesiyle ortadan kalkmayacağını düşünür. Bu okulun temel amacı sadece kadın üzerinden planlar yapmak değil, bir bütün olarak insanlık için hak ve özgürlük getirmektir. Yani onlar, erkek ve kadının eşit fırsatlara sahip olması ile toplumsal olarak eşit ve özgürlükçü yapıya sahip olunacağını savunur. Onlara göre, kadını zor durumda bırakacak olaylara ya da durumlara odaklanmak yerine kadın açısından cinsiyet ayrımcılığa neden olacak her şeye, her tutuma ve her teşviğe meydan okumak gerekir (Kavas, 2010:16). Yani kadını

hem toplumda hem de ailede dezavantajlı konuma getiren durumun alt yapısını oluşturan zihniyet aşılmadıkça, kadının özgürleşmesine bir adım atılmış olunmaz.

Liberal feministlere göre kadınlık ve erkeklik kalıpları doğuştan itibaren çocuklara öğretilerek büyütülür. Örneğin evlilik aşamasında bir kadının öncelikle iyi bir anne olup olmayacağı tartışılır (Kavas, 2010:17). Liberal feministler, kusursuz bir boşanma için, boşanma sonrasında ekonomik geliri sorgular, çünkü çalışma durumu kadın açısından boşanma sonrasında hayat garantisidir. Fakat artık günümüzde sadece para ve iş hayatında bulunma kadının boşanmadan olumsuz etkilenmesini engellememektedir. Liberal feministler bir yandan kadının boşanma sonrasında olumsuz etkileneceğini söyleseler de diğer taraftan kusursuz bir boşanmanın kadının özgürleştireceğini de savunurlar (Kavas, 2010:17).

Marksist feministlerin kadının özgürleşmesi konusuna tarihsel bakış açısıyla yaklaşırlar. Onlara göre sanayileşmeden sonra üretim fonksiyonu aileden alınınca kadın ev içine, gelir getirmeyen işlere yönelirken; erkek ise dışarıda gelir getiren işlerde çalışmaya başlamıştır. Ev dışında çalışan kadınlar ise evdeki rollerini aksatmaması şartıyla çalışmıştır. Kadınlar, iş hayatında aynı işi yapan erkeklerden daha az ücret almışlardır. Ayrıca öğretmenlik ve hemşirelik gibi cinsiyet rolleri ile içselleştirilen meslekleri yapmışlardır (Kavas, 2010:19). Onlar aileyi kadının özgürleşmesini kısıtladığı ve ayrımcılığa neden olduğu için eleştirirler. Fakat aynı zamanda ailenin fonksiyonları gereği kapitalist sistemi devam ettirdiği için de eleştirirler.

Radikal feministlerin ana temaları ise kadına karşı eşitsiz davranış ve cinsiyete dair önyargıdır. Onlara göre, aile ataerkil yapıyı yeniden yaratır ve kuvvetlendirir. Cinsellik, kadına şiddet ve cinsel taciz, ekonomik, politik ve dini yapıdan beslenen erkeğin temel baskı araçlarıdır (Kavas, 2010:21). Yani onlara göre cinsiyet eşitsizliği, ezelden beri tüm evrende görülen bir durumdur ve bu durum erkek baskın gücüne neden olur.

Radikal feministler, çatışmanın biyolojik farklılık olarak adlandırılan cinsiyet sınıflarından çıkar. Bu farklılıkların kültürümüzden dilimize nasıl yayıldığına ve nasıl içselleştirdiğimize vurgu yaparlar. Ataerkil ideoloji, erkek ve kadın arasındaki farklılıkları aşırı abartır, erkekleri daima dominant ve erkeksi kalıplarla tanımlarken;

kadınları alt gruptan ve kadınsı kalıplarla tanımlar. Bu durum da erkeğin kadını daima baskı altına tutmaya çalışmasına yol açar. Bu baskı, eğitim, din ve aile içinde sürekli haklı çıkarılır (Kavas, 2010:22).

Sosyalist feministler Marksist feministlerin ataerkil yapı ile kapitalizm arasındaki etkileşimini tam olarak vurgulamadığı için eleştirirler. Onlara göre kadının özgürleşmesi ancak kapitalizmin yıkılması ile mümkün olacaktır. Sosyalist feministler, ataerkil yapının ve ondan beslenen ideolojilerin yıkılışı ve değişimi olmadıkça kapitalizminde yıkılmayacağını savunurlar (Kavas, 2010:24).

Sosyalist feministler radikal feministlerden çok daha fazla radikal bir tutum sergilerler. Hatta kapitalizmi kadının ezilmişliğinin temel kaynağı olarak görürler. Onların bakış açıları Marksizm'in kapitalizme bakış açısından da öte gider. Sosyalist feministler kadının ezilmişliğinin temel nedeninin kapitalist toplumda kadının erkeğin malı olduğu bakış açısına bağlı olarak açıklarlar (Butler, 2012:57) Diğer bir ifadeyle kapitalizm, ataerkil yapıyı güçlendirir. Çünkü kadın erkeklerden daha az ücret alarak evliliğe dolayısıyla erkeğe bağımlı kılınır. Kadının baskı altında alınmasının sebebi ne kapitalizm ne de ataerkil yapıdır. Sosyalist feministlere göre, temel neden "kapitalist ataerkil yapıdır". Çünkü iki sistem birbirini destekler ve ilişki içindedirler (Kavas, 2010:25).

Sosyalist feministlere göre, Marksistlerin dediği gibi, ailenin yıkılması kadının eşitsizliğinin son bulması demek değildir. Önemli olan kadın ve erkeğin düşünce yapısında eşitliğin sağlanmasıdır. Kadının onu çevreleyen ayrımcılığın farkında olması ve beyinde kadının özgürleşmesinin sağlanması gerekir. Sosyalist feministlerin önemli savunucularından biri olan Jaggar, "yabancılaşma" kavramını maksizmden farklı bir şekilde yorumlamıştır. Ona göre kadın, cinsellik ve annelikten dolayı kendi bedenine yabancılaşmıştır (Kavas, 2010:25-26).

Kadın ayrımcılığına dair bir diğer eleştiri de iş bölümü konusundadır. Sosyalist feministlere göre kadın çocuğun yaşamı ve bakımı için kaldırabileceğinden daha fazla yükle karşı karşıya kalır. Bu da kadın için stres kaynağına neden olur (Kavas, 2010:28). Feminist analizde toplumsal cinsiyete dayalı bu işbölümü salt teknik bir işbölümü olarak görülmez (Molyneux, 1992:119). Bu işbölümü erkekleri üst, kadınları

bağımlı konuma yerleştirmekte ve kadınların çalışma yaşamında daha düşük ücret ödenen işleri yapmasını sağlamaktadır. Bu şekilde kadınların erkeklere ekonomik bağımsızlığı garanti altına alınır. Çalışma yaşamında kadınların düşük ücretler alması hem erkeklerin kadınlar üzerindeki maddi çıkarlarını kalıcılaştırmakta hem de kadınların meslek olarak eş olmayı seçmelerini teşvik etmektedir (Hartmann, 2006; Akt. Özçatal, 2011:24). Ev içi faaliyetlere çok fazla zaman ayıran kadın iş hayatında kariyerine yeterince zaman ayıramaz ve deneyimsiz olur. Kadının deneyimsizliği boşanma sonrasında işe ve duruma adapte olmasını engeller.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bulguları bölümünde, veri toplama aracına dayanarak elde edilen bulguların istatistiksel yöntemlerle analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Bu bulgular, boşanan kadınların sosyo-demografik özellikleri, evliliğine ilişkin bulgular, evlilik sürecinde aileler arası ilişkiler ve etkileşim, boşanmaya ilişkin bulgular ve boşanma sonrasına ilişkin bulgular başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Eğitim, yaş, yerleşim yeri, gelir düzeyi vb. gibi özellikler kimliği belirleyici faktörler olarak değerlendirilir. Kimlik, bireylerin gerek kültürel gerekse yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kavramdır (Karaduman, 2010:2886). Bireyin kimliğini belirlemede, eğitim, yaş, yaşanılan mekan, çalışma durumu, meslek ve gelir düzeyi gibi faktörler etkilidir. İşte bu nedenle, çalışmada boşanan kadınların ve boşandığı eşinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulguların, kimliğe ilişkin ipuçları verdiği düşünülerek aşağıda bu özellikler yer almıştır.

3.1.1. Yaş Durumu

Birey her yaşta her olaya karşı aynı tepki ve tutumu göstermez. Zira hem fiziksel olarak hem bilişsel olarak hem de psikolojik olarak birey, doğumundan ölümüne kadar farklı değişim süreçleri geçirir. Bu değişim süreçlerini anlayabilmek ve bireyin tutum ve davranışlarını analiz edebilmek için bireyin yaşı önemli bir göstergedir.

Bu çalışmada da boşanan kadınların yaşı, hem kadınların boşanma öncesi durumuna ve yaşadığı sorunlara ilişkin şu anki tutumlarını, hem de boşandıktan sonraki durumuna ve yaşadığı sorunlara ilişkin tutumlarını belirleyici bir değişken olarak görülmektedir. Bununla birlikte boşanan kadınların yaş aralığı oranları, toplumda hangi kuşağın daha çok boşandığını bize göstermesi bakımından önemlidir. Bu amaçla bu çalışmada kadınlara yaşları sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Kadınların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş	**Sayı**	**%**
17 yaş ve altı	3	2,6
18-24	5	4,4
25-34	30	26,3
35-44	50	43,9
45-59	23	20,2
60 yaş ve üzeri	3	2,6
Toplam	**114**	**100**

Tablo 3'e bakıldığında, örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların ¾'nden fazlasının 'genç yetişkin' olduğu görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütünün yaptığı yaş sınıflamasına göre 44 yaş ve daha aşağısı "genç yetişkin"; 45-59 yaş grubu "orta yetişkin" ; 60-74 arası "yaşlılık"; 75-89 arası "ihtiyarlık" ve 90 üzeri "ileri ihtiyarlık" olarak (Çoban, 2003:81) nitelendirilmiştir. Türkiye genelinde kadınların yaş dağılımı ile çalışmamızdaki boşanan kadınların yaş dağılımları birbiriyle örtüşmektedir. Zira Tüik (2014) verilerine göre Türkiye'de 38,711,602 kadın vardır. Bunların %16'sı 15-19 yaş aralığında; %7,9'u 18-24 yaş aralığında; %16,3'ü 25-34 yaş aralığında; %14,6'sı 35-44 yaş aralığında; %16,3'ü 44-59 yaş aralığında; %9,1'i ise 60-74 yaş aralığındadır. Yani Tüik verilerine göre kadınların ½'dan fazlasının "genç yetişkin" olduğu görülmektedir.

Boşanan kadınların çoğunluğunun genç olması, boşanmalarda giderek evlilik süresinin kısalması ve araştırma kapsamına 2003 yılından sonra boşanan kadınların dahil edilmesiyle açıklanabilir. Benzer sonuçlar çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Zira Asagem'in 2009 yılında boşanan bireyler üzerinde yaptığı "Boşanma Nedenleri Araştırması"nın sonuçlarına göre, boşanan bireylerin çoğunluğu 26-35 yaş aralığındadır.

Yine Özdemir ve Aydınalp'in çalışmalarında da boşanan kadınların yaş aralığının benzer olduğu ortaya çıkmıştır. Özdemir (2013), yaptığı çalışmada boşanan kadınların 30-39 yaş aralığında toplandığını bulurken; Aydınalp (1981) "Boşanmalar ve Boşanmaların Ortaya Çıkardığı Bireysel Sorunların Aile Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi: 60 Örnek Olay Üzerinde Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında ise boşanan kadınların %37,1'inin 31-35 yaş aralığında yoğunlaştığını belirtmiştir. Ayrıca

boşanan kadınların çoğunun "genç yetişkin" olması, çalışma kapsamındaki katılımcıların çoğunun "çocuk" yaşta evlendirilmesiyle açıklanabilir.

3.1.2. Eğitim Durumu

Eğitim durumu, bireylerin bir yandan toplumsal konumunu ve topluma ve çevresinde olup biten olaylara karşı bakış açısını belirlerken bir yandan da toplumsal alandaki davranış kalıplarını belirleyen bir faktördür. Bununla birlikte boşanma üzerine yapılan bazı çalışmalarda kadının eğitim durumu ile boşanması arasında birçok açıdan ilişki kurulmaktadır. Sözgelimi Amato'ya göre kadının eğitimli olması, aktif çalışma hayatı içerisinde bulunmasa bile kadın açısından çalışma ihtimalinin yüksek olduğunun göstergesi olarak varsayılır. Bu durumda, herhangi bir nedenle eşiyle sorun yaşayan kadınlar, kendilerini özellikle ekonomik açıdan eşlerine daha az bağımlı hissetmekte ve eğitim durumu düşük kadınlara kıyasla daha kolay ve çabuk boşanma kararı verebilmektedir (Amato, 2010:651).

Yaptığımız bu çalışmada da eğitim durumu değişkeni, hem boşanan kadınların toplumdaki konumlarını tespit etmede hem de boşanma kararları üzerinde etkisinin olup olmadığını analitik etmede önemli bir değişken olarak görülmektedir. Ayrıca eğitim durumu, bireyin olayları algılama ve değerlendirme biçimi üzerine etkisi bakımından da çalışmamız açısından önemli bir değişkendir. Bu saiklerle örneklem grubundaki boşanan kadınların eğitim durumları saptanarak Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Eğitim Durumu

Eğitim Düzeyi	**Cinsiyet**			
	Kadın		**Erkek**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Okur-Yazar Değil	9	7,9	5	4,4
İlkokul Mezunu	29	25,4	25	22,8
İlköğretim Mezunu	22	19,3	14	12,3
Ortaöğretim Mezunu	24	21,1	38	33,3
Üniversite Mezunu	22	19,3	28	24,6
Lisansüstü Mezunu	8	7,0	3	2,6
Toplam	114	100,0	1114	100,0

Elde edilen bulgulara bakıldığında kadınların %90'nından fazlasının herhangi bir formel eğitim düzeyinde öğrenime sahip olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir düzeyde eğitimli kadınların içerisinde üniversite mezunu olanların oranı 1/3dür (Üniversite mezunu durumunda olan kadınların büyük çoğunluğu yüksekokul mezunudur). Bu bulgulara bakılarak, eğitim durumlarına göre toplumda kadınların sosyal statülerinin düşük olduğu söylenebilir. Zira örneklem grubundaki kadınların, 3/4ü okur-yazar olmayan, ilköğretim ve orta öğretim mezunu durumundadır. Bu bulgulara bakılarak, kadını boşanmaya iten faktörlerden birisinin, sağlıklı bir aile kurma bilincine sahip olmamasıdır, şeklinde yorumlanabilir. Ancak söz konusu bulgular, kadının eğitimli olması-özellikle eğitim düzeyinin yüksek olması- boşanma kararını vermede etkili bir faktördür deme imkanı oluşturmamaktadır.

Zira çeşitli kuramlar (sosyal alışveriş vb.) kadının eğitim seviyesinin yüksekliği oranında boşanma riskinin de artacağını savunmaktadır. Sözgelimi alışveriş kuramı, kadının eğitimi ve boşanması arasında negatif bir ilişki olduğunu savunur. Yani onlara göre eğitim seviyesi yüksek olan kadın, daha iyi kaynaklara sahiptir ve bu kaynaklar, kadının kocasına daha az bağımlı olmasını sağlayarak boşanma riskini arttırabilmektedir (Kreager, Felson, Warner and Wenger, 2013:565). Fakat çalışmamızda elde edilen bulguların işaret ettiği kanaatle sosyal alışveriş kuramının öne sürdüğü savlar örtüşmemektedir. Çalışmamızda kuramın aksi bir şekilde boşanan kadınların çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük olduğu görülmüştür.

Diğer taraftan Özdemir (2013)'in "Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi (Ordu İli Örneği)" adlı çalışmasında elde ettiği bulgularla, bu çalışmada elde edilen bulguların örtüştüğü söylenebilir. Zira Özdemir'in çalışmasında kadınların %38'inin ilkokul mezunu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4'de kadının eğitim durumuna ilişkin bulguların yanı sıra, boşandığı eşin eğitim durumuna da yer verilmiştir. Kadının eşinin eğitim durumuna yer vermemizin değişik sebepleri bulunmaktadır. Boşanmaya neden olan faktörlerin yanında boşanmayı kolaylaştıran faktörlerin olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Herhangi bir nedenle boşanmaya karar veren çiftlerin hem boşanma nedenleri üzerinde hem de boşanma kararları üzerinde, eşlerin birbirine doğru orantılı ya da ters orantılı özelliklerinin etkisi olduğu söylenebilir. Eşlerin eğitim düzeyi de bu özellikler arasındadır. Bu çalışmada eşlerin eğitim düzeyi açısından denk ya da eşit konumda olup olmamalarının

boşanmaya ya da boşanma kararına etkisini analiz etme imkanı verebileceği düşüncesiyle eşin eğitim durumuna da yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında boşanan kadınların eşleri ile olan eşitsiz konumlarının eğitim düzeyi yükseldikçe doğrusal olarak arttığı kanaati uyanmaktadır. Bu durum, ülkemizde kadınların yeterince eğitim imkanlarından yararlanamamalarının bir göstergesidir ve cinsler arası fırsat eşitliğinin olmadığı ve de eşlerin eşitsiz bir konumda olduğu izlenimini oluşturmaktadır.

3.1.3. Yaşanılan Mekan

Evli çiftlerin yasadıkları yer ile boşanma riskinin ortaya çıkması arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kentsel yerlerde boşanma oranı, kırsal bölgelere göre daha yüksektir. Bu durum, kırsal bölgelerde sosyal kontrolün, kentsel yerlere göre daha fazla olmasından kaynaklanabilmektedir. Kırsal bölgelerde evlilikte sorun olduğunda, geniş aile yapısı içerisinde aile büyüklerinin müdahale ihtimali daha fazla olabilmekte, dinsel ve geleneksel değerler bu yapıyı desteklemektedir. Kentsel alanlarda özellikle sanayi devrimi sonrası yaşanan hızlı toplumsal değişme ile birlikte ortaya çıkan özgürlük anlayışı, evlilik kurumu üzerindeki dinsel ve geleneksel otoriteyi zayıflatmış, bu durum kentsel bölgelerde boşanmaların yaygınlaşmasının yolunu açmıştır (Arıkan 1992, Yörükoğlu, 2000 akt. Aydın, 2009:8).

Bu bakımdan örneklem grubundaki kadınların hem kendilerinin hem de boşandıkları eşlerinin çocukluk ve gençlik yıllarını nerede geçirdiklerinin bilinmesi, bu çalışma için önemli görülmüş ve Tablo 5'de bu hususla ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	**Kadın**		**Erkek**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
İl Merkezi	84	73,7	81	71,1
İlçe Merkezi	10	8,7	7	6,1
Köy	21	18,4	26	22,8
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Tablo 5 incelendiğinde, hem kadının hem de boşandığı eşinin ¾'ünden fazlasının çocukluklarını ve gençlik yıllarını il ve ilçe merkezinde geçirdiği anlaşılmaktadır. Benzer sonuçları Aydın (2009), ASAGEM (2009) Sucu (2007), Özdemir (2013) ve Aydınalp (1981) yaptıkları çalışmalarda ortaya çıkarmıştır. Çocukluk ve gençlik yıllarını il ve ilçede geçirenlerin "kentlilik" bilincine sahip olabileceğini düşünürsek, örneklem grubumuzdaki kadınlarının bu hususta eşleriyle çakışmadıklarını ve benzer bir sosyalizasyon mekanından geldikleri söylenebilir. Hem boşanan kadının hem de boşandığı eşinin çocukluk ve gençlik yıllarını kentte geçirmiş olmaları, onların kırsal alanda yaşayan bireylere göre karar alma süreçlerinde daha esnek ya da daha özgür hareket etme imkanını doğurmuştur. Bu bağlamda gerek kadının gerekse de erkeğin boşanma kararı almalarında toplumsal baskının etkisinin düşük olduğu ifade edilebilir.

3.1.4. Çalışma Durumu

Kadının evlilik öncesindeki çalışma durumu hem yetiştiği aile yapısını hem de evlilik kararının verilme sürecindeki etkisini göstermesi bakımından önemli bir gösterge olabilmektedir. Diğer taraftan kadının çalışma durumu hem boşanma kararının verilmesini hem de sorunun yapısı ve sorunlarla baş etme yetkinliğini etkileyebilmektedir. Pek çok araştırma, kadının eğitimli olması ya da çalışma hayatında bulunmasından dolayı boşanma kararını daha kolay vereceğini öngörmektedir. Kadının aktif çalışma hayatı içinde olması yani kocasından bağımsız gelire sahip olması onu boşanmaya daha hazır hale getirmektedir. Bu nedenle kadının güçlü ve atak olması gibi çekici özellikler bazen değişik alternatiflerin oluşmasına hizmet edebilir: Güçlü, iyi eğitim görmüş, yüksek prestijli mesleği olan kadınlar, evlilik dışında da kendilerine yeteceklerini düşünebilirler (Levinger, 1976; Akt. Özdemir, 2013:42).

Eşlerin işi ya da geliri evliliğin süresinde belirleyici olmamasına rağmen; işi ve geliri olan kadın mutsuz evlilikte kocasından daha kolay ayrılabilmektedir. Çalışan kadının ev dışında da mesuliyeti olduğundan dolayı geleneksel aileden farklı olarak ev içinde eşiyle iş bölümü yapmaktadır. Ev içindeki bu iş bölümleri, çiftler arasında gerilime de neden olabilmektedir. Frisco ve Williams, ev işi paylaşımındaki haksızlığın evlilik içinde çiftler arasındaki mutluluğu azalttığı ve boşanma ihtimalini artırdığına dair bulgular elde etmiştir (Amato, 2010:652).

Zara, "Kadınlar, Erkekler ve Çocuklar için Boşanma Terapisi" adlı çalışmasında iyi bir kariyeri ve ekonomik gücü fazla olan kadınlarda boşanmaya karşı stres tepkilerinin daha az görüldüğünü belirlemiştir. Çünkü bu kadınlar hayatlarını sadece evliliğin getirdiği anne ve eş olma gibi rollerle değil; iş kadını, üretici ve aktif rollerle yaşadıklarından boşanmanın getirdiği kayıplarla daha kolay başa çıkarlar (Zara, 2013:56). Bu bulgulardan yola çıkarak; ruhsal açıdan boşanmadan en fazla etkilenen kadınların, kimliklerini sadece evlilik ilişkisi yani anne, eş olarak belirleyen kadınlar olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu kadınlar medeni durumları ile kimliklerini ayrışmaz olarak görürler, bu nedenle ailenin dağılmasından dolayı üzüntü duymaktan çok kimliklerini inşa etmekte zorlanırlar.

İşte bu nedenle çalışmamızda boşanan kadının evlilik öncesinde, evlilik sürecinde ve boşanma sonrasında çalışma durumuna dair verilerin, kadınların boşanma kararı, boşanma sonrasındaki uyum süreci ve sorunlarla baş edebilme gücünü etkilediği düşünülerek bu hususun verilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 6. Boşanan Kadının Çalışma Durumunun Dağılımı

Çalışma Durumu	**Evlilik Öncesi**		**Evlilik Süreci**		**Boşanma Sonrası**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Evet	40	35,1	49	43	62	54,4
Hayır	74	64,9	65	57	52	45,6
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Bu çalışmada boşanan kadınların evlenmeden önce, evlendikten sonra ve boşanma sonrasında çalışma durumlarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, Tablo 6'da verilmiştir. Tabloya göre kadınların 1/3'ünden fazlası evlilik öncesinde çalıştığı; ½'a yakını evlendikten sonra; ½'sinden fazlasının ise boşandıktan sonra çalışmıştır. Benzer şekilde ASAGEM (2009)'in yaptığı çalışmada kadınların %40'ının evli oldukları dönemde, %60'ının ise boşandıktan sonra çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Kadının evlenmeden önce çalışma hayatına katılımının düşük olması, geleneksel aile yapısı özelliklerinin devam ettirildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Zira geleneksel aile yapısında kadının rolü ev ve çocukların bakımı ile sınırlıyken; erkeğin rolü ise çalışıp evin bakımını üstlenmektir. Ayrıca evlilik öncesi çalışma durumu ve evlilik sürecindeki çalışma durumu arasında çok büyük fark

olmaması, kadının boşanma kararını vermesinde çalışma durumunun etkili olmadığını gösterebilmektedir. Diğer taraftan boşandıktan sonra çalışma hayatına katılma oranında ciddi bir artışın olması, kadınların boşanma sonrasında karşılaştıkları ekonomik sorunlarla baş etmek için çalışmaya ihtiyaç duyduklarını gösterebilir.

3.1.5. Meslek ve Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi, kadının evlilik kararında, evliliği sürdürmesinde ve boşanma sonrasında etkilenme düzeyini gösterebilen önemli bir değişkendir. Kadının hiç gelirinin bulunmaması ya da düşük gelirli olması, Türk toplumunda kadınların aile içinde bağımsız gelire sahip olma oranının düşüklüğünü gösterebilmesi ve kadının erkeğe bağımlı yaşama zorunluluğunu açıklaması bakımından önemli olabilmektedir (Battal, 2008:107).

Gelir dağılımı, ülkeye, topluma ve cinsiyetin yapısına göre farklılaşmaktadır. Kadınların ve erkeklerin kendi aralarındaki gelir dağılımının farklılaştığı gibi kadın ve erkekler arasında da bu farklılaşma gerçekleşmektedir. Zira, erkekler kadınlara göre hemen her ülkede daha fazla gelir elde etmektedir. Kadın hane halkı reislerinin erkeklere nispetle daha fazla düşük gelir grubunda yer almalarının başlıca nedenleri bekar, dul veya boşanmış olmalarından kaynaklanmaktadır (Aydın, 2012:155).

Bu nedenle çalışmamızda kadınların mesleklerinin ve gelir düzeylerinin, boşanma öncesinde ve sonrasında hem kararlarını hem de karşılaştığı sorunların- özellikle ekonomik sorunlar- üstesinden gelebilme durumunu etkileyeceği göz önüne alınarak bu değişkenlere yer verilme ihtiyacı duyulmuştur.

Tablo 7. Boşanan Kadının Gelir Düzeyinin Dağılımı

Gelir Düzeyi	**Sayı**	**%**
Gelirim Yok	18	15,8
100-500 TL	24	21,1
600-1000 TL	32	28,1
1100-1500 TL	8	7
1600-2000 TL	9	7,9
2100-2500 TL	4	3,5
2600 TL ve üzeri	19	16,7
Toplam	**114**	**100,0**

Kadınların gelir düzeylerinin dağılımı Tablo 7'de görülmektedir. Şekle bakıldığında; kadınların 1/3'üne yakınının 600-1000 TL gelire sahip olduğu anlaşılmıştır. Benzer sonuçlarla Özdemir (2013), boşanmış bireyler üzerine yaptığı benzer çalışmasında kadınların %40'ının gelirinin 600-1000 TL aralığında olduğunu bulmuştur. TÜİK açlık sınırının çok altında olarak değerlendirilen bu gelir düzeyi, kadının boşanma sonrasında ekonomik olarak yetersiz olduğunu gösterebilir. Ayrıca gelir düzeyinin düşük olması, araştırma kapsamındaki boşanmış kadınların çoğunun evlilik öncesinde çalışmaması dolayısıyla bir meslek sahibi olmamalarından ve eğitim seviyesinin düşüklüğünden kaynaklanmış olabilir.

Diğer taraftan kadının boşanma sonrasında gelir düzeyini etkileyebilecek önemli bir değişken nafaka alıp almama durumudur. Eğer nafaka alıyorsa; bu nafakanın gelirinin ne kadarını oluşturduğu önemli görülmüştür. Bu saiklerle kadının gelirinin ve nafaka durumunun çapraz tablosu tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Boşanan Kadının Gelir Düzeyi ve Nafaka Durumu Arasındaki İlişkinin Dağılımı

		Gelir Düzeyi							
Nafaka Durumu	**Gelirim Yok**		**100-500 TL**	**600-1000 TL**	**1100-1500 TL**	**1600-2000 TL**	**2100-2500 TL**	**2600 TL ve üzeri**	**Toplam**
Evet	Sayı	4	7	6	1	2		6	26
	%	15,4	26,9	23,1	3,8	7,7		23,1	100,0
Hayır	Sayı	14	17	26	7	7	4	13	88
	%	15,9	19,3	29,5	8	8	4,5	14,8	100,0
Toplam	**Sayı**	**18**	**24**	**32**	**8**	**9**	**4**	**19**	**114**
	%	**15,8**	**21,1**	**28,1**	**7**	**7,9**	**3,5**	**16,7**	**100,0**

Tablo incelendiğinde; kadınların sadece %22,8'inin nafaka aldığı sonucu ile karşılaşılmıştır. Ayrıca nafaka alan boşanan kadınların aldıkları nafaka gelirlerinin en fazla 1/3'ine yakınını oluşturmaktadır. Bu sonuç, kadınların boşandıkları eşlerinden herhangi bir beklenti içinde ol(a)madıklarını gösterebilir. Ayrıca nafaka alımının az olması, boşanılan eşin ekonomik durumundan kaynaklanacağı gibi kadının kendi isteğinden kaynaklanmış da olabilir.

Gelir dağılımında güçlü pozitif etkisi olan önemli faktörlerden biri ise eğitim düzeyidir. Günümüzün modern toplumlarında sınıfsal konum, eğitim düzeyi ile sürdürülmektedir ve eğitim ile sosyal sınıf ilişkisi çift yönlü olarak düşünülmektedir. Eğitim düzeyi bir taraftan toplumsal tabakalaşmanın üst katmanlarına doğru hareketlenmede önemli rol oynarken; diğer taraftan da daha alt katmanlarda yer alanların yeterli sosyoekonomik ve kültürel sermayelerinin olmaması ile birlikte onların üst katmanlara doğru hareketliliklerini engellemektedir. Eğitim düzeyi hem gelir dağılımında yukarıya doğru hareketlenme sağlarken aynı zamanda okulların kalitesi ve ebeveynlerin sınıfsal konumları dolayısı ile gelir eşitsizliğin pekiştirmektedir (Aydın, 2012:160). Bu nedenlerden ötürü çalışmamızda eğitim durumu ve gelir düzeyi arasındaki ilişki önemli görülmüş ve Tablo 9'da boşanan kadınların gelir düzeyi ve eğitim durumu arasındaki ilişkinin dağılımından elde edilen veriler gösterilmiştir.

Tablo 9. Boşanan Kadının Gelir Düzeyi ve Eğitimi Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Gelir Durumu		**Kadının Eğitimi**						
		O-Y Değil	**İlkokul Mezunu**	**İlköğretim Mezunu**	**Ortaöğretim Mezunu**	**Yüksekokul\Üniversite Mezunu**	**Lisansüstü Mezunu**	**Toplam**
Gelirim Yok	Sayı	2	4	7	2	2	-	18
	%	11,1	22,2	38,9	11,1	11,1	-	100,0
100-500	Sayı	4	13	1	6	6	-	24
	%	16,7	54,2	4,2	2	25	-	100,0
600-1000	Sayı	2	10	10	9	9	-	32
	%	6,2	31,2	31,2	28,1	28,1	-	100,0
1100-1500	Sayı	-	2	2	3	3	-	8
	%	-	25	25	37,5	37,5	-	100,0
1600-2000	Sayı	-	-	2	3	3	-	9
	%	-	-	22,2	33,3	33,3	-	100,0
2100-2500	Sayı	-	-	-	-	-	4	4
	%	-	-	-	-	-	100,0	100,0
2600 ve Üzeri	Sayı	1	-	-	1	1	8	19
	%	5,3	-	-	5,3	5,3	44,4	100,0
Toplam	**Sayı**	**9**	**29**	**22**	**24**	**24**	**8**	**114**
	%	**7,9**	**25,4**	**19,3**	**21,1**	**21,1**	**7**	**100,0**

Tablo 9 incelendiğinde; okur- yazar olmayan kadınların 1000 Tl'nin altında gelire sahip olduğu, asgari geçim gelirinin üzerinde gelir düzeyine sahip kadınların tamamına yakınının ise en az ortaöğretim seviyesinde bir eğitim düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, eğitim seviyesi yükseldikçe gelir düzeyinin de arttığı yorumuna imkan vermektedir.

Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin incelendiği çalışmalar, eğitim düzeyinin, kadının medeni durumunun, sosyal ve kültürel faktörlerin ve kır-kent ayrımının kadın istihdamı açısından oldukça önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'de yapılan sınırlı sayıdaki uygulamalı çalışmaların sonuçları ise, kadınların işgücüne katılım oranları üzerinde kadının medeni durumu, çocuk sayısı, eğitim durumu, demografik faktörler ve toplumsal cinsiyet algısının son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır (örneğin bkz. Özer - Biçerli, 2003-2004; Dayıoğlu - Kasnakoğlu, 1997; Dayıoğlu, 2000; Berber - Yılmaz Eser, 2008; Akt. Kılıç ve Öztürk, 2014:117). Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında, kadının mesleği ve gelir düzeyi arasındaki ilişkinin araştırılması önemli görülmüş ve Tablo 10'da bu ilişkinin dağılımına dair verilere yer verilmiştir.

Tablo 10. Boşanan Kadının Gelir Durumu ve Mesleği Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Meslek		**Gelir Durumu**							
		Gelirim Yok	**100-500 TL**	**600-1000 TL**	**1100-1500 TL**	**1600-2000 TL**	**2100-2500 TL**	**2600 TL ve üzeri**	**Toplam**
Serbest Meslek	Sayı	-	3	7	3	-	1	1	15
	%	-	20	46,6	20	-	6,6	6,6	100,0
Ev Hanımı	Sayı	18	20	13	-	1	-	-	52
	%	34,6	38,4	25	-	1,9	-	-	100,0
Satış Danışmanı	Sayı	-	-	5	-	-	-	-	5
	%	-	-	100	-	-	-	-	100,0
Esnaf	Sayı	-	-	-	-	-	-	1	1
	%	-	-	-	-	-	-	100	100,0
Akademisyen	Sayı	-	-	1	-	4	2	2	9
	%	-	-	11,1	-	44,4	22,2	22,2	100,0
İşçi/Hizmetli	Sayı	-	1	3	2	2	1	6	15
	%	-	6,7	20	13,3	13,3	6,6	40	100,0
Memur/Ofis Çalışanı	Sayı	-	-	3	3	2	-	9	17
	%	-	-	17,6	17,6	11,7	-	52,9	100,0
Toplam	**Sayı**	**18**	**24**	**32**	**8**	**9**	**4**	**19**	**114**
	% %	**15,7**	**21,1**	**28,1**	**7,1**	**7,9**	**3,5**	**16,6**	**100,0**

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde, kadınların gelir durumlarının mesleklerine bağlı olarak değiştiğine yönelik bulgulara rastlanılmıştır. Zira tablo da kalifiye, bilgi ve beceri gerektiren, meslekler (A ve B sınıf meslekler), olarak adlandırılan mesleklere sahip kadınların, herhangi bir nitelik istemeyen mesleklerdeki kadınlardan daha fazla gelir düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Meslek sınıflandırılmasına göre A sınıfı meslekler: üniversite mezunları, yüksek lisans veya doktora mezunlarını, B sınıfı meslekler: 2-3 yıllık MYO mezunları ve çıraklık eğitimi alanları, C sınıfı meslekler: ortaöğretim okulu mezunları ve özel iş deneyimi olanları, D sınıfı meslekler: formel olmayan eğitimi alanları (Canada Human Research Development, 2003; Akt. Tuncer vd., 2004:6) kapsamaktadır.

Bu durum, kalifiyeli eleman isteyen mesleklerin eğitimi şart koşması ve çalışma kapsamındaki kadınların çoğunun evlilik öncesinde eğitimini tamamlamamasıyla açıklanabilir. Diğer taraftan çalışmamızdaki kadınların boşanma sonrasında iş hayatına katılımının yüksek olması, kalifiyesiz eleman oldukları için düşük ücretle çalıştırılan mesleklere yönelimi gerektirmiştir.

3.2. Boşanan Kadınların Aile Kökeni

Toplumsal kökenin etkileri genel olarak ebeveynlerin eğitim durumu ve mesleği esas alınarak tanımlanmaktadır. Aile toplumsal, kültürel ve eğitsel sermaye bağlamında çocukların öğretimi ve yönlendirilmesi hususunda etkilidir. Dolayısıyla ailenin eğitim düzeyi, mali desteği ve mesleki durumu, çocuğun gelecekteki yaşamına yön vermesi bakımından önemli sayılmaktadır. Bu çalışmada boşanmış kadınların toplumsal kökeninin bilinmesi, hem boşanan kadının mevcut konumunu belirleyen bir faktör hem de gerek boşanma kararında bir etken gerekse de boşanma sonrasındaki sosyo-ekonomik ve psikolojik durumu etkileyen bir değişken olması bakımından önemli görülmüştür.

3.2.1. Anne ve Babanın Eğitim Durumu

Anne-babanın eğitimli olması çocuklarının da eğitimli olmasını önceleyeceği için önemli bir değişkendir. Bu bakımdan ailenin eğitim düzeyi, mesleği ve ekonomik durumu, çocuğun gelecek yaşantısını belirlemesi açısından önemlidir. Ayrıca evlilik ve boşanma açısından bakıldığında; anne babanın eğitim durumu kadının evlilik kararının

verilmesindeki bilinç düzeyini ve evlilik süresi ile boşanma sonrasında destek olma konusundaki tavrını gösterebilir. Bu çalışmada boşanan kadınların ailelerinin eğitim durumuna ilişkin elde edilen bulgular Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Boşanan Kadının Anne ve Babasının Eğitim Durumunun Dağılımı

Eğitim Durumu	**Annenin Eğitim Durumu**		**Babanın Eğitim Durumu**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Okuryazar Değil	48	42,1	20	17,5
İlkokul Mezunu	47	41,2	45	39,5
İlköğretim Mezunu	6	5,3	18	15,8
Ortaöğretim Mezunu	11	9,6	21	18,4
Yüksekokul\Üniversite Mezunu	2	1,8	10	8,8
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Çalışmada kadınlara anne-babasının eğitim durumu sorulduğunda-Tablo 11'de görüldüğü gibi- kadınların yarıya yakınının annesi okuryazar olmadığı ortaya çıkmıştır. Yine yarıya yakınının annesi ise ilköğretim mezunudur. Diğer taraftan kadınların 1\3'nden fazlası babalarının ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir. Araştırmamızın bulgularına göre annelerin eğitim seviyesi babalardan düşüktür. Annelerin eğitim düzeyinin babalara kıyasla daha düşük olması, kadınlara yakın zamana kadar yeterince eğitim imkânı verilmemesiyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca TÜİK (2013)'in 6 yaş üstü erkeklerin eğitim durumu dağılımı, çalışmamızın bulgularıyla örtüşmektedir. TÜİK verilerine göre, erkeklerin %29,1'ini ilkokul mezunudur. Yine 6 yaş üstü kadınların eğitim dağılımına bakıldığında ise, kadınların %37,7'sinin ilkokul mezunu olduğu ve sadece %9,4'ünün okur-yazar olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda boşanan kadınların annesinin eğitim seviyesi Türkiye ortalamalarından düşüktür. Kız çocuğunun sağlıklı bir şekilde yetişebilmesi ve bir anne ve bir birey olarak kişiliğini oluşturabilmesi için annesinin tutumu önemli ölçüde etkilidir. Annenin tutumu ise, eğitim durumundan yani bilincinden etkilenen bir değişkendir. Annelerin eğitim durumlarının düşük olması, kadınların annelerinin evlilik aşamasında ve boşanma sürecinde daha düşük bilinç düzeyine sahip olduğuna işaret edebilmektedir.

3.2.2. Anne ve Babanın Yerleşim Yeri

Anne babanın yerleşim yerinin dağılımı, çocuklarının yetiştikleri aile kültürünü gösterebilmesi açısından önemlidir. Yerleşim yerinin dağılımı aynı zamanda boşanma ve evlilik tutumları konusunda ipucu verebilir. Zira kentsel bölgelerdeki sosyal kontrolün kırsal bölgelere göre daha düşük olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Arıkan 1992, Yörükoğlu, 2000; Akt. Aydın, 2009:8). Bu nedenle boşanmış kadına bakış açısı ve kadınların boşanma sonrasında yaşadığı sıkıntılar yerleşim yerine göre değişebilmektedir. Dinsel ve geleneksel değerlerle desteklenen yapının oluşturduğu kırsal bölgelerde, evlilikte sorun olduğunda, geniş aile yapısı içerisinde aile büyüklerinin çiftlerin evliliklerine müdahale ihtimali daha fazla olabilmektedir. Yani herhangi bir sorun olduğunda aile birliği içinde o sorun daha kolay halledilebilmekte ve boşanma ihtimali daha düşük olabilmektedir. İşte bu saiklerden hareketle çalışmamızda anne babanın yerleşim yerinin bilinmesi, yaşadığı yerin kültürünü taşıması ve çocuklarına bunu aktarması bakımından önemli görülmüştür.

Tablo 12. Boşanan Kadının Anne ve Babasının Yerleşim Yerinin Dağılımı

Anne ve Babanın Yerleşim Yeri	**Kadın**		**Erkek**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
İl Merkezi	94	82,5	93	81,6
İlçe Merkezi	3	2,6	4	3,5
Köy	17	14,9	17	14,9
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Yapılan çalışmada kadınlara ailesinin nerede yaşadığı sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 12'de gösterilmiştir. Kadının ailesinin mekansal açıdan yaşadığı yere bakıldığında; kadınların %85,1'inin ailesinin kentte ya da kente yakın yerlerde yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, ailenin kentlilik bilincine sahip olduğunu, çocuklarının kararları üzerinde sosyal baskı gücü oluşturmadıkları hatta çocuklarına destek verebileceği izlenimi oluşturmaktadır. Ayrıca boşanmış bireylerin ailelerinin il merkezinde yaşama yoğunlukları, boşanmanın kentsel bölgelerde daha fazla olduğu hipotezini kanıtlar niteliktedir.

3.3. Boşanan Kadınının Evliliğine İlişkin Elde edilen Bulgular

3.3.1. İlk Evlenme Yaşı

Evlilik yaşı, evlilik ve boşanma nedenlerini incelerken önemli bir değişken olarak değerlendirebilir. Pek çok araştırmada ve teoride evlilik yaşı ve boşanma arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır. Küçük yaşta yapılan evliliklerde- özellikle kadınlar için- evlilik bilincinin yerleşmediği ve sağlıklı bir evliliğin gerekliliğinin tam olarak karşılanamayacağı düşünülmektedir. Zira "Aile Gelişim Teorisi"ne göre 20 yaşın altında yapılan evliliklerde aile yaşam çemberinin "eş seçim aşaması" bozulmuştur. Bu teoriye göre bir aşamanın bozulmuş olması diğer aşamaları da olumsuz etkileyecektir. Ayrıca ergen evliliklerinde ebeveynlerinden bağımsızlaşma eksikliği, yetişkin rol ve sorumluluklarını üstlenememe gibi sorunlar da evlilikte dengesizliğe neden olabilmektedir (Uzunboylu, 2011:72). Ayrıca küçük yaşta yapılan evlilikler, bireylerin psikolojik olgunluklarını tamamlamadıkları için boşanma riski ile karşı karşıya kalabilmektedir (Amato-Previti, 2003:606).

Sanayileşme ve modernleşme sürecinin, iş istihdamını arttırdığı ve dolayısıyla yaşam biçimlerini etkilediği, gerek erkeklerin gerekse de kadınların evlilik yaşını yükselttiği söylenilmektedir. Fakat erken yaşta özellikle kadınların yaptığı "çocuk yaştaki evlilikler" günümüzde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

TÜİK 2013 verilerine göre kadınların ortalama ilk evlenme yaşı 23,6; erkeklerin ortalama ilk evlenme yaşı ise 26,8'dir. Elazığ'a ait verilere bakıldığında ise, ortalama evlilik yaşının kadınlar için 24,6; erkekler için 27,3 olduğu görülmüştür. Fakat ABD'de de ülkemizden farklı olarak ilk evlilik yaşı daha yüksektir. ABD'de 2010 ortalamalarına göre kadınlar için ilk evlilik yaşı 26,7 iken erkekler için 28,7'dir (Sevim, 2013:83).

Tablo 13. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin İlk Evlilik Yaşının Dağılımı

İlk Evlilik Yaşı	**Kadın**		**Erkek**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
17yaş ve daha aşağısı	36	31,6	2	1,8
18-20	28	24,6	14	12,3
21-25	31	27,2	41	36
26-30	16	14	36	31,6
31-35	1	0,9	14	12,3
36 yaş ve daha üstü	2	1,8	7	6,1
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Boşanan kadının ve boşandığı eşinin ilk evlenme yaşına dair bizim elde ettiğimiz bulgular Tablo 13'de gösterilmiştir. Tabloya ve şekle bakıldığında, boşanan kadınların ½'nden fazlasının evlenme yaşının 20 yaş ve daha aşağısı olduğu; 1/3'ünden fazlasının da 17 yaş altında evlendikleri anlaşılmaktadır. Bulgular bize kadınların çoğunluğunun evlilik bilincine sahip olabilecek yaşta evlenmediklerini -çocuk yaşta evlendiklerini- ve ailesinin evliliğe dair bilinç düzeyinin görece düşük olduğuna işaret etmektedir. Çalışmamızla benzer sonuçlar, Sucu (2007)'nun "Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)" adlı çalışmasında örneklemi içerisinde boşanan kadınların %50'sinin 20 yaş ve altında evlendiklerini bulmasıyla ortaya çıkmıştır.

Erken yaşta evlenme durumunda; yaşa bağlı olarak evlilik ile ilgili psiko-bilişsel yetersizlik, sağlam ve güvenilir bir işe sahip olamama, duygusal olarak kendisini ailesine bağımlı hissetme ve evlendikten sonra bu yaşantıya hazır olmadığını düşünme gibi boşanma açısından risk yaratabilecek durumlar (Amato ve Previti, 2003:657) ile karşılaşılabilir.

Çalışmada ayrıca boşanan kadınlara boşandıkları eşlerinin ilk evlilik yaşlarının ne olduğu da sorulmuştur. Bu hususla ilgili elde edilen bulgular, Tablo 10'da ve Şekil 3'de görüldüğü gibi 21-25 yaş aralığında toplanmıştır. Bu bulgulardan hareketle erkeğin kadına kıyasla daha ileri yaşta evlendiği anlaşılmaktadır. Örneklem kapsamındaki kadınların boşandıkları eşlerinin sadece %14,1'i 20 ve daha aşağı yaşta iken evlenmiştir. Bu durumda bulgular bize evlilik yaşı birbirine yakın ya da denk olmayan veyahut da erken yaşta evlilik yapan çiftlerin evliliklerinin uyumlu olamayacağı

yorumunu yapmamıza imkan tanımaktadır. Diğer taraftan erkeklerin kadınlardan daha geç yaşta evlenmeleri, erkeklerin işe geçme ve hayatını kurma süreci ile bağlantılı olarak da düşünülebilir. Çünkü toplumun erkek ve kadına yüklediği cinsiyet rolleri, erkeğe ev kurma, idare etme sorumluluğunu yüklemektedir. Yine benzer sonuçlar ile ASAGEM (2009) yaptığı çalışmada erkeklerin kadınlardan daha ileri bir yaşta evlendiklerini saptamıştır.

Eğitim durumu, bireylerin toplumsal yaşantının her anındaki olayları yorumlamasını, etrafında yaşanan durumlara karşı bakış açısını ve bilinç durumunu etkilemektedir. Bu saiklerle yaklaşıldığında, eğitim durumunun evliliğe dair bilinç düzeyini etkileyeceği düşünülerek, eğitim durumu ile kadının ilk evlenme yaşının karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Tablo 14. Eğitim Durumuna Göre Boşanan Kadının Evlenme Yaşı

Eğitim Durumu		**Boşanan Kadının Evlenme Yaşı**						
		17 Yaş Altı	**18-20**	**21-25**	**26-30**	**31-35**	**36+**	**Toplam**
O-Y Değil	Sayı	5	3	-	-	-	1	9
İlkokul Mezunu	%	55,6	33,3	-	-	-	11,1	100,0
İlkokul Mezunu	Sayı	13	5	9	1	1	-	29
	%	44,8	17,2	31	-	3,4	-	100,0
İlköğretim Mezunu	Sayı	12	8	1	-	-	1	22
	%	54,5	36,4	4,5	-	-	4,5	100,0
Ortaöğretim Mezunu	Sayı	6	7	8	3	-	-	24
	%	25,0	29,	33,3	12,5	-	-	100,0
Yüksekokul\Üniversite Mezunu	Sayı	-	5	9	8	-	-	22
	%	-	22,7	40,9	36,4	-	-	100,0
Lisansüstü Mezunu	Sayı	-	-	4	4	-	-	8
	%	-	-	50	50	-	-	100,0
Toplam	**Sayı**	**36**	**28**	**31**	**16**	**1**	**2**	**114**
	%	**31,6**	**24,6**	**27,2**	**14**	**0,9**	**1,8**	**100,0**

Boşanan kadının ilk evlilik yaşı ve eğitimi arasındaki ilişkinin dağılımı Tablo 14'de görülmektedir. Tabloya bakıldığında; evliliklerini 17 yaşın altında yapan kadınların 3\4'den fazlasının ilkokul ve ilköğretim mezunu olduğu, eğitim seviyesi yükseldikçe ise, ilk evlenme yaşının 21-30 yaş aralığında toplandığı görülmektedir. Bu durum, yükseköğretim okuma süresinin uzunluğu ve eğitim seviyesi yüksek olan

kadınların evliliğe hazır oluş durumlarına karşı daha bilinçli olduğuna dair yorumlamaya imkan tanımaktadır.

3.3.2. Evlenme Biçimi

Ailenin temelini oluşturan evlenme biçimi, her toplumun değer yargılarına, sosyo-ekonomik yapısına, kırsal ve kentsel yaşam biçimlerine göre değişebilmektedir (Sezen, 2005:185). Modernleşme süreci aileyi yapısal olarak dönüşüme uğratmış özellikle çiftlerin evliliğe nasıl karar verdiğinin önemli olmasını sağlamıştır. Türk modernleşmesinde bireyin özellikle de kadının evlenme biçimi, ailedeki statüsü ve rolü modernleşmeci seçkinlerin üzerinde önemle durdukları konular arasındadır. Modernleşmeci seçkinler, ailede saadet ve ortak paylaşım için bireylerin eğitimli olmaları ve birbirlerini tanıyarak evlenmelerini ön şart olarak kabul etmektedirler (Er, 2008:91).

Aile sosyolojisi açısından ise toplumun evlilik biçimine dair ritüelleri önemli olarak sayılmaktadır. Evlilik biçimi, bireylerin eş seçimlerini geleneksel ya da modern motivasyonun hangisiyle yaptığını gösterebilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada boşanan kadınların ifadeleri doğrultusunda, akraba evliliği, görücü usulü evlilik ve tanışıp/arkadaşlık ederek gerçekleştirilen evlilik biçimlerine rastlanılmıştır. Akraba evliliği, daha çok Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde görülen psikolojik, sosyal ve ekonomik nedenlerle yakın akraba ya da kardeş çocuklarıyla yapılan evliliklerdir. Görücü usulü ile evlilik, geleneksel değerlerin ağır bastığı yörelerde, ailenin aracılığıyla kız seçme girişimi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Son olarak da tanışıp/arkadaşlık ederek gerçekleştirilen evlilik biçimi, kentsel yörelerde, eğitim seviyesinin yüksek olduğu kesimde görülmektedir (Sezen, 2005:186).

Çalışmamızda boşanan kadının evlilik biçimine yönelik hususun verilmesi, toplumsal yapıya dair ipuçlarını vermesi, evlilik biçimi ile boşanma arasındaki ilişkiyi gösterebilmesi ve eş seçiminin eşlerin sağlıklı bir aile kurmasına katkı sağlayabileceği düşünülerek önemli görülmüştür.

Tablo 15. Boşanan Kadının Evlenme Biçiminin Dağılımı

Evlenme Biçimi	**Sayı**	**%**
Akrabamdı	6	5,3
Görücü Usulüyle	63	55,3
Tanışıp arkadaşlık\Flört ederek	45	39,5
Toplam	**114**	**100,0**

Boşanan kadınların evlenme biçimlerine ilişkin bulgular, Tablo 15'de verilmiştir. Tabloya bakıldığında yapılan çalışmalardaki bulguların aksine kadınların yarıdan fazlasının görücü usulüyle evlendikleri sonucuyla karşılaşılmıştır. İkinci sırada ise kadınların 1/3'nden fazlasının belirttiği tanışıp/arkadaşlık ederek gerçekleştirilen evlilik biçimi gelmektedir. Tanışıp/arkadaşlık ederek evlenen kadınların oranı azımsanmayacak niteliktedir. Bu durum, bölgenin hem modern evlenme biçimini hem de geleneksel evlenme biçimini bir arada yaşattığı şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan tanışıp/arkadaşlık ederek evlenme biçimiyle evlenen kadınların fazla olması, evlilik öncesinde çiftlerin birbirini tanımalarının evliliği sürdürmek için yeterli olmadığı kanaatini uyandırabilir. Çalışmamızla benzer sonuçlar, Kahraman (2010)'nın, "Kadının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerin Belirlenmesi" adlı çalışmasında örneklemi içindeki kadınların %72'sinin görücü usulüyle evlendiklerini belirtmeleriyle ortaya çıkmıştır. Fakat Arpacı ve Tokyürek (2009)'in "Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi" adlı çalışmalarında çalışmamızla örtüşmeyen bulgulara ulaşılmıştır. Yine benzer şekilde ASAGEM (2009) ve Sucu (2007) yaptıkları çalışmada boşanan kadınların çoğunluğunun tanışıp\arkadaşlık ederek evlendiklerini ortaya çıkarmışlardır. Çalışmamızla aynı ve farklı sonuçların görülmesi, evlenme biçiminin toplumsal ve kültürel farklılıklara sahip olduğuna yönelik bulguları kanıtlar niteliktedir.

Eğitimin her alandaki yadsınamaz etkisi, kadınların evlilik ve boşanma gibi yaşamsal olaylarında da ortaya çıkmaktadır. Zira değişik evlenme biçimlerinin ortaya çıkması, yöresel faktörler, kültürel farklılıklar, eğitim durumu ve ekonomik nedenlerden önemli ölçüde etkilenmektedir (Sezen, 2005:194). Bu hususlardan dolayı, evlenme biçimi ve kadının eğitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Elde edilen veriler Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Boşanan Kadının Eğitim Durumuna Göre Evlenme Biçiminin Dağılımı

Eğitim Durumu		**Evlenme Biçimi**			
		Akraba Evliliği	**Görücü Usulüyle**	**Tanışıp Arkadaşlık\Flört ederek**	**Toplam**
O-Y Değil İlkokul Mezunu	Sayı	1	8	-	9
	%	11,1	88,9	-	100,0
İlkokul Mezunu	Sayı	2	22	5	29
	%	6,9	75,9	17,2	100,0
İlköğretim Mezunu	Sayı	1	13	8	22
	%	4,5	59,1	36,4	100,0
Ortaöğretim Mezunu	Sayı	2	11	11	24
	%	8,3	45,8	45,8	100,0
Yüksekokul\Üniversite Mezunu	Sayı	-	8	14	22
	%	-	36,4	63,6	100,0
Lisansüstü Mezunu	Sayı	-	1	7	8
	%	-	12,5	87,5	100,0
Toplam	**Sayı**	**6**	**63**	**45**	**114**
	%	**5,3**	**55,3**	**39,5**	**100,0**

Tabloya bakıldığında, görücü usulüyle evliliklerini yapan kadınların çoğunluğunun (%88,9) ilkokul mezunu olduğu; tanışıp/arkadaşlık ederek gerçekleştirilen evlenme biçimini tercih eden kadınların ½'dan fazlasının ise en az ortaöğretim mezunu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan hareketle, eğitim durumu ile evlilik biçimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu yorumu yapılabilir. Zira eğitim durumu arttıkça, modernleşmenin gerektirdiği evlilik biçimine rastlanılma sıklığı da artmıştır, şeklinde yorumlanabilir.

3.3.3. Evlilik Süresi

Sosyolojik açıdan evlilik süresi, çiftlerin birbirlerine alışma durumlarını ve evlilikten beklenti düzeylerini göstermesi açısından önemli olabilmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalar boşanmaların evliliğin ilk 7 yılı içinde gerçekleştiğini göstermektedir (Kreager, v.d, 2013; Cherlin, 1981; Uyar, 1999; Polat, 2012). Küçük çocukların ebeveynleri birbirine bağlayan etkisinin olduğu düşünülmesine rağmen; pek çok çocuk ebeveynleri boşandığında küçüktür, çünkü boşanma riski evliliğin ilk yıllarında daha fazladır (Emery, 2013:21). Evlilik süresi uzadıkça eşlerin birbirlerine daha fazla

alıştıkları, birbirlerinin hatalarını daha iyi tolere edebildikleri düşünülebilir. Bu durum, evliliğin ilk yıllarında ortaya çıkan ve özellikle uyumsuzluktan kaynaklanan anlaşmazlıkların zamanla önem taşımadığını, önemli olsa dahi giderilmiş olması ihtimalini düşündürtebilir (Battal, 2008:114).

Sucu çalışmasında evlilik süresi ile boşanma kararı arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Evliliğin ilk yıllarında boşanma kararının daha kolay alındığını vurgulamıştır. Evliliğin ilk 5 yılı içinde boşanma oranları %40 iken; ikinci beş yılda %32'ye, üçüncü beş yılda %18'e düştüğünü saptamıştır (Sucu, 2007:81). Benzer bulgular ASAGEM'in yaptığı çalışmada boşananların yarıya yakınının evliliklerinin ilk beş yılında boşandıklarını beyan etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Aydınalp (1981) yaptığı çalışmada ise boşanmaların evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleştiğini bulmuştur.

Yapılan çalışmalar ve literatürün verileri göz önüne alınarak çalışmamızda evlilik sürelerine ilişkin bulguların, boşanan kadınların evlilik öncesinde beklenti düzeylerini, sorunların üstesinden gelebilme durumunu ve boşanma ile evlilik süresi arasındaki ilişkiyi gösterebilmesi düşüncesiyle bu hususa yer verilme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Tablo 17. Boşanan Kadının Evlilik Süresinin Dağılımı

Evlilik Süresi	**Sayı**	**%**
0-1	20	17,5
2-5	24	21,1
6-10	24	21,1
11-15	11	9,6
16-20	20	17,5
21-25	7	6,1
26+	8	7
Toplam	**114**	**100,0**

Yapılan çalışmada boşanan kadınların evlilik süreleri Tablo 17'de verilmiştir. Tabloya bakıldığında; kadınların 1/2'sine yakınının evliliğini ilk 5 yılda bitirdiği ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmanın örnekleminin 2003 yılından sonra boşanmış kadınları kapsamasından dolayı doğal olarak düşünülebilir. Fakat ülkemizdeki evlilik süresi ile ilgili verilerle paralellik göstermesi bakımından da önemlidir. TÜİK verilerine göre

2013 yılında boşanmaların %40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı, %21,5'i ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2013). Evliliklerin kısa sürede bitirilmesi, eşlerin birbirini tanımadan ve anlamak için çaba sarf etmeden evliliklerini sonlandırdıklarını gösterebilir.

3.3.4. Evliliğe Karar Verme Durumu

3.3.4.1. Evliliğe Karar Verme Süresi

Evliliğe karar verme süresi, evlilik düşüncesinde olan çiftlerin birbirlerini daha iyi tanımaları dolayısıyla uyumsuzluktan kaynaklanan çatışmaları en aza indirmeleri ve evlilik kararının sağlıklı bir şekilde alınmasının sağlanması açısından önemli olmaktadır (Battal, 2008:2017). Ayrıca evlilik kararının verilme süresi, toplumun evliliğe dair ritüellerini ve genel yapısını gösterebilmesi düşüncesiyle çalışmamızda bu hususa dair bulgular önemli görülmüştür.

Tablo 18. Boşanan Kadının Evliliklerine Karar Verme Sürelerinin Dağılımı

Evliliğe Karar Verme Süresi	**Sayı**	**%**
3 ay içinde	60	52,6
4-12 ay içinde	29	25,4
1-3 yıl içinde	16	14
3 yıl ve üzeri süre içinde	9	7,9
Toplam	**114**	**100,0**

Boşanan kadınların evlenmeye karar verme süreleri Tablo 18'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, kadınların ½'den fazlasının evlilik kararını 3 ayda verdiği ortaya çıkmıştır. 3 ay gibi kısa bir sürede evliliğe karar verme, kararın sağlıklı bir şekilde alınıp alınmadığı konusunda ikileme düşürmektedir. Toplumsal ritüellerin evlilik üzerindeki etkisi su götürmez bir gerçektir. Bu nedenle evliliğe karar verme süresinin kısa olması, toplumsal olarak evliliğin acele gerçekleştirilmesi gereken bir olgu olarak kabul edildiğine dair yorumlamaya imkan tanımaktadır. Diğer taraftan evlilik kararının kısa sürede verilmesi, alınan karar da hata payının yüksek olma ihtimalini de bize hatırlatmaktadır. Benzer sonuçlar ASAGEM (2009)'in yaptığı çalışmada da ortaya konmuştur. Yapılan çalışmada katılımcıların %61'i evliliğe 1 yıl içinde karar verdiklerini belirtmişlerdir.

3.3.4.2. Evlilik Kararının Verilmesinde Aile Faktörü

Aileler, büyüttükleri çocuklarının evlilik gibi önemli kararlarında yanlarında olmak ve mutlu bir aile kurması için gerekli ortamın sağlanacağından emin olmak isteyebilirler. İşte bu saiklerle yaklaşıldığında, evlilik kararının verilmesinde aile faktörünün önemli bir konumu temsil ettiği düşünülmektedir. Diğer taraftan sağlıklı bir aile yapısının kurulmuş olabilmesi için eşlerin evlenmelerini, kendilerinin yanında yakın akraba ve arkadaş çevresinin -en azından çoğunluğunun- onaylamış olması gerekmektedir (Battal, 2008:108). Ayrıca ailenin evliliği onaylamış olması, evlilik içinde herhangi bir sorun olduğunda sorunu çözme konusunda yardımcı olabilecek kişilerin olacağı ihtimalini arttırmaktadır.

İşte bu yüzden ailenin evlilik kararını onaylayıp onaylamadığı ve bunun gerekçeleri çalışmamız için önemli sayılmış ve Tablo 19'da evlilik kararının verilmesinde aile faktörüne dair bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 19. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamasının Dağılımı

Aile Onayı	**Sayı**	**%**
Evet	85	74,6
Hayır	29	25,4
Toplam	**114**	**100,0**

Çalışmamızda "eşinizle olan evliliğinizi aileniz onaylamış mıydı?" sorusuna verilen yanıtlar tabloda gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, kadınların ¾'ünün evlenme sürecinde ailesinin evliliğine onay verdiği ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, evliliğin ailenin onayı ile gerçekleşmesinin evliliği sürdürme ve eşlerin anlaşması konusunda yeterli olmadığını gösterebilir. Ayrıca geçmişle kıyaslandığında günümüzde ailelerin evliliği uygun görmesi yerine eşler arasındaki uyum, evliliği sürdürmede daha çok etkili olmaktadır.

Çeşitli araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Battal (2008)'ın "Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları (Nihai Rapor)" adlı çalışmasında boşanma davası ile karşılaşmış evliliklerin önemli kısmında (%66.1) eşlerin ve çevrenin evliliği uygun gördüğünü bulmuştur. ASAGEM'in araştırmasında da

benzer sonuçlar ortaya konmuş ve kadınların %70'inin ailesinin evliliğine karşı çıkmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan ailenin evliliğe onay verme nedenleri, toplumsal ritüellerin hangi motivasyonla gerçekleştiğine yönelik ipuçları vermektedir. Bu amaçla çalışmamızda ailesinin evliliğini onaylama ya da onaylamama nedenlerinin araştırılma gerekliliği doğmuştur.

Tablo 20. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamasının Nedenleri Dağılımı

Aile Onay (Evet)	**Sayı**	**%**
Eşimin aile kökeni iyi olarak değerlendirildiği için	9	10,5
Ailelerin birbirini tanıdığı için	9	10,5
Babam\ailem öyle olmasını istediği için	23	27,1
Benim sorumluluğumu üzerlerinden atmak için	2	2,5
Ben istediğim için kararıma saygı duydular	2	2,5
Eşimin ailesinin maddi durumu iyi olduğu için	20	23,4
Eşimin mesleğinin\işinin olması	2	2,5
Eşimin mesleki, sosyo-kültürel ve eğitim yönlerinden birbirimize uygun gördükleri için	18	21,1
Toplam	**85**	**100**

Ailenin onaylamasının nedeni sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 18'de gösterilmiştir. Ailesinin onayladığını beyan eden kadınların 1/3 neden onaylandığını bilmeden sadece ailesi özellikle babası öyle istediği için evlendiklerini beyan etmişlerdir. Kahraman (2010)'ın yaptığı çalışmada çalışmamızla benzer şekilde kadınların %57,8'inin evlilik kararını anne/baba ve ailesinin verdiğini belirtmişlerdir. Fakat çalışmamızla örtüşmeyen bir şekilde Sucu (2009)'nun boşanan kadınlar üzerinde yaptığı çalışmasında kadınların %42'sinin evliliğine ailesi tarafından karşı çıkılmıştır.

Bu bulgular ataerkil toplumsal yapısının doğal sonucu olarak, ailenin reisi olan babanın kararının, evlilik sürecinde ve karar aşamasında etkili olduğunu gösterebilir. Ataerkillik, Hartmann'a göre maddi temele dayanan ve erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü meşru kılan hiyerarşik ilişkileri ve erkek erkeğe dayanışmayı içeren toplumsal ilişkiler bütünüdür (Özçatal, 2011:25). Çalışmamızda ortaya çıkan bulgular, ataerkil aile yapısının devam ettirildiğini düşündürtmektedir. Ayrıca Türkiye'de yapılan araştırma bulgularında eş seçiminde, ailelerin karar verme oranının % 52 olduğu; kentlerde ve yüksek eğitim görmüş bireylerde ise bu oranın düştüğünü göstermektedir (Yapıcı, 2010:1549). İkinci sırada kadınların 1/3'üne yakınının tercih ettiği eşimin ailesinin maddi durumu iyi olduğu için cevabı gelmektedir. Bu durum, ailelerin çocukları için daha iyi bir gelecek düşüncesinden kaynaklanmış olabilir. Bu bulgulardan hareketle ailelerin evliliği onaylama nedenlerinin toplumsal ve maddi temellere dayandığı sonucuna varılabilir.

Yine çalışmamızda ailenin evliliği onaylamama nedenlerinin evliliğe dair bakış açısını göstereceği diğer taraftan evlilik kararına ve toplumsal yapıya ilişkin ipuçlarını da vereceği düşünülerek Tablo 21'de ailenin evliliği onaylamama nedenlerine yer verilmiştir.

Tablo 21. Boşanan Kadının Ailesinin Evliliğini Onaylamamasının Nedenleri Dağılımı

Aile onayı (Hayır)	**Sayı**	**%**
Eşimin sinirli\baskıcı biri olduğunu düşündükleri için	1	3,4
Ailesinin ve kendisinin hem bana hem de aileme denk görmedikleri için	11	36,6
Evlenmek için yaşımı küçük gördükleri için	5	16,6
Eşimin işi olmadığı için	6	20,7
Eşimin ailesini beğenmedikleri için	2	6,8
Eşimi ahlaken düzgün ve güvenilir bulmadıkları için	2	6,8
Eşimin mezhebi farklı olduğu için	2	6,8
Toplam	**29**	**100,0**

Tabloya bakıldığında, ailesinin eşiyle evliliğinin onaylanmadığını söyleyen kadınların 1/3'nden fazlasının ailesinin onaylanmamasının en temel nedeni olarak eşinin ailesinin hem kendine hem de ailesine denk olmadığı için cevabını verilmiştir. Bu sonuç, evliliğin toplumsal beklentilerle uyum içinde olmasının istendiğini ve 'etraf ne der' endişesiyle hareket edildiği şeklinde yorumlanabilir. İkinci neden olarak ise kadınların %20,7'sinin belirttiği eşimin işi olmadığı için cevabı yer almaktadır. Yine tıpkı ailenin evliliği onaylama nedeninde olduğu gibi, onaylamama nedeni olarak da toplumsal ve maddi motivasyonların etkili olduğu görülmektedir. Bu durum, evliliğin ekonomik ve kültürel beklentiler çerçevesinde yapıldığına dair yorumlara imkan tanımaktadır.

Bireylerin evlenme biçimleri, onların evlenme kararını verirken geleneksel ya da modern evlenme biçimlerinin hangisine dayanarak hareket ettiklerini ve hangi toplumsal yapının ağır bastığını gösterebilmesi açısından önemlidir. Örneğin, Türkiye'de kültürel değişmelerin yoğun görüldüğü büyük kentlerde tanışıp/arkadaşlık evlenme biçimi giderek yaygınlaşırken, gelenekselliğin ağır bastığı yörelerde ise görücü usulü gibi çok farklı evlenme biçimlerine rastlanılmaktadır (Sezen, 2005:186). Ailenin evliliğe onay verip vermemesi ile evlenme biçimi arasındaki ilişki ailelerin hangi evlenme biçimini desteklediğinin gösterebilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle ailelerin hangi evlilik biçimine onay vereceği de kültürel yapıya bağlı olarak değişmektedir. Bu amaçla yaptığımız çalışmada kadınların evlenme biçimleri ve aile onayları arasındaki ilişki önemli görülmüş ve Tablo 22'de bu ilişkiden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 22. Evlenme Biçimi ve Aile Onayı Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Evlenme biçimi	**Aile Onayı**			
		Evet	**Hayır**	**Toplam**
Akrabamdı	Sayı	5	1	6
	%	83,3	16,7	100,0
Görücü Usulüyle	Sayı	57	6	63
	%	90,5	9,5	100,0
Tanışıp arkadaşlık\Flört ederek	Sayı	23	22	45
	%	51,1	48,9	100,0
Toplam	**Sayı**	**85**	**29**	**114**
	%	**74,6**	**25,4**	**100,0**

Tabloya bakıldığında görücü usulü ve akrabası olduğu için yapılan evliliklerin tamamına yakınına ailesinin onay verdiği görülmektedir. Diğer taraftan tanışıp/arkadaşlık ederek evlenen çiftlerin evliliklerine ailesinin ½'dan fazlası onay vermiştir. Bu durum, ailelerin geleneksel anlayışın devam ettirilmesi taraftarı olduğu ve ayrıca ailelerin geleneksel yöntemlerle yapılan evlilikleri, modern şekillerden daha çok onaylama eğiliminde olduğu kanaati uyandırabilir.

3.3.5. Evlenme Nedeni

Evlilik sürecinin belki de en önemli aşaması eş seçimi ve eş seçimine kimin karar vereceğidir. Evlenme nedeni, farklı eğitim, gelir ve yerleşim bölgesine göre topluma, zamana ve kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir. Evlilik kararının verilmesi ve sağlıklı bir eş seçimi aile sosyolojisi açısından ailenin devamlılığını sağlamada önemli bir faktördür. Geleneksel aile yapısının devam ettirildiği toplumumuzda eşlerin karar verme süreci ve etkilenilen faktörler doğrudan evlilik hayatını ve ilişkileri etkilemektedir.

Evliliğe karar verme nedeninin hem birey hem aile hem de toplum açısından önemli görülmesi, kadınları evlenmeye iten saiklerin araştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle çalışmamızda boşanan kadınların evlenme nedenlerinin dağılımına dair bulgular Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23. Evlenme Nedenlerinin Dağılımı

Evlenme Nedeni	**Sayı**	**%**
Eşimin aile kökeni iyi olarak değerlendirildiği için	10	8,8
Daha iyi bir yaşam kurabilmek\Bir yuva kurmak için	11	9,6
Akrabam olduğu için	1	0,9
Ailem istediği\zorladığı için	38	33,3
Birbirimizi sevdiğimiz\tanıdığımız için	44	38,6
Evliliğin ne olduğunu bilmeden sırf evlenmek için evlendim	3	2,6
Eşimin ekonomik ve mesleki durumu iyi olduğu için	7	6,1
Toplam	**114**	**100,0**

Tabloya bakıldığında kadınların 1/3'den fazlasının eşiyle birbirlerini sevdiği/tanıdığı için evlendiğini beyan ettikleri görülmektedir. Bu durum, çalışma kapsamındaki kadınların evliliklerini duygusal nedenlerle yaptıklarını göstermektedir. Benzer sonuçlar boşanma üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Zira ASAGEM'in yaptığı çalışmada boşanan bireylerin evlenmek için ilk neden olarak birbirimizi sevdiğimiz için cevabının geldiğini ortaya koymuştur. 2011'de gerçekleştirilen bir araştırmada ise daha farklı sonuçlar çıkmıştır. Bu çalışmaya göre evlilik kararının büyük çoğunluğunun (%82,9) çiftlerin ve ailelerinin rızaları aracılığıyla yapılıyor. Bu çiftlerden %9,4'ü ailelerinin ricasıyla isteksiz bir şekilde evlenmiştir. Bu oran kırsal kesimde %48 iken, kentsel kesimde %42,5'dir (TÜİK, 2006:6; Akt. Demir, 2013:84).

Evliliklerin daha çok tanıyarak/severek olması, her ne kadar geleneksel olarak adlandırılsa da toplumumuzda ki evlenme nedeninin geçmişe göre farklılaştığını, eşlerin modern yaşamın bir gereği olarak birbirlerini tanıyarak seçme yoluna gittiklerini göstermektedir. Diğer taraftan bu durum hem örneklemimiz içindeki kadınların çoğunluğunun kentte yaşamasıyla hem de bu evlilikler boşanma ile sonuçlandığı için eşlerin birbirlerini tam olarak tanımadığı ile ilişkili olarak yorumlanabilir.

İkinci sırada boşanan kadınların 1/3'ünün evlenme nedeni olarak ailemin isteği/zorlamasıyla beyan ettiği şık yer almaktadır. Bu da toplumsal yapımızda hem geleneksel aile yapısının sonucu olan ailenin isteğiyle evlenmenin hem de modern yaşamın getirdiği tanışarak eş seçiminin birlikte yaşandığını göstermektedir.

Diğer taraftan evliliğe karar vermesinde ailenin onayının olması, bireylerin kendi isteğinden kaynaklanabileceği gibi evlilik konusunda isteksiz olmadıklarını da göstermez. Yani ailesinin evliliğini onayladığı her bireyin bu evliliği kendi isteğiyle gerçekleştirdiği anlamına gelmeyebilir. Ataerkil aile yapısı içinde özellikle kadının evliliği konusunda baskılayıcı olması, çalışmamızda boşanan kadınların evlenme nedenleri ve aile onayı arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekli görülmüştür. Tablo 24'de bu hususa yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 24. Boşanan Kadınların Evlenme Nedeni Ve Aile Onayı Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Evlenme Nedeni		**Aile Onayı**		**Toplam**
		Evet	**Hayır**	
Eşimin aile kökeni iyi olarak değerlendirildiği için	Sayı	9	1	10
	%	90	10	100,0
Daha iyi bir yaşam kurabilmek\Bir yuva kurmak için	Sayı	10	1	11
	%	90,9	9,1	100,0
Akrabam olduğu için	Sayı	1	-	1
	%	100	-	100,0
Ailem istediği\zorladığı için	Sayı	37	1	38
	%	97,4	2,6	100,0
Birbirimize sevdiğimiz\tanıdığımız için	Sayı	19	25	44
	%	43,2	56,8	100,0
Evliliğin ne olduğunu bilmeden sırf evlenmek için evlendim	Sayı	2	1	3
	%	66,7	33,3	100,0
Eşimin ekonomik ve mesleki durumu iyi olduğu için	Sayı	7	-	7
	%	100	-	100,0
Toplam	**Sayı**	**85**	**29**	**114**
	%	**74,6**	**25,4**	**100,0**

Boşanan kadınların evlenme nedeni ve aile onayı arasındaki ilişkinin dağılımını gösteren tablo incelendiğinde; evliliğine ailesinin onay verdiğini söyleyen kadınların çoğunluğunun aslında evliliğini ailesinin zorlamasıyla yaptığı ortaya çıkmıştır. Zira "ailem evliliğimi onaylamıştı" diyen kadınların tamamına yakınının evlenme nedeni olarak "Ailem istediği\zorladığı için" belirttiği görülmüştür. Bu durum, kadınların evlilik kararını alırken özgür ve bağımsız bir karar vermediklerini gösterebilir.

3.3.6. Evlilik Sayısı

Evlilik sayısı, çiftlerin evlilik tecrübesini göstermesi açısından önemli bir değişken olarak düşünülebilir. Bu nedenle çalışmamızda boşanan kadınların ve eşlerinin evlilik sürecindeki ilişkilerinin yapısını ve sorun çözme konusundaki tecrübesini gösterebilmesi düşünülerek bu hususa yer verilmiştir. Boşanan kadınların ve eşlerinin evlilik sayısına ilişkin bulgular, Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 25. Boşanan Kadının ve Boşandığı Eşinin Evlilik Sayısının Dağılımı

Evlilik Sayısı	**Kadın**		**Erkek**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
1. evlilik	106	93	92	80,7
2. evlilik	7	6,1	20	17,5
3. evlilik	1	0,9	2	1,8
Toplam	**114**	**100,0**	**114**	**100,0**

Tabloya bakıldığında kadınların %93'ünün ve eşlerinin %81'inin boşandıkları eşleriyle ilk evlilikleri olduğu ortaya çıkmıştır. ASAGEM, yaptığı çalışmada benzer sonuçlarla boşanan bireylerin %95'inin ilk evlilikleri olduğunu bulmuştur. Özdemir (2013) ise, boşanma sürecindeki çiftlerin cinsiyeti açısından kaçıncı evlilikleri olduğu durumunu incelediğinde, erkeklerin ve kadınların %74 'ünün ilk evlilikleri olduğu sonucuyla karşılaşmışlardır. Boşanma ile sonuçlanan evliliklerin çoğunluğunun çiftlerin ilk evliliği olması, eşlerin sorun çözme konusunda tecrübesiz olma sonucunu doğurmuş olabilmektedir.

3.3.7. Evlilik Hayatı Boyunca Kadının ve Eşinin Sorun Çözme Stratejileri

Evlilik hayatı süresince çiftlerin ikisinin ya da her birinin evliliği kurtarmak için çaba harcamış olması, boşanmanın ilk çözüm olarak düşünülmediğine işaret etmektedir. Geleneksel Türk aile yapısında kadına biçilen fedakâr rol, evlilik hayatı içinde kadının daha fazla çözüm yolları aramasına neden olabilmektedir. İşte kadına yüklenen bu rolden dolayı çalışmamızda kadınların sorunları çözmek için herhangi bir çaba gösterip göstermediği önemli görülmüştür.

Tablo 26. Boşanan Kadının Evlilik Hayatı Boyunca Çaba Gösterme Durumunun Dağılımı

Boşanan Kadının Çaba Gösterme Durumu	**Sayı**	**%**
Evet	100	87,7
Hayır	14	12,3
Toplam	**114**	**100,0**

Yaptığımız çalışmada boşanan kadınlara "evlilik hayatınız boyunca sorunları çözmek için çaba sarf ettiniz mi?" sorusu sorulmuş ve kadınların ¾'nden fazlasının çaba gösterdiğini belirttiği görülmüştür. Kadınların çaba gösterme durumunun fazla olması, geleneksel olarak kadın ve erkeğe evlilik yaşantısı içinde yüklenen anlamların kadını daha fazla fedakarlık yapmaya yönelttiği söylenebilir. Ayrıca çalışmanın sadece kadınları kapsaması objektif olma sorununu da ortaya çıkarmış olabilir. ASAGEM'in yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış ve kadınların %79'unun evliliğini kurtarmak için çözüm yolu aradığını bulmuşlardır. Diğer taraftan 'eşiniz sorunları çözmek için çaba gösterdi mi' diye sorulduğunda; kadınların tamamı eşinin çaba göstermediğini belirtmiştir. Bu durum, çalışmanın sadece kadının bakış açısını yansıtması ve sorunların sadece kadının gözüyle görülmesi sonucundan kaynaklanmış olabilir.

Ayrıca çalışmamızda boşanan kadınların gösterdiği çabanın niteliği, sorun çözme konusundaki becerisini gösterebilmesi düşüncesinden hareketle evlilik hayatı boyunca çaba gösteren kadınların neler yaptığı sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27. Evlilik Hayatı Boyunca Kadının Sorun Çözme Stratejilerinin Dağılımı

Kadının Sorun Çözme Stratejileri	**Sayı**	**%**
Alttan aldım\sabrettim\göz yumdum\hatalarını affettim	62	62
İkna etmeye\doğruları anlatmaya çalıştım	1	1
Ona kendimi beğendirmeye çalıştım	1	1
Büyüklerimi\eşim üzerinde etkisi olan insanları devreye sokarak eşimi yaptığı hatalardan vazgeçirmeye çalıştım	8	8
Aile danışmanına\psikoloğa gittim	3	3
Alttan aldım ve ikna etmeye çalıştım	21	21
Alttan aldım ve maddi destek oldum	4	4
Toplam	**100**	**100**

Tabloya bakıldığında kadınların 3/4'nden fazlasının evliliğini kurtarmak için "alttan aldığını\sabrettiğini" belirttiği görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle geleneksel kadın rollerinin devam ettirildiği ve kadının öğrenilmiş çaresizlikle hareket ettiği söylenilebilir. Çünkü genç kızlığında kocasına karşı çıkmaması yönünde öğüt verilen kadının kocasıyla tartışma ve doğruyu bulma yolunu kullanmaması, geleneksel değerlerin öğretisinden kaynaklanmış olabilir. Tarihsel toplumsal bakış açısıyla oluşturulmuş cinsiyet ayrımıyla kadın cinsine biçilen rol, hep pasif olma, sakınma, korunma ve savunma şeklindedir (Bingöl, 2014:110). Aslında sorunları çözmek amacıyla ilk olarak yapılması gereken eşler arasında açık empatik iletişimin kurulmasıdır (Aktaş, 1998, 290). Eşlerin, sakin bir ortamda, hislerden ve kızgınlıklardan uzaklaşmış bir şekilde karşılıklı olarak birbirleriyle konuşmaları (Battal, 2008:68) daha sağlıklı sonuçlar verebilir.

3.3.8. Evlilik Süresince Şiddete Maruz Kalma Durumu

Geniş anlamıyla şiddet, bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekilde gerçekleştirilen hareket, davranış veya muamele olarak tanımlanabilir (Uzunboylu, 2011:57). Şiddet, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olabilen bireysel ve toplu hareketlerin tamamıdır. Aile içi şiddet

ise bu davranış ve eylemlerin aile yaşantısı içerisinde gerçekleşmesi durumudur. Aile içi şiddetin kapsamı çoğunlukla kadınlara ve çocuklara yönelik (Aktaş, 2006:13) olmaktadır.

Şiddet kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisinin dengesizliğinden kaynaklanmaktadır. Erkeklerin kadına şiddet uygulaması kendisini kadından daha güçlü olduğunu ispatlama çabası olarak düşünülebilir. Yapılan çeşitli araştırmalar (bkz. Frizee, 1991; Arıkan, 1992), daha düşük ekonomik geliri, mesleği ve eğitim seviyesi olan erkeklerin daha fazla şiddet uyguladığını göstermiştir. 1997'de Aile Araştırma Kurumu tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarında erkeklerin %35'inde şiddet eğilimi olduğu bulunmuştur (Aktaş, 2006:15).

Diğer taraftan yapılan çeşitli araştırmalar, şiddet ile boşanma arasında doğrudan bir ilişki kuramamıştır. Aile Araştırma Kurumunun yapmış olduğu çalışmada şiddete maruz kalan kadınların %57,1'inin evi terk etme ya da boşanma ihtimalini hiç düşünmediklerini (Uzunboylu, 2011:60) ortaya çıkarmıştır.

Kadına toplumsal kabullerin yüklediği cinsiyetçi yükler, kadınların şiddeti olağan görmesine ve erkeğin karısını dövme hakkına sahip olduğunu düşünmesine neden olmuştur. 1991'de yapılan bir çalışmada kadınların %55'inin kadının kocasından dayak yemeyi hak edeceği durumlar olabileceğini savunmuşlardır ve kadınların çoğunluğu kadınların dayak yeme sebebi olarak "itaatsizliği" göstermişlerdir (Esmer, 1991; Akt. Uzunboylu, 2011:58). "İtaatsizlik" kavramı, toplumsal kabullerden kaynaklanan, cinsiyet eşitsizliğine yol açan ve kadının şiddete uğramasının onaylanmasına neden olmuştur. Toplumsal kabullerimiz içerisinde bulunan kimi atasözü ve deyimler kadına karşı şiddeti kabul edilebilir hale getirmektedir. "Kızını dövmeyen dizini döver", "Dayak cennetten çıkmıştır" gibi.

Çalışmamız açısından kadınların şiddete maruz kalma durumu ve şiddet türleri evlilik içindeki sorunların boyutunu gösterebilmesi bakımından önemli görülmüştür. Çünkü evlilik hayatında şiddetin olması eşler arasında sorun çözümünün ve iletişimin gerçekleştirilmediğini gösterebilir. Bu amaçla kadınların şiddete maruz kalma durumu ve şiddet türleri sırasıyla Tablo 28 ve Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 28. Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumunun Dağılımı Tablo

Aile İçi Şiddet	**Sayı**	**%**
Evet	76	66,7
Hayır	38	33,3
Toplam	**114**	**100,0**

Aile içi şiddete maruz kalma durumunu gösteren tablo incelendiğinde, kadınların ½'den fazlasının evliliği süresince eşinden şiddet gördüğü görülmektedir. Benzer sonuçlar yapılan çalışmalarda da ortaya konmuştur. Kreager v.d, 914 boşanmış kadınla yaptıkları çalışmada kadınların %22 (202 kişi)'sinin evliliklerinde en az bir kere şiddet gördüklerini belirtmiştir. Ayrıca şiddete maruz kalan kadınların %16 (33 kişi)'sı üniversite mezunu kadınlarından oluşmaktadır (Kreager v.d., 2013:571). Benzer şekilde ASAGEM'in 2009 yılında yaptığı çalışmada erkeklerin %80'inin eşlerine sık sık veya ara sıra şiddet uyguladığını, %70'inin yumruk attığını, dolayısıyla kadınların evlilik süresi boyunca sözel ve fiziksel şiddete uğradığını bulmuştur. Sucu (2007) ise, yaptığı çalışmasında boşanan kadınların %82'sinin evlilik hayatı içinde fiziksel, psikolojik şiddete ya da her ikisine birden maruz kaldıklarını belirtmiştir (Sucu, 2007:81). Straus (1980)'un yaptığı bir başka araştırmada ise kadınların %28'inin evlilikleri süresince, eşleri tarafından en az bir defa şiddete maruz kaldığı sonucu ortaya konmuştur (Aktaş, 2011:90). Kadının evlilik hayatı boyunca şiddete maruz kalması, evlilik hayatının kalitesini ve iletişim gücünü sekteye uğratan bir durum olarak düşünülebilir. Ayrıca aile içi şiddet durumu, kadının ataerkil bir evlilik yaptığını ve şiddetin boşanmayı hazırlayan bir süreç olduğu düşünülebilir.

Tablo 29. Aile İçi Şiddet Türlerinin Dağılımı

Şiddet Türleri	**Sayı**	**%**
Fiziksel Şiddet	68	59,6
Duygusal Şiddet	49	43
Cinsel Şiddet	18	15,8
Ekonomik Şiddet	21	18,4
Sözel Şiddet	50	43,9
Toplam	-	-

Eğer "şiddet varsa eşiniz size ne tür şiddet uyguluyordu" sorusuna kadınların verdiği cevaplar tabloda gösterilmektedir. Şiddete maruz kalan kadınların ½'den fazlası fiziksel şiddet gördüklerini beyan etmişlerdir. Fiziksel şiddet, kadının hem fiziksel hem de psikolojik olarak daha fazla yıpranmasına ve boşandıktan sonra toparlanma sürecinin daha zor olmasına neden olabilir. İkinci sıradaki şiddet türü kadınların ½'sine yakınının belirttiği sözel şiddet, üçüncü sırada duygusal şiddet, sonra ise ekonomik ve cinsel şiddet gelmektedir. Fiziksel şiddet kadar gözle görünür bir olumsuzluğa neden olmasa bile sözel ve duygusal şiddete maruz kalma, kadının boşanma sonrasındaki durumunu etkileyebilmektedir.

3.3.9. Çocuk Sayısı ve Velayet Durumu

Evlilik ilişkisindeki önemli denge unsurlarından biri çocuğun varlığıdır. Evli çiftin çocuk sahibi olması ile boşanma arasında ters yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Gerçekleştirilen çalışmalar, çocuksuz çiftlerin boşanma riskinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Cohen, 2002; Akt. Aydın, 2009:8).

Dünya üzerinde hemen her yerde insanlar, çocuğun doğumunun bir evliliği güçlendirdiğini düşünmektedir. Örneğin Japonya'nın kırsal kesiminde bir evlilik, çocuk doğana kadar köyde kayıtlara geçmemektedir. Hindistan'a bağlı Andaman adalıları anne baba oluncaya kadar çiftleri evli saymazlar. Nijeryalı Tivler de, bir bebek aradaki bağı perçinleyene kadar ilişkiyi 'deneme evliliği' olarak nitelerler (Fisher, 2004:105). Bu algının nedeni toplumda askerlik yapmayan erkekle, doğum yapmayan kadının yarım sayılması anlayışının yaygın olması, doğum ve askerliğin insanı olgunlaştırdığı fikrinden ileri gelmektedir. Bu nedenle kadınların doğum yapmış olması sadece bir

dönemi değil, daimiliği olan bir statüye de vurgu yapmaktadır. Bu sayede çocuk sahibi olmanın hem kadınların hem de erkeklerin ruh halini değiştireceği varsayılmaktadır (Battal, 2008:115).

Bu bulgulardan hareketle çocuğun çitleri birbirine bağlama ve ortak sorumluluk oluşturması göz önüne alınarak çocuğun varlığının boşanmayı erteleyici bir konumda olacağı düşünülmüştür. Çalışmamızda bu amaçla çocuğun varlığına ve sayısına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 30. Çocuk Sayısının Dağılımı

Çocuk Sayısı	**Sayı**	**%**
Çocuğumuz yok	19	16,7
1 tane	40	35,1
2 tane	27	23,7
3 tane	17	14,9
4 ve üzeri	11	9,6
Toplam	**114**	**100,0**

Kadınlara çocuk sayısı sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 30'da gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi kadınların ½'sinden fazlasının en fazla bir çocuğu olduğu anlaşılmıştır. Çocuğun çiftleri birbirlerine bağlayan özelliğinin vurgulanması bu sonuçlarla desteklenmektedir. Ayrıca yapılan pek çok araştırma benzer sonuçlara ulaşmıştır. Özdemir (2013) yaptığı çalışmasında, kadınların %34'ünün 1 çocuğu olduğunu ve %29,3'ünün hiç çocuk sahibi olmadığını bulmuştur. Diğer taraftan yapılan diğer araştırmalarda da (Sucu, 2007; Battal, 2008), kadınların çoğunluğunun çocuksuz ya da tek çocuğu olduğu bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler verilerinden çıkarılan bir sonuca göre 'bağımlı çocukları' olmayan çiftlerin, olanlara göre boşanma oranları daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yine aynı araştırmanın bulgularına göre 1960 ile 1989 yılları arasında kırk beş topluma mensup yüzlerce insan arasındaki boşanmaların %39'u kendilerine bağımlı çocuğu olmayan çiftleri, %26'sı tek bağımlı çocuğu, %19'u iki bağımlı çocuğu, %7'si üç bağımlı çocuğu, %3'ü ise dört bağımlı çocuğu olanı kapsamaktadır (Fisher, 2004:103). Bu veriler, evli bir çiftin ne kadar çok kendisine bağımlı çocuğu olursa boşanma riskinin de o ölçüde zayıfladığını kanıtlar niteliktedir.

Boşanma sonrası çocuğun velayeti konusu ise, TCK'nın 148. Madde 'sinde düzenlenmiştir. Velayet hakkı, belirli bir zaman içinde anne ve babanın birlikte kullandığı, çocuğun menfaatinin ön planda tutulduğu ve anne-babaya münhasır bir şekilde tesis edildiği bir haktır (Kuçuroğlu, 2011:60). Çocuğun yaşına ve cinsiyetine ilişkin farklılıklar gözetilmeksizin çocuğa kimin iyi bakacağına kanaat getirilirse çocuğun velayeti ona verilmektedir. Ayrıca yaşları, olayları anlayacak derecede olan çocukların kişisel bağlılıkları ve eğilimleri, anneye ve babaya olan düşkünlükleri de göz önüne alınarak hareket edilmektedir (Velidedeoğlu, 1976:319-320).

Boşanan çiftlerin ortak çocukları boşanma sonrasında sorunların ve çekişmelerin ortasında kalmaktadır. Çocuğun velayetine sahip olma bir taraftan çocuğundan ayrılmamayı sağlasa da diğer taraftan tek ebeveynle çocuğun yetiştirilmesi ve çocuğun sorumlulukları özellikle kadınları maddi manevi etkilemektedir. İşte bu nedenle boşanma sonrasında kadının durumunu etkileyen bir faktör olarak çocuğun velayetinin üzerinde durulmuştur.

Tablo 31. Çocuğun Velayetinin Kime Verildiğinin Dağılımı

Çocuğun Velayeti	**Sayı**	**%**
Çocuğumuz Yok	18	15,8
Annede	86	75,4
Babada	10	8,8
Toplam	**114**	**100,0**

Yapılan çalışmada kadınların çocukları ile ilgili velayet durumu sorulduğunda; elde edilen bulgular Tablo 31'de verilmiştir. Tablo incelendiğinde, kadınların ¾'ünden fazlası çocuklarının velayetinin kendisine verildiğini söylemiştir. Bu durum, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuk bakımının anne merkezli olması ile ilişkilidir. Velayetin annede olması, kadınların çocukların yetiştirilme sürecinde maddi ve manevi sorumlulukları alarak yıpranmasına ve daha çok sorunla karşı karşıya kalmasına neden olabilir. Ayrıca baba otoritesinden yoksun büyüyen çocuk, hayatının her aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşabilir. Çünkü bir çocuğun gerçek kişiliğini bulabilmesi için etrafında hem anne hem de baba figürünü görmesi gerekir.

3.4. Evlilik Sürecinde Aileler Arası İlişkiler ve Etkileşim

3.4.1. Evlilik Süresince Eşin Ailesine Mekansal Yakınlık

Evlilik hayatı boyunca çiftler ile aileleri arasındaki ilişki ya da ailelerin çiftlere yakınlığı, çiftlerin ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda evlilik süresince çiftin nerede oturduğu, aile ile olan ilişkiyi belirlemesi açısından önemli görülmüş ve eşin ailesine mekânsal yakınlığına dair bulgular, Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32. Evlilik Süresince Oturulan Yerin Dağılımı

Oturulan Yer	**Sayı**	**%**
Eşim ve çocuklarımla	64	56,1
Eşimin anne-babasıyla	32	28,1
Bir müddet eşimin ailesiyle sonra kendi evimde	18	15,8
Toplam	**114**	**100,0**

Yaptığımız çalışmada kadınlara "evlilik hayatınız boyunca kiminle oturdunuz" sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Tablo 32'de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, kadınların ½'den fazlasının "eşim ve çocuklarımla", 1/3'üne yakınının "eşimin ailesiyle", %15,8'inin ise "bir müddet eşimin ailesiyle sonra ayrı evde oturdum", şeklinde cevaplandırdığı görülmektedir. Eşi ve çocuklarıyla oturma şekli neolakal aile tipinde görülmektedir. Aile tiplerinden yerleşme şekline göre oluşan neolokal aile tipi, modern bir aile tipidir. Modern ailelerde boşanma, geleneksel ailelere göre daha fazla olmaktadır (Eray, 2011:102). Araştırma bulgularımız da bu tezi desteklemektedir. Diğer taraftan eşinin ailesiyle oturma biçiminin, geleneksel olarak, bölgede 'birlik oturma' şeklinde adlandırıldığı yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Türkiye'de kırsal alanlarda evlendikten sonra ilk olarak kocanın ailesiyle yaşama tutumu, çoğunlukla ekonomik yetersizlikten kaynaklanmaktaydı. Gelirleri artınca, evli çiftler çekirdek aile şeklinde yaşamaya başlamışlardır (Kavas, 2013:71). Kırsal alanda daha çok görülen 'birlik oturma' biçiminin kent yaşamına yansıması, geleneksel değerlerin kente taşındığına işaret edebilir.

Ayrıca boşanan kadınların evliliği boyunca eşi ve çocuklarıyla oturma durumu, sorunların aileye yakınlıkla değil çiftler arasındaki anlaşmazlıktan kaynaklanma ihtimalinin yüksek olduğunu düşündürtmektedir.

3.4.2. Eşin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahale Durumu

Evlilik, sadece iki kişiyi kapsayan ve sadece onları ilgilendiren bir durum değil aynı zamanda iki tarafın ailesi ile de yoğun ilişkilerin yaşandığı bir kurumdur. Bu nedenle çiftlerin evlendikten sonra aileye olan mekânsal yakınlığı, çiftlerin ilişkisine müdahale durumunu etkilemektedir. Evlilik hayatında geleneksel aile yapısının kız ve erkek çocuğa yüklediği anlam farklılığından dolayı ailelerin evlilik ilişkisine müdahalesi erkek çocuğa daha fazla olmaktadır. Bunun nedeni ise geleneksel olarak "kız çocuğun ele verildiği", erkek çocuğu evlendirirken ise "gelin alındığı" şeklindeki algıya dayanmaktadır. Buradaki "almak" kelimesi sosyal psikolojide alışveriş kuramından hareketle, aileler erkek çocuğunu evlendirirken eşini de sahiplenirler (Asagem, 2009:54) düşüncesine dayanmaktadır. Bu yüzden kadınlara eşlerinin ailesinden olan müdahale daha fazla olabilmektedir.

Çalışmamızda kadınlara evlilik ilişkisinde müdahale durumunun fazla olacağı göz önüne alınarak boşandığı eşinin ailesinin müdahale durumu incelenmek istenmiştir.

Tablo 33. Kadına Boşandığı Eşinin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahalesi Durumunun Dağılımı

Aile Müdahalesi	**Sayı**	**%**
Evet	68	59,6
Hayır	46	40,4
Toplam	**114**	**100,0**

Boşanan kadına boşandığı eşinin ailesinin evlilik ilişkisine müdahalesi durumuna dair bulgular Tablo 33'de gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde; kadınların ½'sinden fazlasının eşinin ailesinin evlilik ilişkisine müdahale ettiği görülmüştür. Kadına müdahale oranının fazla olması, aile faktörünün hem evlilik aşamasında hem de evlilik sonrasındaki aile içi yaşantıda çok etkili olduğunu gösterebilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca modernleşme ile birlikte bireyselleşmenin artması, eskiden çiftler arasındaki sorunu çözme görevinde olan aile büyüklerinin bir değer olmaktan sorun olma aşamasına gelmelerine neden olmuştur (ASAGEM, 2009:56).

Kadınların evli oldukları dönemde eşlerinin ailesine mekânsal yakınlıkları ölçüsünde müdahale durumlarının da değişebileceği söz konusu olabilmektedir. İşte bu amaçla çalışmamızda kadınların evli oldukları dönemdeki oturma yerleri ile müdahale

durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Tablo 32'de bu ilişkiden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 34. Evlilik Süresince Oturulan Yer ve Ailenin Müdahalesi Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Evli Olunan Dönemde Oturulan Yer	**Eşin Ailesinin Müdahalesi**					
	Evet		**Hayır**		**Toplam**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Eşim ve çocuklarımla	32	50	32	50	64	100,0
Eşimin anne-babasıyla	24	75	8	25	32	100,0
Belli bir süre 'birlik oturma'	12	66,7	6	33,3	18	100,0
Toplam	**68**	**59,6**	**46**	**40,4**	**114**	**100,0**

Tabloda verilen bulgular incelendiğinde, eşinin ailesiyle yaşayan çiftlere müdahalenin, eşi ve çocuklarıyla yaşayan çiftlere olan müdahaleden daha fazla olduğu görülmektedir. Zira eşi ve çocuğuyla yaşayan kadınlara müdahale oranı ½ iken; eşinin ailesiyle yaşayan kadınlarda bu oran ¾'ün üzerine çıkmaktadır. Bu sonuçlar, eşin ailesine mekânsal yakınlığın kadınlara ve ailesine yönelik müdahale düzeyini arttırdığı yorumuna imkan tanımıştır.

Diğer taraftan çalışmamızda boşanan kadınların evlilik ilişkisine dair maruz kaldığı müdahale konularının dağılımı, evlilik ilişkisindeki yönelimleri göstermesi açısından incelenme gereği doğurmuştur. Bu nedenle Tablo 35'de kadınlara eşin ailesinin evlilik ilişkisine müdahale ettiği konuların dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 35. Kadınlara Eşin Ailesinin Evlilik İlişkisine Müdahale Ettiği Konuların Dağılımı

Müdahale Edilen Konular	Sayı	%
Ekonomik Konular	**47**	**41,2**
Çocuk Yetiştirilmesi	**25**	**21,9**
Görüşülecek Kişiler	**35**	**30,7**
Evin Düzeni	**33**	**28,9**
Kılık-Kıyafet	**29**	**25,4**
Toplam	**-**	**-**

Evlilik ilişkisinde müdahale edilen konulara dair bulguların yer aldığı tabloya bakıldığında; kadınlara sırasıyla: "ekonomik konular", "görüşülecek kişiler", "evin düzeni", "kılık-kıyafet" ve "çocukların yetiştirilmesi" konularında müdahale edildiği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, bireyleri ve aile içi ilişkileri etkileyen önemli çevresel faktörlerin başında ailenin geldiğini gösterebilir. Benzer sonuçlar çeşitli araştırmalarda (ASAGEM, 2009) da ortaya konmuştur. Ayrıca araştırma kapsamındaki bulgular ışığında, boşanma sürecinde en etkili faktörün aile olduğu düşünülebilir.

3.5. Boşanmaya İlişkin Bulgular

3.5.1. Aile Kökeninde Boşanma Tecrübesi

Boşanmayı etkileyen önemli unsurlardan biri, ailede ve yakın çevrede boşanma tecrübesi yaşamış bireylerin olup olmadığıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, ailede ve yakın çevrede boşanma tecrübesi yaşamış bireylerin, boşanmayı daha kabul edebilir bulduklarını saptamıştır. Yaşam-gidişi yaklaşımına göre; ebeveynleri boşanmış olanların kendi evliliklerinin boşanma ile sonuçlanmaya yatkın olduğu bildirilmektedir (Rutter vd. 1999, Sander vd. 1999, O'Connor vd. 2000, Amato ve Booth, 2001). Bu durum, tek ebeveynli ailede işlevsel olmayan öğrenme deneyimlerine bağlı olumsuz etkiler, ebeveynlerin boşanması sonrasında ekonomik yoksunlukları nedeniyle yaşam standardında düşüş, ebeveynlerin boşanma öncesi ve esnasındaki çatışmalarının olumsuz etkileri ile açıklanmaktadır (Booth & Amato, 1991:896-897). Bu yaklaşıma

göre çocuklar, ebeveynlerinin her birinin %50 genini taşıdıkları için agresif olma ve antisosyal davranışlar gösterme gibi davranışları miras olarak almaya yatkındırlar. İşte bu nedenle boşanmış aileden gelen çocukların aileden gelen özellikler dolayısıyla boşanma risklerinin de daha fazla (Amato, 2010:653) olduğunu savunurlar. Bu durum öğrenilmiş bir davranışın yansıması olabileceği gibi, genetik bir yatkınlıktan da kaynaklanabilmekte, ayrıca evlilik kalitesi kuşaklar boyunca devredilebilmektedir.

Bu açıdan çalışmamızda boşanan kadınların ailesinde boşanma tecrübesinin olması, kadınların boşanmaya alışkın olma durumlarını etkileyeceği düşüncesiyle bu hususa yer verilme ihtiyacı hissedilmiştir.

Tablo 36. Ailede Boşanma Tecrübesi Durumunun Dağılımı

Boşanma Tecrübesi	**Sayı**	**%**
Evet	47	41,2
Hayır	67	58,8
Toplam	**114**	**100,0**

Tablo 36'da görüldüğü gibi, kadınların ½'sine yakını ailesinde ve yakın çevresinde boşanma tecrübesinin olduğunu belirtmiştir. Ailede ve yakın çevrede boşanma tecrübesinin olması kadınların boşanma kararını almasını kolaylaştırmış, şeklinde yorumlanabilir. Özdemir (2013) yaptığı çalışmasında, boşanan kadınların büyük bir oranının anne ve babasının boşanma süreci geçirdiğini, bu durumun sosyal öğrenmeden kaynaklı olduğunu, çocukların anne ve babalarından boşanma davranışını öğrendiği ve evliliklerinde bu sürece maruz kaldıklarını belirlemiştir. ASAGEM'in yaptığı çalışmada ise kadınların %36,4'ünün ailesinde boşanma tecrübesinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu bulgular yaşam-gidişi kuramının öngörülerini de kanıtlar niteliktedir. Onlar, ailesinde boşanma tecrübesi olan bireylerin daha kolay boşanacaklarını savunmaktadırlar.

Tablo 37. Ailede Boşanan Kişilerin Dağılımı

Ailede Boşanan Kişiler	**Sayı**	**%**
Anne-babam boşanmış	7	14,9
Kardeşlerim boşanmış	16	34
Yakın akrabalarım boşanmış	24	51,1
Toplam	**47**	**100,0**

Ailede ve yakın çevrede boşanan kişilerin dağılımı Tablo 37'de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında; etrafında boşanma tecrübesi olan kadınların ½'sinden fazlasının boşandığı kişilerin birinci derecede yakın akrabaları olduğu görülmüştür. Bu durum, kadınların hem boşanma olayına alışkın olduğunu hem de etrafında benzer kişilerle karşılaşılıp sorunların üstesinden daha rahat gelebilecekleri anlamına gelebilir.

3.5.2. Geçimsizliğe İlişkin İlk Belirtilerin Başlama Süresi

Geçimsizliğin başlama zamanı, evlilik beklentisini ve evliliğe hazır olunuşluğu göstermesi açısından önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle çalışmamızda geçimsizliğe başlama zamanına dair bulgular araştırılma gereği görülmüştür. Tablo 38'de geçimsizliğe başlama zamanını gösteren veriler yer almaktadır.

Tablo 38. Geçimsizliğe İlişkin İlk Belirtilerin Başlama Süresinin Dağılımı

Geçimsizliğin Başlama Süresi	**Sayı**	**%**
İlk altı ayda	53	46,5
İlk yılda	19	16,7
İkinci yılda	6	5,3
Üçüncü yılda	6	5,3
Dördüncü yılda	2	1,8
Beşinci yılda	4	3,5
Altıncı yıl ve sonrası	19	16,7
Diğer	5	4,4
Toplam	**114**	**100,0**

Tabloya bakıldığında; kadınların ½'sine yakını ilk altı ayda geçimsizliğin başladığını belirttiği görülmektedir. Bulgularla benzerlik gösteren Asagem'in 2009 yılında yaptığı çalışmada kadınların %61'inin evlilik süreci boyunca var olan geçimsizliklerinin evlilikten hemen kısa bir süre sonra başladığını söylemişlerdir. Yapılan çalışmada evliliklerin boşanma ile sonuçlandığı göz önüne alınırsa; bu oran azımsanmayacak niteliktedir. Geçimsizliğin erken başlaması, evlilikten beklentilerin yüksek oluşu ve evliliğe hazıroluş eksikliğini gösterebilir. Ayrıca geçimsizliğin erken başlaması, çalışma kapsamındaki evliliklerin çoğunun ilk 5 yılda bitmesiyle ilgili de olabilir. Diğer taraftan bu durum, evlilikte sorun çözme yöntemlerinin yeteri derecede bilinmediği ve evlilikle ilgili sorunların baştan belli olduğu ihtimalini de hatırlatmaktadır.

3.5.3. Boşanmayı Geciktiren Etmenler

Boşanmayı engelleyici etmenlerin varlığı, boşanmanın karmaşıklığını ve taraflar için bir anda verilen bir karar olmadığını gösterebilmesi bakımından önemli olabilmektedir. Çünkü bu etmenler, boşanmanın daha önceden düşünüldüğünü ve ertelendiğini gösterebilir. Bu bakış açısıyla yaptığımız çalışmada boşanmanın önceden düşünülüp düşünülmediğini tespit etmek, kadınları boşanmayı ertelemeye yönelten değerlerin ne olduğuna karar vermek ve toplumsal olarak bu etmenlerin önemini vurgulamak amacıyla yer verilme ihtiyacı duyulmuştur.

Tablo 39. Boşanmayı Geciktiren Etmenlerin Dağılımı

Boşanmayı Geciktiren Etmenler	**Sayı**	**%**
Çocuğun Varlığı	89	78,1
Eşin Baskısı	14	12,3
Dul Kadın Etiketiyle Yaşama Kaygısı	34	29,8
Aile Baskısı	22	19,3
Parasal Etmenler	33	29
Çevresel Baskı	22	19,3
Dini Tutum	2	1,8
Toplam	-	-

Kadınlara boşanmayı geciktiren etmenlerin neler olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 39'da gösterilmiştir. Bulgular incelendiğinde; kadın için boşanmayı engelleyici en önemli etmenin çocuğunun varlığı olduğu görülmüştür. Yapılan benzer çalışmalarda bu bulguları destekler niteliktedir. Sucu (2007), boşanma üzerine yaptığı çalışmasında hiç çocuğu olmayan ve tek çocuğu olanların örneklemi içerisinde en yüksek yüzdeye sahip olduğunu belirtmiştir (Sucu, 2007;71). ASAGEM'in 1200 boşanmış birey üzerinde yapılan araştırmasında ise katılımcıların %37'sinin hiç çocuğu yoktur. Çocuk sahibi olmanın boşanmayı önlemede doğrudan etkisi olmamasına rağmen yapılan araştırmadaki kadınlar, çocuk sahibi olmanın boşanmayı erteleyici bir konumda olduğunu belirtmişlerdir (Asagem, 2009:134-137). Çocuğun varlığının boşanmayı erteleyen bir etken olarak düşünülmesi, çocuğun ayrılık durumundan olumsuz etkileneceği ve çocuğun sorumluluğunun ebeveynler için maddi ve manevi sorunlara neden olabileceğinden kaynaklanmış olabilir.

İkinci önemli etken ise "dul kadın etiketiyle yaşama kaygısı" olarak belirtilmiştir. Çevre tepkisinin kadında boşanma sürecinde kaygıya neden olması toplumsal baskıların gücünü göstermesi açısından önemlidir. İnsan, toplumsal bir varlıktır ve bundan dolayı toplum içinde nasıl konumlandırıldığı ve bu konumlandırmanın ona getireceği olumlu-olumsuz özelliklerin neler olduğunu bilerek hareket etme eğilimindedir. Yani toplumsal bakış açısı, boşanmış kadına karşı olumsuz bir tutum içinde olursa; kadın boşanmayı geciktirme eğiliminde olabilir. Bu kaygının varlığı aynı zamanda boşanmanın istenilmeyen bir durum olarak görülmesi ve kadının kendisine farklı gözle bakılmasından korktuğunu da gösterebilir. Çünkü evli olmak ve evliliği sürdürmek, kadın kimliği açısından içselleştirilmiş bir kültürel öge olarak kabul edilmiştir.

3.5.4. Boşanma Nedenleri

Boşanma olgusunu açıklayabilmek ve öngörülerde bulunabilmek için boşanma nedeninin incelenmesi ve sorgulanması gerekmektedir. Boşanma nedenlerinin tek bir olguyla ya da olayla açıklanması olanaksızdır. Ancak sosyal, psikolojik, kültürel ve ekonomik nedenler birbiriyle ilişkili şekilde yorumlayarak değerlendirilebilir. Boşanma nedenlerinin incelenmesi, kadınların boşanma sonrasındaki durumunu ve yeni yaşamına uyumunu etkileyeceği, toplumsal açıdan çiftlerin boşanmalarına karşı bakış açısını gösterebileceği düşüncesiyle çalışmamızda boşanma nedenlerine ilişkin veriler yer

almaktadır. Bu nedenlere kadınlara "boşanma nedeniniz nedir" sorusu sorulmuş ve bulgular, Tablo 40'da gösterilmiştir. Ancak belirttiğimiz gibi boşanma tek boyutlu açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğundan, açık uçlu soru şeklinde sorulma gereği doğmuş ve birden fazla boşanma nedeni belirtilmiştir.

Tablo 40. Boşanma Nedenlerinin Dağılımı

Boşanma Nedeni	**Sayı**	**%**
Aldatma	41	36
Anlaşmalı Boşanma	2	1,8
Aile İçi Şiddet	19	16,7
Uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlılığının olması	9	7,9
Ekonomik Sorunlar	7	6,1
Sorumsuzluk\eve bakmaması	5	4,4
Geçimsizlik\iletişim kuramama	11	9,6
Kayınvalidem\eşimin ailesiyle uzlaşamamam	13	11,4
Cinsel Sorunlar	3	2,6
Eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları	2	1,8
Eşimin psikolojik sorunlarının olması	2	1,8
Toplam	**114**	**100,0**

Kadınların boşanma nedenlerine dair verileri gösteren tablo incelendiğinde, kadınların 1/3'nden fazlasının aldatma nedeniyle boşandıkları ortaya çıkmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan pek çok çalışmada da (bkz. Aktaş, 2011; Atalay, 1992; Sucu, 2007), aldatma en çok boşanma nedeni olarak belirtilmiştir. "Aile Yapısı Araştırması (2006)"nın sonuçlarına göre, boşanmış kadınların yüzde 11'i eşi tarafından aldatılmış olmaları nedeniyle boşandıklarını belirtmiştir. Sucu (2007)'nun, boşanmış kadınlar ile ilgili yaptığı araştırmasında, kadınların %30'unun boşanma nedeni olarak aldatmayı belirttiği sonucu ortaya çıkmıştır. Atalay ve arkadaşları ise, yaptıkları çalışmada boşanmak için en büyük sebebin aldatma olarak belirtildiğini bulmuşlardır.

Çalışmamızda kadınların ½'sine yakını ikinci bir boşanma nedeni beyan etmişlerdir. Bu ikinci boşanma nedeninin bulgularına göre ise, boşanma nedeni olarak en fazla "eşinin sorumsuz olması ve eve bakmaması" cevabı belirtilmiştir. Birden fazla

boşanma nedeninin olması, kadınların boşanmayı tek bir olay ya da duruma göre değerlendirerek gerçekleştirmediği yorumuna imkan tanımaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'de resmi olarak boşanmaların %90'lara ulaşan yüzdesinin boşanma nedenini "şiddetli geçimsizlik" oluşturmaktadır (TÜİK, 2014). Battal (2008) da yaptığı çalışmada resmiyetteki boşanma sebebinin %87'sini şiddetli geçimsizlik oluşturduğunu tespit etmiştir. Bu durum sosyal bilimler açısından detaylı incelenmesi gereken bir konu haline gelmiştir. Çünkü boşanma gibi karmaşık ve spesifik bir olgunun bu kadar yüksek bir oran ile ortak neden olarak çıkması, insanın doğasına aykırı bir durum olarak düşünülebilir. Bu saiklerle çalışmamızda bu belirsizliğe açıklık getirebilmek için resmiyetteki boşanma nedeni ve gerçek neden karşılaştırılma ihtiyacı doğmuştur. Bu ilişkinin dağılımından elde edilen bulgular Tablo 41'de görülmektedir.

Tablo 41. Gerçek Boşanma Nedeni İle Resmiyetteki Boşanma Nedeni Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Resmi Kayıtlardaki Neden		**Gerçek Neden**										
		Aldatma	Anlaşmalı boşanma	Aile içi şiddet	Uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlısı olması	Sorumsuzluk/eve bakmaması	Geçimsizlik/iletişim kuramama	Kayınvalidem/eşimin ailesiyle uzlaşamamam	Cinsel sorunlar	Eşlerin sosyo-kültürel farklılıkları	Eşimin psikolojik sorunlarının olması	**Toplam**
Şiddetli geçimsizlik	Sayı	26	1	16	9	7	5	10	12	2	2	**92**
	%	28,2	1,08	17,3	9,7	7,6	5,4	10,8	13,04	2,1	2,1	**100,0**
Aldatma	Sayı	14	-	2	-	-	-	-	-	-	-	**16**
	%	87,5	-	12,5	-	-	-	-	-	-	-	**100,0**
Anlaşmalı boşanma	Sayı	1	1	-	-	-	-	1	1	-	-	**4**
	%	25	25	-	-	-	-	25	25	-	-	**100,0**
Cinsel problemler	Sayı	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	**1**
	%	-	-	-	-	-	-	-	-	100,0	-	**100,0**
Terk	Sayı	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	**1**
	%	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	**100,0**
Toplam	**Sayı**	**41**	**2**	**19**	**9**	**7**	**5**	**11**	**13**	**3**	**2**	**114**
	%	**35,6**	**1,75**	**16,6**	**7,89**	**6,1**	**4,3**	**9,6**	**11,4**	**2,6**	**1,7**	**100,0**

Tablo 41 incelendiğinde, gerçek boşanma nedeni aldatma olan kadınların ¾'üne yakınının resmiyette boşanma nedeni olarak "şiddetli geçimsizliği" belirttiği görülmektedir. Zina sebebiyle açılan davaların resmiyette daha az yer alması, toplumsal bakış açısı ve ön kabullerin erkek açısından zinanın kabul edilir olmasından kaynaklanabilir. Diğer taraftan kadının zinayı gururuna yedirememesinden ve zinanın ispat edilme zorunluluğundan dolayı da resmiyete yansımadığı düşünülebilir. Bu nedenle kadının gururunu zedeleyen bu durum, resmiyete şiddetli geçimsizlik olarak geçebilmektedir. Farklı bir bakış açısıyla, toplumumuzdaki eğitim seviyesinin düşüklüğü ve kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan değersiz görülmesi zinanın kadın tarafından kabullenilmesine neden olmuştur (Büyükpınar, 2013:14) şeklinde de yorumlanabilir.

3.5.5. Boşanma Kararını Veren ve Mahkemeye Müracaat Eden Taraf

Boşanma kararını veren tarafın kim olduğu, veren tarafın evliliğin sonlandırılmasındaki kararlılığını ve istekliliğini göstermesi bakımından önemli sayılabilir. Diğer taraftan boşanmayı isteyen (teklif eden) tarafın boşanma sonrasındaki uyumunun daha kolay olduğu ileri sürülmektedir (Amato ve Wang, 2000:657). Bu bakımdan hem mahkemeye başvuran hem de kararı veren tarafın kim olduğu çalışmamız açısından önemli görülmüştür. Boşanma kararını veren taraf ve mahkemeye başvuran tarafın aynı kişi olup olmadığı karşılaştırılmış ve Tablo 42'de bu ilişkiye dair bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 42. Boşanmak Amacıyla Mahkemeye Müracaat Eden Tarafın Dağılımı

Boşanma Kararını Veren Taraf		**Mahkemeye Başvuran Taraf**			
		Ben Başvurdum	**Eşim Başvurdu**	**Diğer**	**Toplam**
Ben Verdim	Sayı	71	4	3	78
	%	91	5,1	3,8	100,0
Eşim Verdi	Sayı	1	16	1	18
	%	5,6	88,9	5,6	100,0
Birlikte Karar Verdik	Sayı	5	6	6	17
	%	29,4	35,3	35,3	100,0
Diğer	Sayı	1	-	-	1
	%	100,0	-	-	100,0
Toplam	**Sayı**	**78**	**26**	**10**	**114**
	%	**68,4**	**22,8**	**8,8**	**100,0**

Tablo incelendiğinde, çalışmamızda kadınların tamamına yakınının hem boşanma kararını hem de boşanmak için mahkemeye başvuran tarafın kendisi olduğunu belirttikleri görülmektedir. Polat (2012), "Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi" adlı çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Zira Polat, boşanan kadınların %72,5'inin erkeklerin ise % 29,4'ünün boşanmayı talep ettiğini bulmuştur. Boşanmaya karar verme durumu, kadının boşanma sürecindeki kararlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan çalışmada örneklemin büyük çoğunluğunun davacı taraf olması, davalı tarafın pasif olduğu ve boşanma konusunda konuşmama isteğinden kaynaklanmış olabilir. Yani davayı açan taraf, görüşmeye ve bilgi açıklamaya daha istekli ve daha yatkın olmuş olabilir (Battal, 2008:102). Diğer taraftan boşanma kararını veren ve mahkemeye başvuran tarafın kadının kendisinin olması, boşanan kadının evli iken yaşadığı sorunları kamusal alana taşıyabilme özgüvenine sahip olduğunu gösterebilir.

Boşanmaya karar verme durumu, aynı zamanda kadının boşanma sonrasındaki durumunu da etkileyebilmektedir. Zira Kitson, yaptığı çalışmada boşanmayı isteyen tarafın boşanma sonrasında eski eşine daha az bağımlı olma eğiliminde olduğunu iddia etmiştir. Çünkü boşanmayı isteyen eş, evlilik hayatı boyunca mutsuzdur. Bu yüzden boşanma sonrasındaki yaşama uyum konusunda diğer eşten daha becerikli olabilmektedir (Amato ve Wang, 2000:657). Bu bakış açısıyla boşanmayı talep eden ve mahkemeye veren tarafın kadın olması, boşanma sonrasında kadının yaşama uyumunu kolaylaştırmış olabilir.

Diğer taraftan kadının boşanma kararını vermesi ve boşanmasını isabetli bulması arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı düşünülerek; Tablo 43'de bu hususa yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 43. Boşanma Kararı ve Tekrar Boşanmayı Düşünme Durumu Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Boşanmaya Karar Verme Durumu		**Evet**	**Hayır**	**Toplam**
Ben verdim	Sayı	67	11	78
	%	85,9	14,1	100,0
Eşim verdi	Sayı	10	8	18
	%	55,6	44,4	100,0
Birlikte karar verdik	Sayı	14	3	17
	%	82,4	17,6	100,0
Diğer	Sayı	1		1
	%	100		100,0
Toplam	**Sayı**	**92**	**22**	**114**
	%	**80,7**	**19,3**	**100,0**

Tablo incelendiğinde; boşanma kararını veren taraf ile tekrar boşanmayı düşünme durumu arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Tabloya göre boşanma kararını veren kadınların ¾'nden fazlasının boşanma sonrasında boşanma kararını isabetli bulduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, kadınların kararlarından emin oldukları izlenimi vermektedir.

3.5.6. Boşanma Kararına Eşin Verdiği Tepki

Boşanma kararına eşin verdiği tepki, boşanma sürecinin işleyişini ve kadının psikolojik durumunu etkileyebilmektedir. Taraflardan birinin isteksizliği boşanma sürecini sıkıntıya sokarken; her iki tarafın isteği ve onayı ile geçekleşen boşanma, boşanma sonrasında çiftlerin bu süreci daha kolay atlatmasını sağlayacaktır. Bu nedenle kadınlara boşanma kararına eşinin ne tepki verdiği çalışmamız açısından önemli görülmüş ve konuya ilişkin elde edilen bulgular Tablo 44'de verilmiştir.

Tablo 44. Boşanma Kararına Boşandığı Eşinin Verdiği Tepkinin Dağılımı

Boşanma Kararına Eşin Verdiği Tepki	**Sayı**	**%**
İstedi	43	37,7
Kabul etmedi	16	14
Önce kabul etmedi sonra kabullendi	14	12,3
Birlikte karar verdik	8	7
Hiç tepki vermedi	6	5,3
İstemedi, kavga tartışma yaşandı	4	3,5
Sevindi	3	2,6
Bilmiyorum	4	3,5
İstemedi, tehdit etti	8	7
İstemedi, kararımdan döndürmek için çabaladı	8	7
Toplam	**114**	**100,0**

Tabloya göre kadınların yarıya yakını "boşanma kararınıza eşinizin tepkisi ne oldu" sorusuna, eşinin "boşanmayı istediği" cevabını vermişlerdir. Eşin boşanma kararını onaylaması, boşanma sürecinin daha kolay atlatıldığını düşündürebilir. Ayrıca iki tarafın da boşanmayı istemesi, çiftlerin evliliklerinin artık yürütülemeyeceğine dair inançlarının belirtisi olarak görülebilir.

3.5.7. Boşanma Kararına Ailelerin Verdiği Tepki

Aile desteği, çalışmamız boyunca evlilik kararında, evlilik sürecinde ve boşanma sonrasında kadının durumunu açıklamak için ön planda tutulmuş bir değişken olarak ele alınmıştır. Çünkü sosyolojik açıdan toplumun temelini oluşturan aile, bireylerin tüm yaşamsal olaylarında yer almakta ve bu süreçlerde doğrudan ya da dolaylı etkilerde bulunabilmektedir. Çalışmamızda çiftlerin boşanma kararına kadının ailesinin ne tepki verdiği, boşanma sonrasındaki destek sürecini etkileyebileceği düşüncesiyle araştırılması gerekmiştir.

Tablo 45. Boşanma Kararına Kadının Ailesinin Verdiği Tepkinin Dağılımı

Boşanma Kararına Kadının Ailesinin Tepkisi	**Sayı**	**%**
Onayladılar ve destek oldular	74	64,9
Hiç kimse istemedi	8	7
Karışmadılar, benim sorunum olduğunu söylediler	10	8,8
Kavga, tartışma oldu	5	4,4
Üzüldüler	8	7
Sevindiler	2	1,8
Onları dinlemediğim için başıma kalkıyorlar	2	1,8
Şaşırdılar	3	2,6
Benim suçum olmadığı için desteklediler	2	1,8
Toplam	**114**	**100,0**

Boşanma kararına ailenin verdiği tepkinin dağılımı Tablo 45'de gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, kadınların ¾'üne yakını ailesinin boşanmasını onayladığını ve desteklediğini beyan etmiştir. Ailenin boşanma kararını desteklemesi, kadınların boşanma sonrasındaki sorunlarla baş edebilme ihtimalinin fazla olacağı düşüncesini beraberinde getirmektedir. Bu durum, toplumun ayrılmaz bir parçası olan ailenin önemini vurgulaması bakımından da kayda değerdir.

3.5.8. Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Birbirinden Ayrı Kalma Durumu

Eşlerin boşanmadan önce birbirlerinden ayrı kalma yolunu seçmeleri evliliği devam ettirmek için çözüm yolu aradıklarını gösterebilir. Belli bir süre çiftlerin ayrı yaşaması, ayrılık kararının eyleme geçirildiğini gösterebileceği gibi boşanma yoluna gitmemek için çözüm yolları arandığını da gösterebilir. Bu bakımdan çalışmamızda boşanan kadına boşanma davası açılmadan önce eşlerin ayrı kalıp kalmadığı sorulmuştur. Elde edilen veriler ise Tablo 46'da görülmektedir.

Tablo 46. Boşanmadan Önce Eşlerin Ayrı Kalma Durumunun Dağılımı

Boşanmadan Önce Ayrı Kalma Süresi	**Sayı**	**%**
1-3 ay içinde	21	27,5
3-5 ay içinde	9	11,8
5-12 ay içinde	15	19,8
1-3yıl içinde	13	17,1
3yıl ve üzeri	9	11,8
Toplam	**67**	**100**

Boşanmadan önce kadınların ½'den fazlası, boşanma davası açılmadan önce eşlerinden ayrı kaldıklarını beyan etmişlerdir. Eşlerin ne kadar süre ayrı kaldıkları sorulduğunda ise ayrı kalanların 1/3'üne yakını 1-3 ay süre ile ayrı kaldığını belirttiği anlaşılmıştır. Kadınların çoğunun, boşanmadan önce -kısa bir süre de olsa- eşinden ayrı kalmış olmasına rağmen evliliklerinin boşanma ile sonuçlanması, ayrılık kararının önleyici bir nitelikte olmadığını gösterebilir.

3.6. Boşanma Sonrasına İlişkin Bulgular

3.6.1. Boşanma Sonrasında Kadınların Yaşadığı Sorunlar

Boşanma sonrasında kadının durumunu incelerken araştırılması gereken belki de en önemli değişken boşanan kadının boşanma sonrasında yaşadığı sorunlardır. Çünkü sorunların varlığı ya da sorunlarla baş edebilme potansiyeli, boşanma sonrasında kadının yeni yaşamına uyum sürecini etkilemektedir. Cinsiyete dayalı araştırmalarda, Doherty ve Needle (1989), erkeklerin boşanma sonrasında kadınlardan daha az etkilendiğini savunurlar. Çünkü kadınlar erkeklerden daha fazla ekonomik sorunlar yaşar ve kadınların psikolojik sağlıkları bozulmaya daha müsaittir (Amato, 2000:657-658). Bu bakış açısıyla kadının boşanma sonrasındaki sorunlarının olup olmadığı ya da sorunların niteliği çalışmamız açısından incelenmeye değer görülmüştür.

Tablo 47. Boşanma Sonrasında Kadınların Yaşadığı Sorunların Dağılımı

Kadınların Yaşadığı Sorunlar	**Sayı**	**%**
Ekonomik sorunlar	50	43,9
Karşı cins tarafından yapılan tacizler	10	8,8
Toplumsal baskıya maruz kalmam	17	14,9
Hiçbir sorunum olmadı	23	20,2
Çocuklarımın maddi-manevi sorun yaşamaları	9	7,9
Psikolojik sorunlar	2	1,8
Eşimin baskısı ve tehditi	1	0,9
Çocuklarımın sorumluluğu	2	1,8
Toplam	**114**	**100,0**

Kadınlara ‘boşanma sonrasında yaşadığınız sorunlar nelerdir?’ diye sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 47’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde; kadınların yarıya yakınının ekonomik sorunlar yaşadığı görülmüştür. Kadınların yaşadığı sorunların niteliği, sosyo-ekonomik durumlarına, gelir düzeylerine ve mesleklerine, çocuk sahibi olup olmadığına, çevrenin tutumuna ve desteğine göre değişebilmektedir. Bu bakış açısıyla araştırma kapsamındaki kadınların sosyo-ekonomik statülerinin düşük olması, sorunların daha çok maddi konularda yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Benzer şekilde Arıkan (1996)’ ın yaptığı bir çalışmaya göre, boşanan kadınların karşılaşabileceği güçlüklerin başında kadınların %86,6’sının belirttiği ekonomik sıkıntılar gelmektedir (Aktaş, 2011:104).

Kadına aile içinde toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde yüklenen anlamların farklı olması, boşanma ve evliliğe yönelik anlamlandırmanın da farklı olmasına neden olmaktadır. Evlendikten sonra kadının kimliğinin sadece anne ve eş olarak düşünülmesi, boşanma sonrasında kadına çevresel baskıya sebep olmaktadır. Zira cinsiyet değişkenini ele alan çeşitli araştırmalar, kadınların boşandıktan sonra daha fazla boşanma stresi ve uyum güçlükleri yaşama eğilimi olduğunu göstermiştir (Barnet, 1990, s. 95 akt. Karahan, 2012:38). Bu yüzden çalışmamızda boşanmadan kaynaklanan sorunların dışında kadınların ‘bir kadın olarak’ yaşadığı sorunların incelenmesi gereği de doğmuştur. Tablo 48’de bu hususa dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 48. Boşanma Sonrasında Kadının 'Bir Kadın Olarak' Yaşadığı Sorunların Dağılımı

'Bir Kadın Olarak' Yaşadığı Sorunlar	**Sayı**	**%**
Dışarı çıkıp dolaşma sorunu	37	32,5
Çevrenin dedikodusu	67	58,8
Giyim-kuşama dikkat etme konusu	39	34,2
Evli çiftlerle rahat görüşememe sorunu	23	20,2
Hemcinsim olmayanlarla rahat konuşamama sorunu	43	37,7
Toplam	-	-

Kadınların, 'bir kadın olarak' yaşadığı sorunlara dair bulguların yer aldığı tabloya bakıldığında; kadınların yaşadığı sorunların başında ½'sinden fazlasının belirttiği "çevrenin dedikodusu" gelmektedir. İkinci olarak ise kadınların 1/3'nden fazlası hemcinsim olmayanlarla rahat konuşamama cevabını vermiştir. Bu sonuçlar, kadının boşanmasını toplumsal olarak olumsuz şekilde karşılandığına ve kadının toplumun ona olan bakışını sorun olarak addettiği yorumlarına imkan tanımaktadır. Ayrıca çevrenin dedikodusunun bir sorun olarak değerlendirilmesi, toplumsal alanda özellikle cinsiyet rollerinden dolayı kadına karşı baskının erkeklerden fazla olması, kadının boşanma sonrasında kendi dulluğuna ilişkin olumsuz tanımlamaların olduğuna işaret edebilir. Benzer şekilde Arıkan, yaptığı çalışmasında boşanan kadınların çoğunluğunun yaşadıkları sorunların çevre baskısından kaynaklandığını bulmuştur (Aktaş, 2011:104).

3.6.2. Boşanma Sonrasında Kadınların Çocuklarına İlişkin Yaşadığı Sorunlar

Boşanma süresince ve sonrasında çiftlerin müşterek çocukları bu durumdan psiko-sosyal ve ekonomik olarak etkilenmektedir. Diğer taraftan boşandıktan sonra çocuğun varlığı, çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Yapılan bazı araştırmalar, çocuğun varlığının boşanma sonrasında birkaç nedenden ötürü negatif etkide

bulunacağını savunmaktadır. Velayeti annede olan çocuklar, kadın için ekonomik durum ve yeniden evlilik konusunda engel oluşturabilmektedir. Gerstel (1987), boşandıktan sonra çocuğu olan kadınların çocuğu olmayanlara göre akrabalarından daha çok eleştiri aldığını iddia etmektedir. Ayrıca Milardo, çocuğu olan boşanmış kadınların olmayanlara göre daha az sosyal aktivitelere katıldığını ve daha az arkadaşı olduğunu savunur (Amato ve Wang, 2000:658). Bu etkilerden ötürü çocuklara ilişkin yaşanılan sorunlar, boşanma sonrasında kadınların durumunu etkileyen önemli bir değişken olarak düşünülmüş ve bu duruma ilişkin verilerin araştırılma ihtiyacını doğurmuştur.

Tablo 49. Boşanma Sonrasında Kadınların Çocuklarına İlişkin Yaşadığı Sorunların Dağılımı

Çocuklarla İlgili Sorunlar	**Sayı**	**%**
Okulla ilgili sorunlar	1	0,9
Psikolojik sorunlar	14	12,3
Baba özlemi	4	3,5
Ekonomik sıkıntılar	4	3,5
Yeni bir hayata alışmanın zorluğu	1	0,9
Boşandığımız için kızgınlar	4	3,5
Sorun olmadı	44	38,5
Çocuğum yok	19	16,7
Okulla ilgili sorunlar ve Psikolojik sorunlar	14	12,3
Psikolojik sorunlar ve baba özlemi	9	7,9
Toplam	**114**	**100,0**

Kadınların boşanma sonrasında çocuklarına ilişkin yaşadığı sorunların dağılımı Tablo 49'da gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, kadınların ½'den fazlasının boşandıktan sonra çocuklarıyla ilgili sorun yaşamadığını belirttiği görülmektedir. Boşanan kadınların çocukları ile ilgili sorun yaşamamış olması, çalışmamız kapsamındaki kadınların evliliklerini ilk beş yılda bitirmeleriyle ve dolayısıyla çocuklarının yaşlarının küçük olmasıyla açıklanabilir. Çünkü ebeveynleri boşandığı zaman da yaşı küçük olan çocuklar, yaşanan olumsuzlukları hatırlayamama ya da boşanma sürecine daha kolay alışabilme eğiliminde olmaktadırlar. Ayrıca yurt dışında yapılan bazı çalışmalar, çocuğun varlığının boşanma sonrasında pozitif etkide bulunacağını savunmaktadır. Özellikle büyük yaşta olan çocuklar, annelerine sosyal ve

psikolojik olarak destek sağlamaktadır (Amato ve Rezac&Booth, 1998 akt. Amato ve Wang, 2000:658).

3.6.3. Boşanan Kadınların Boşanma Sonrasında Psikolojik Durumu

Boşanan kadının boşanma sonrasındaki durumunu önemli ölçüde etkileyebilecek bir diğer değişken boşanma sonrasında kadının psikolojik durumudur. Bu saikle kadınlara "boşanma sonrasında kendinizi nasıl hissetiniz?" sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler, Tablo 50'de gösterilmiştir.

Tablo 50. Boşanma Sonrasında Kadının Psikolojik Durumunun Dağılımı

Boşanan kadının psikolojik durumu		**1.sırada**	**2.sırada**	**3.sırada**	**4.sırada**	**Toplam**
Rahatlamış	Sayı	40	10	2	2	**54**
	%	74,1	18,5	3,7	3,7	**100,0**
Güçlü ve kararlı	Sayı	29	29	3	-	**61**
	%	47,5	47,5	5	-	**100,0**
Üzüntülü ve yenilmiş	Sayı	31	11	6	2	**50**
	%	62	22	12	4	**100,0**
Güvensiz	Sayı	4	9	12	4	**29**
	%	13,7	31,03	41,3	13,8	**100,0**
Geleceğe dair endişeli	Sayı	6	15	20	6	**47**
	%	12,7	32	42,7	12,7	**100,0**
Özgürlüğü kısıtlanmış	Sayı	-	3	2	4	**9**
	%	-	33,3	22,2	44,5	**100,0**
Yalnız ve çaresiz	Sayı	7	6	4	12	**29**
	%	24,2	20,6	13,8	41,5	**100,0**

Kadınlara psikolojik durumlarını en fazladan en aza (1,2,3,4 şeklinde) doğru sıralamaları istenmiştir. Bulguların yer aldığı yukarıdaki tablo incelendiğinde; kadınların psikolojik durumlarının karmaşık olduğu ortaya çıkmıştır. Boşanan kadınların önemli bir kısmının, boşanma sonrası kendilerini, psikolojik olarak iyi olma hali diyebileceğimiz hallerle algıladıkları görülmektedir. Sözgelimi kendilerini boşandıktan sonra rahatlamış hisseden kadınların oranı % 47 iken; % 53'ü de kendilerini "artık güçlü ve kararlı" hissettiğini ifade etmektedir. Kadınların boşanma

sonrası psikolojik durumlarına ilişkin algılarının çoğunluk olarak pozitif olmasına karşın; elde edilen bulgulardan, kadınların, boşanma sonrası dayanışma örüntüleri, sosyal çevrenin kendilerine yönelik negatif tutuma yönelik algıları ve yaşadıkları diğer problemler boşanan kadınların gerçekte "güçlü ve ayakta durmak için azimli "olmaya çalıştığını ama psikolojik açıdan sınırlılıklarının farkında olduğu ve stresli ve/veya kırılgan bir durumda olduğu söylenebilir.

3.6.4. Boşanan Kadına Aile ve Yakın Çevre Desteği

Boşanma sonrasında yaşamda meydana gelen değişimlerin içsel kaynağını aile, komşu desteği ve profesyonel yardımın varlığı oluşturmaktadır. Özellikle kadın bu içsel kaynakların varlığıyla sorunlarla daha kolay baş edebilmektedir. Yani boşanma öncesinde ve sonrasında ailesinden ve çevresinden destek alan kadınlar, süreci daha kolay atlatabilmektedir. Bulut (2008)'un "Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi" adlı çalışmasında boşandıktan sonra kadınların %70'inin aileleri tarafından hem destek hem de denetim gördüklerini (Bulut, 2008:116-117) ortaya çıkarmıştır. Boşanan kadının ailesinden ve yakın çevresinden destek alıp almadığına dair bulgular, kadınların yaşadığı toplumun sosyo-kültürel yapısını ve boşanmaya karşı bakış açısını gösterebileceği düşüncesiyle yaptığımız çalışmada aile ve yakın çevre desteğinin varlığına dair bulgulara yer verilme ihtiyacı hissedilmiştir.

Tablo 51. Boşanan Kadına Aile ve Yakın Çevre Desteğinin Dağılımı

Aile Desteği	**Sayı**	**%**
Evet	72	63,2
Hayır	33	28,9
Belli Etmiyordum	9	7,9
Toplam	**114**	**100,0**

Tablo 51'de boşanan kadına aile ve yakın çevre desteğine dair bulgular yer almıştır. Tabloda kadınların dörtte üçüne yakını boşandıktan sonra ailesinden ve yakın çevresinden destek aldığı görülmektedir. Çalışmamızdaki kadınların 3/4'nden fazlasının ailesinin desteği ile evlendiği göz önüne alınırsa sonuçlar bu boyutuyla daha rahat yorumlanabilir. Çünkü ailenin isteği ve rızasıyla gerçekleşen evlilikler sonlansa bile aile çocuğunun arkasında durmaktadır. Sosyal desteğin varlığı, kadının boşanma kararını

kolay almasını ve sonrasındaki sorunlarla uğraşabilme potansiyelini artırabilmesi bakımından önemli olmaktadır. Zira Yılmaz (2002), 135 boşanmış ebeveyn ile yaptığı araştırmasının sonucunda, algılanan sosyal desteğin boşanma sonrası duygusal/sosyal uyum ve psikolojik sıkıntı düzeylerini etkilediğini, algılanan sosyal desteği daha yüksek olan boşanmış bireylerin stres düzeylerinin daha düşük, boşanma sonrası uyumlarının ise daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

3.6.5. Boşanma Kararına İlişkin Kadının Tutumu

Boşanan kadınların, boşanma kararına ilişkin tutumu yaşadığı sorunlarla bağlantılı olarak hayata ve evliliğe karşı tutumunu etkilemesi bakımından önemlidir. Çünkü boşanma kararını onaylaması ve pişman olmaması, boşanma sonrasında bu süreci kabullenip daha kolay atlatmasını sağlayacaktır. Bu nedenle kadının boşanma kararını isabetli bulup bulmaması ve bunların nedenleri araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 52. Tekrar Boşanmayı Düşünme Tutumunun Dağılımı

Tekrar Boşanmayı Düşünme	**Sayı**	**%**
Evet	92	80,7
Hayır	22	19,3
Toplam	**114**	**100,0**

Çalışmamız kapsamında boşanan kadınlara tekrar boşanmayı düşünüp düşünmediği sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 52'de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında kadınların ¾'nden fazlasının boşanma kararını isabetli bulduğu görülmektedir. Kadınların büyük çoğunluğunun boşanmanın doğru bir karar olduğunu düşünmesi, bu kararın tutarlı ve emin bir şekilde alındığını ve kadınların evlilik ilişkisini yürütemeyecek duruma geldiklerine işaret edebilir. Benzer sonuçlar ile Eray (2011), "Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitim Düzeyinin Boşanmaya Etkisi (KKTC Örneği)" adlı çalışmasında boşanan bireylerin %91'inin boşanma kararını isabetli bulduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan ASAGEM (2009), yaptığı çalışmasında "şu anda içinde bulunduğunuz durumu düşündüğünüzde yine boşanır mıydınız?" sorusuna kadınların %77'si evet cevabını vermişlerdir.

Boşanmayı tekrar düşünüp düşünmemesinin nedenleri ise kadınların hangi tür sorunlar yaşadığını gösterebileceği düşünülerek iki tutuma dair nedenlerin dağılımına çalışmamız kapsamında yer verilmiştir.

Tablo 53. Tekrar Boşanmayı İstemesinin Nedenleri Dağılımı

Evet/Neden	**Sayı**	**%**
Yaşadığım sorunları kaldıramadığım\dayanamadığım için	57	61,3
Evliliğim süresince mutsuz olduğum için	3	3,2
Eski eşimle anlaşamadığımız için	12	12,9
Eski eşimin değişmeyeceğini bildiğim için	4	4,3
Doğru bir karar verdiğimi düşündüğüm için	14	15
Eski eşim beni sevmediği\istemediği için	4	4,3
Toplam	**92**	**100,0**

Tekrar boşanmayı isteme tutumunun nedenlerine ilişkin bulgular, Tablo 53'de gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında, tekrar boşanmayı düşünen kadınların ½'den fazlasının "yaşadığı sorunları kaldıramayacağını" düşündüğü için boşanmayı isabetli bulduğunu belirtmiştir. Boşanmanın toplumsal olarak kadına daha fazla sorumluluklar yüklemesi ve boşanma sonrasında erkeklere göre kadınların yaşadığı sorunların fazla olması, kadın açısından boşanma kararının kolay verilmediğini düşündürebilir. Bu nedenle kararın zor ve sancılı bir süreçle verildiğini, kadın için evlilik hayatının artık kaldırılamayacak sorunları yüzünden boşanmanın isabetli olarak düşünüldüğü yorumuna imkan vermektedir.

Tablo 54. Tekrar Boşanmayı İstememesinin Nedenleri Dağılımı

Hayır/Neden	**Sayı**	**%**
Sorunlarla baş etmekte zorlanıyorum	8	38,1
Çocuğuma yetemediğim için	4	19
Yuvamı yıkmak istemezdim	6	28,6
Eşimi hala sevdiğim için	3	14,3
Toplam	**21**	**100,0**

Boşanmayı tekrar düşünmeyen kadınların nedenlerinin dağılımına dair bulgular, Tablo 54'de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, boşanmayı tekrar düşünmeyen kadınların 1/3'nden fazlasının sorunlarla baş etmekte zorlandığı için boşanma kararını isabetli bulmadığı görülmektedir. Bu bulgular, kadınların boşanma sonrasında yaşadığı sorunlar ve bunlarla baş etme stratejilerinin olup olmaması ile boşanma kararına ilişkin tutumu arasında bir ilişki olduğuna işaret edebilir. Yani kadınlar boşanma sonrasında sorunların üstesinden ne kadar iyi gelebilirse, o ölçüde boşanma kararını isabetli bulur, şeklinde yorumlayabiliriz.

3.6.6. Boşanan Kadının Yeniden Evlilik Düşüncesi

Yeniden evlilik, umudun deneyimleri yenik düşürmesidir.
Samuel Johnson

Kurulan evliliklerin hayal kırıklığı ile sonlanmasına, korkunç kavgaların bellekten silinmemesine, evliliğin üzücü, can sıkıcı ve acı verici olabileceğinin farkında olmalarına rağmen, boşanan kişilerin çoğunluğu yine de yeni bir eşle evlenmeyi (Fisher, 2004:92) tercih eder. Yüksek boşanma oranları dahi kişileri yeniden evlenme fikrinden uzaklaştıramamıştır. Aksine boşanmış kadınların üçte ikisi ve boşanan erkeklerin dörtte üçü yeniden evlenmiştir (Uzunboylu, 2011:48). Boşanma sonrasında düşük ekonomik standartları ve finansal zorlukları aşabilmek için yeniden evlilik, boşanan kadın için ekonomik kurtuluş olarak düşünülmektedir (Kavas, 2010:68). Kadınlar, boşanma sonrasındaki süreçte yaşanan maddi güçlüklerini, yeniden evlilik yaparak atlatma eğilimindedirler (İlgar, 2009; Akt. Aktaş, 2011:39).

Çalışmamız açısından boşanan kadınların yeniden evliliği düşünmesi, sadece maddi sıkıntılardan ve baskılardan kurtulma yolu olarak değil aynı zamanda ailesinin ve yakın çevresinin desteğini alma da göz önüne alınarak incelenmiştir. Çünkü toplumsal olarak boşanmaya karşı tutum ya da destek olup olmama durumu, kadının yeniden evlilik düşüncesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle kadınların yeniden evlilik düşüncesi ve aile desteği arasındaki ilişkinin araştırılması gerekli görülmüştür.

Tablo 55. Yeniden Evlilik Düşüncesi Ve Aile Desteği Arasındaki İlişkinin Dağılımı

Yeniden Evlilik		**Aile Desteği**			
		Evet	**Hayır**	**Belli etmiyordum**	**Toplam**
Evet	Sayı	27	12	4	43
	%	62,8	27,9	9,3	100,0
Hayır	Sayı	45	21	5	71
	%	63,4	29,6	7,0	100,0
Toplam	**Sayı**	**72**	**33**	**9**	**114**
	%	**63,2**	**28,9**	**7,9**	**100,0**

Yapılan çalışmada kadınların ¾'üne yakını yeniden evliliği düşünmediğini belirtmiştir. Yeniden evliliği düşünme ailenin desteğinin olup olmamasıyla ilgili olarak düşünülebilir. Bu nedenle aile desteği ve yeniden evliliği düşünme durumu arasındaki ilişki araştırılmış ve Tablo 55'de bu hususa yönelik elde edilen veriler gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, yeniden evliliği düşünmeyen kadınların ¾'üne yakınının ailesinden destek gördüğü görülmektedir. Bu bakımdan boşanma sonrasında ailesinden destek gören boşanan kadınların boşanma sonrasında yeniden evliliğe ihtiyaç duymadıkları düşünülebilir.

Çeşitli araştırmalarda benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Arpacı ve Tokyürek'in "Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi" adlı çalışmalarında toplumsal olarak kadınların yeniden evliliğinin pek hoş karşılamadığını, çocuk sahibi olan boşanmış bireylerin yeniden evliliği ancak kendilerini güvence altına almak için düşünecekleri ve evleneceği kişiden belli bir mal talebinde bulunması gerektiğini, erkeklerden daha fazla düşündüğünü belirtmişlerdir (Arpacı&Tokyürek, 2012:9). Erkekle kadın arasındaki yeniden evlenmeyi düşünme durumu arasındaki farklılık ASAGEM'in yaptığı çalışmada da ortaya konmuştur. 1200 boşanmış birey üzerinde yapılan araştırmaya göre erkeklerin %64'ü ve kadınların %42'si tekrar evliliği düşündüklerini belirtmişlerdir (ASAGEM, 2009:134-137).

Yurt dışında yapılan çalışmalarda yeniden evliliğe farklı yorumlamalar getirilmiştir. Amerika'da yapılan bir araştırmada boşandıktan sonra, en kısa yoldan evlenmeye çalışan kadınların, işsiz, yoksul ya da düşük ücretli bir meslekte çalışan

kadınlar olduğu görülmüştür (Collange, 1997:39). Fakat toplumumuzda aile desteği ve yardımı gören kadın maddi- manevi sorunlarını ailesinin desteği sayesinde tolere edebilmektedir.

Diğer taraftan boşanan kadınların yeniden evliliği düşünme nedenlerinin kadınların boşanma sonrasındaki durumuna ve sorunlarına yönelik ipuçları verebileceği düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda boşanan kadınların yeniden evliliği düşünme nedenlerinin dağılımına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 56. Yeniden Evliliği Düşünenlerin Nedenleri Dağılımı

Evet/Neden	**Sayı**	**%**
İsteklerime uygun biri olursa	20	46,5
Yalnız kalmak istemediğim için	9	20,9
Boşanmış kadın olarak yaşama zorluğundan	2	4,7
İyi bir hayat kurmak istediğim için	8	18,6
Çocuklarımın daha iyi bir hayatı olmasını istediğim için	4	9,3
Toplam	**43**	**100,0**

Yeniden evliliği düşünen kadınların, yeniden evliliği isteme nedenleri Tablo 56'da gösterilmiştir. Tabloya göre yeniden evliliği düşünen kadınların ½'sine yakını isteklerine uygun biri olursa düşüneceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 57. Yeniden Evliliği Düşünmeyenlerin Nedenleri Dağılımı

Hayır/Neden	**Sayı**	**%**
Erkeklerden nefret ediyorum\güvenmiyorum	13	18,3
Çocuklarımı düşündüğüm için istemiyorum	11	15,5
Eşimi beklediğim için istemiyorum	1	1,4
Aynı sorunları tekrar yaşamak istemediğim için	22	31
Şuan ki halimden memnun olduğum için	8	11,3
İleri bir yaşta olduğum için	5	7
Erkeklerden nefret ettiğim ve aynı sorunları yaşamak istemediğim için	11	15,5
Toplam	**71**	**100,0**

Yeniden evliliği düşünmeyenlerin nedenlerinin dağılımı ise Tablo 57'de gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında, yeniden evliliği düşünmeyen kadınların ½'sine yakınının "aynı sorunları tekrar yaşamak istemedig"i için yeniden evliliği düşünmediğini belirttiği görülmektedir. İkinci sırada kadınların 1/3'ünün belirttiği "erkeklerden nefret ettiğim için" yeniden evliliği düşünmüyorum cevabı gelmiştir. Aynı sorunlarla karşılaşma korkusu ve eşiyle yaşadığı sorunlar nedeniyle tüm erkeklerin de aynı özelliklere sahip olacağı endişesi, kadınları yeniden evlilikten uzaklaştırmıştır, şeklinde yorumlanabilir.

3.6.7. Boşanma Sonrasında Kadına Karşı Tutum

Boşanma hem bir olay hem de bir süreç olarak değerlendirilebilir. Boşanma ile ilgili birçok değişikliğin boşanma öncesi başladığı, çiftlerin ayrılması ve ardından da evliliğin hukuki olarak bitmesinden sonra uzun bir süre devam ettiği belirtilmektedir (Hanson ve ark. 1998; Akt. Öngider, 2013:148). Bu nedenle çevrenin yaklaşımı ve tutumu, kadının boşanma sonrasındaki durumunu etkileyen önemli bir değişken olarak düşünülebilir. Bu bakış açısıyla çalışmamızda boşanan kadınlara yönelik çevrenin tutumu, boşanma sonrasındaki durumunu etkileyen bir değişken olarak görülmüş ve bu hususa dair bulguların verilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Tablo 58. Boşanan Kadına Karşı Tutumun Dağılımı

Kadına Karşı Tutum	**Sayı**	**%**
Dedikodu\toplumsal baskı aracı	52	45,6
Üzülüyorlar	10	8,8
Acıyorlar\aciz bir kişi olarak görüyorlar	7	6,1
Normal\alışılmış bir durum olarak görüyorlar	16	14,0
Dışlayıcı\yargılayıcı\eleştirel bir tutumda yaklaşıyorlar	9	7,9
Kötü gözle bakıyorlar	11	9,6
Hor gören\suçlayan\baskıcı bir tutumda yaklaşıyorlar	2	1,8
Onaylayan\ve destekleyen bir tutumda yaklaşıyorlar	3	2,6
Bilmiyorum	4	3,5
Toplam	**114**	**100,0**

Yaptığımız çalışmada kadınlara "çevrenizdekilerin boşanmış kadına karşı tutumu nasıldır?" sorusu sorulmuş ve bulgular Tablo 58'de gösterilmiştir. Tabloda kadınların ½'si çevresinin boşanmaya karşı bakış açısının 'bir dedikodu malzemesi ve toplumsal baskı aracı' olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Çevrenin dedikodusu ve boşanmayı kadın için toplumsal baskı gerekçesi olarak görmek, yapılan görüşmelerin çoğunluğunda söz edilen bir konu olmuştur. Sucu (2007), yaptığı çalışmasında boşanmış kadınların %54'ünün boşanma sonrasında davranışlarında son derece ölçülü olmaya çalıştıklarını belirterek, toplumsal yargılara dikkat çektiklerini belirtmiştir (Sucu, 2007:82). Çünkü boşanma olayını bir baskı aracı olarak görmek, kadınların bu baskıyı azaltmak için ölçülü davranmalarına neden olmaktadır.

Kadına karşı tutum, çalışmanın gelir düzeyi ve eğitim durumu ile bağlantılı olarak düşünülebilir. Çünkü toplumun alt gruplarında boşanmaya karşı olumsuz yaklaşımın üst kesimlere göre daha fazla olduğu düşünülmektedir. Nitekim yapılan çeşitli araştırmalar, bu düşünceyi desteklemektedir. Örneğin, Arıkan (1992) yaptığı çalışmada, yoksul boşanmış kadınların %81,4'ünün toplumun genelde boşanmış kadınlara kötü gözle baktığına inandıklarını ortaya koymuştur.

3.6.8. Boşanan Kadının Boş Zaman Aktiviteleri

Boş zamanın değerlendirilmesi farklı yaş grupları, farklı cinsiyet ve gelir grupları için farklı anlamlandırmalara neden olabilmektedir. Kadın için boş zamanı değerlendirme aktiviteleri, doğrudan kadının geliriyle, iş durumuyla ve çevresinin yaptığı davranışlara karşı olan tavrı ile bağlantılı olabilmektedir. Toplumun boşanan kadının aktivitelerine karşı tutumu kısıtlayıcı bir şekilde olması, kadınların boş zamanını değerlendirme faaliyetlerini sınırlandırabilir. Bu nedenle çalışmamız açısından boşanan kadınların boş zaman aktiviteleri, zamanını geçirme kalitesini ve bu hususa yönelik toplumsal bakış açısını yansıtacağı düşünülmüştür.

Tablo 59. Boşanan Kadının Boş Zaman Aktivitelerinin Dağılımı

Boşanan Kadının Boş Zaman Aktiviteleri	**Sayı**	**%**
Televizyon	53	46,5
Tiyatro	10	8,8
Sinema	17	14,9
Arkadaşlarımla Vakit Geçiririm	40	35,1
Ailemle Vakit Geçiririm	98	86
Kurslara Giderim	11	9,6
Diğer	11	9,6
Toplam	-	-

Kadınlara "boş zamanlarınızı nasıl geçirirsiniz" sorusu sorulmuştur ve elde edilen veriler Tablo 59'da gösterilmiştir. Tabloda kadınların büyük bir çoğunluğunun (%86'sı) boş zamanlarını ailesiyle geçirdiği ortaya çıkmıştır. İkinci aktivite olarak görsel medyanın önemli bir aracı olan televizyonun yer alması, televizyonun yaygın, kolay ulaşılabilir olması ve kültürel alışkanlıkların sonucu olarak düşünülebilir. Aynı zamanda boş zaman aktiviteleri, gelir düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Yani çalışmamız kapsamındaki kadınların gelir düzeyinin düşük olduğu düşünüldüğünde, kolay elde edilebilir aktivitelere yönelmesi doğal olabilir. Ayrıca yaşamın ve yaşamsal olguların her kesitindeki aile faktörünün etkisi, çalışılan grubun sosyo-ekonomik özellikleri ve çalışma durumları göz önüne alınarak daha anlamlı bir şekilde yorumlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Boşanma, sonuçları ve engelleyicileri bakımından hem tarafları hem de bütün toplumu etkileyen zor ve sancılı bir dönemi ifade eden sosyal bir olgu olarak tanımlanabilir. Boşanmanın sonuçlarını, "boşanan kadın" özelinde analitik etmeyi amaçlayan bu çalışma, Elazığ ilinde 2003- 2014 yılları arasında boşanan ve hâlihazırda boşanmış dul olarak ikamet eden toplam 2175 kadından 114'ünü örneklem alarak hazırlanmıştır. Her yıla ait boşanma sayısı farklı olduğu için örneklem seçerken boşanma evrenine ait her yılın boşanma sayısının %5'inin alınmasına dikkat edilmiştir. Bu çalışmada, "boşanan kadının durumu"na ilişkin betimleme ve çözümlemeler, anket tekniği vasıtasıyla elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Elde edilen bulgulara dayanarak "boşanan kadın" hakkında şunlar söylenebilir:

Demografik değişkenler açısından değerlendirecek olursak örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların büyük bir kısmı (% 70,2si 25-44 yaş aralığında), "genç yetişkin" denilebilecek yaştadır. Elde edilen bu bulgu, TÜİK'in, boşanmış kadınlarla ilgili yaş istatistikleri ve Türkiye geneli kadın nüfusu yaş grubu istatistikleriyle örtüşmektedir. Boşanmış kadınların çoğunun "genç yetişkin" yaş grubunda olması, çocuk denilebilecek yaşta evlenebileceklerinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim ilk evlilik yaşlarına ilişkin elde edilen bulgular (bkz. Tablo-10), bu kanaati doğrulamaktadır.

Boşanmış kadınların demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgulardan birisi de eğitim durumlarına ilişkindir. Bu hususta elde edilen bulgular boşanmış kadınların sadece %26.3'ünün üniversite mezunu durumunda olduklarını; geriye kalanların ya formel bir eğitim düzeyine hiç sahip olmadığını ya da ilköğretim düzeyinde olduklarını ortaya koymaktadır (bkz. Tablo-2). Boşanan kadının eğitim düzeyinin düşük olması ya hiçbir formel eğitim seviyesine sahip olmaması, onun gerek evlilik süreci karar almada bilinçli ol(a)madığının gerekse de evlilik sonrası hayata tutunmada özellikle ekonomik (herhangi bir iş ve meslek sahibi olması) açıdan yoksunluğunun bir göstergesidir. Boşanan kadınların eğitim düzeyinin düşük olması, Türkiye'de kadınların eğitim konusunda erkeklere nazaran eşit imkâna sahip

olmadığının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim örneklem kapsamındaki kadınların boşandığı eşinin eğitim düzeyine ilişkin elde ettiğimiz bulgular bu saptamamızı doğrular niteliktedir (bkz. Tablo-2). Diğer taraftan bu hususta elde ettiğimiz bulgular, eğitimli ve düzenli bir gelire sahip kadınların daha çok boşandığını ortaya koyan kuramların ve araştırmaların bulgularıyla örtüşmemektedir. Ayrıca bu bulgular sonucunda "boşanan kadınların eğitim seviyesinin yüksek olduğuna" ilişkin varsayımımız doğrulanmamıştır.

Bu durum, çalışmamızın kadının mesleki durumuna ilişkin elde ettiğimiz bulgular için de geçerlidir. Zira çalışmamızın verileri, örneklem kapsamındaki boşanan kadınların yarıya yakınının evlilik öncesi ve evlilikleri süresince çalıştığını ve düzenli bir gelire sahip olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. Tablo-5 ve Tablo-6). Boşanan kadınların nispeten düşük oranda, evlenmeden önce ve evlilikleri süresince çalıştığına yönelik bulgulara karşın; boşanma sonrası çalışma oranlarında artış olduğu saptanmıştır. Bu durum boşanma sonrası kadının yaşadığı ekonomik güçlük ve sorunlarla izah edilebilir. Boşanan kadınların mesleki durumları ve gelir düzeylerine ilişkin elde ettiğimiz bulgular da bu kanaatimizi destekler niteliktedir (bkz. Tablo-6 ve Tablo-7).

Boşanmış kadınlara ilişkin elde edilen bulgulardan biri de kadının ve boşandığı eşinin yaşamlarının büyük çoğunluğunu nerede geçirdikleriyle ilgilidir. Bu hususta elde edilen bulgular, kadınların ve boşandıkları eşlerinin 3/4ünden fazlasının, yaşamlarının büyük bir kısmını kentte geçirdiğini göstermektedir. Bu sonuç, kadınların ve boşandıkları eşlerinin kentlilik bilincine sahip olduklarına işaret etmektedir. Her iki tarafın da aynı sosyalizasyon mekânından gelmesi ve kentlilik bilincine sahip olması, eşlerin evlilik ve boşanma kararlarında daha esnek ve özgür karar verdiklerini, toplumsal baskının etkisinin az olduğunu gösterebilir. Ayrıca boşanmaların il merkezinde fazla olması, kentteki yaşam tarzının farklılığı, aile bağlarının görece zayıflığı ve toplumsal değişimin kırsal yerleşim yerlerine göre daha fazla olmasına işaret edebilir.

Çalışmada, boşanan kadınların aile kökenlerine yönelik bulguların saptanması, boşanan kadınların mevcut durumlarını saptamada ve çözümlemede önemli görülmüştür. Aile kökenine ilişkin elde edilen bulgular, boşanan kadınların aileleriyle benzer yaşama şansına ve biçimine sahip olduklarını göstermektedir. Sözgelimi

kadınların anne ve babalarının eğitim durumuna ilişkin elde bulgular, hem örneklem kapsamındaki kadınların hem de ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet temelli fırsat eşitliğine sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan boşanan kadınların neredeyse yarısı, ailesinde ya da yakın çevresinde boşanma deneyiminin olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, boşanan kadınların boşanma kararını almada ailesinden etkilendiğine ve daha rahat boşanma kararı alabildiğine işaret edebilir. Diğer taraftan bu bulgular, "boşanmış kadınların ailesinde ve yakın çevresinde boşanma tecrübesi bulunmaktadır" varsayımımızı doğrulamıştır.

Boşanan kadınların evliliklerine ilişkin elde ettiğimiz bulgular da boşanan kadınların durumunu analiz etmemizde önemli bir veri alanıdır. Zira evlilik yaşı, evlenme biçimi, evlilik süresi boşanmayı betimlemede önemli parametrelerdir. Elde edilen bulgular, dikkate değer bir oranda, boşanmış kadınların küçük denilebilecek bir yaşta evlendiklerini; görücü usulü bir evlilik yaptıklarını; evlilik kararını çok kısa bir sürede aldıklarını; evlilik kararını almada ailenin etkili olduğunu; aile içi şiddetin mevcut olduğunu; kısa süreli bir evlilik yaşadıklarını göstermektedir.

Küçük yaşta ya da çocuk yaşta yapılan bir evlilik, evliliğin hem bilinçsizce yapıldığına hem de evliliğin sağlam temelli olmadığına işaret eden bir değişken olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu hususta elde ettiğimiz veriler, bizim "çocuk yaşta yapılan evlilikler genellikle boşanmayla sonuçlanabilir" şeklindeki hipotezimizi doğrulamaktadır.

Araştırmadan elde edilen verilere göre boşanmış kadınların yarıdan fazlasının "görücü usulü" ile evlenmiş olması ise bizde, " eşlerin birbirini tanımadan ve sevmeden yapılan evliliklerin boşanmayla sonuçlanabileceği ihtimalini arttırır" kanaati oluşturmaktadır. Şüphesiz bu çalışmanın örneklemine dâhil olan kadınların evlenme biçimiyle eğitim durumu arasında doğrusal bir ilişkiden de bahsedilebilir. Çünkü örneklem kapsamındaki kadınların yarıdan fazlası düşük düzeyde denilebilecek bir eğitim seviyesine sahiptir. Eğitim seviyesi düştük olan bireylerde görücü usulüyle evlilik yapma oranının arttığına yönelik bilimsel kanaatler vardır. Nitekim bu çalışmada, evlilik biçimi ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla söz konusu iki değişken arasında çaprazlama yapılmış ve ortaya çıkan sonucun, bu saptamayı destekleyici nitelikte olduğu görülmüştür.

Boşanmış kadınların evliliğine ilişkin diğer önemli bir bulgu da, evlilik süresine ilişkindir. Bu hususta elde edilen bulgular, kadınların üçte birinden fazlasının

evliliklerinin ilk beş yılında boşandığını göstermektedir. TÜİK'in boşanmaya dair verileri ve yapılan pek çok araştırmadaki bulgular ile örtüşen elde ettiğimiz bulgulara bakarak, örneklem kapsamındaki kadınların bir kısmının kısa süreli evlilik yaptığını; dolayısıyla eşlerin birbirini henüz tanımadan ve anlamak için çaba sarf etmeden evliliklerini neticelendirdiklerini söyleyebiliriz.

Diğer taraftan eşlerin evlilik sürecinde ve boşanma kararı almalarında ailedeki "çocuk" ve "çocuk sayısı"nın da etkisi vardır. Bu hususta elde ettiğimiz bulgular, boşanmış kadınların büyük bir kısmının ya çocuğunun olmadığını ya da tek çocuk sahibi olduklarını göstermektedir. Bu sonuç eşlerin boşanmaya karar verme eğilimini arttıran bir değişken faktör olarak değerlendirilebilir.

Boşanan kadınların dikkate değer bir oranda evliliklerini kısa sürede bitirdiklerine ilişkin elde ettiğimiz bulgulara benzer biçimde elde ettiğimiz bir bulgu da evliliğe karar verme sürecine ilişkindir. Bu hususta elde edilen bulgular kadınların yarıdan fazlasının evlenmeye, 3 ay içinde karar verdiğini göstermektedir. Bu durum, toplumsal kabullere göre evliliğin aceleye getirilmesi gereken bir olgu olarak algılanmasıyla ilişkili olabileceği gibi çabuk verilen kararda hata payının yüksek olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Evliliğe ilişkin değerlendirmeler kapsamındaki bir diğer husus, evliliğe karar verilmesinde aile faktörünün etkisidir. Elde edilen bulgular, boşanan kadınların evlilik kararında, ailenin önemli rol üstlendiğine işaret etmektedir. Söz konusu bulgulardan, örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların dörtte üçünün, ailesinin rızası ve onayını alarak evlendiği anlaşılmaktadır. "Evliliğe karar vermede ailenin onay durumu" ile eşlerin "evlenme nedeni" değişkeni arasında doğrusal bir ilişkiden bahsedilebilir. Zira bu çalışmada, "eşimle evlilik yapma kararımı ailem onayladı" diyen kadınların önemli bir kısmının aslında ailesinin zoruyla evlendiği yapılan değişkenler arası çapraz ilişkiyle saptanmıştır (bkz. Tablo-21). Bu sonuç boşanmış kadınların evlilik kararı almalarında bağımsız olamadıklarına işaret ettiği gibi; evliliklerini bitirmelerinde de önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Aile, sadece evlenecek ve/veya evlendirilecek adaylara müdahale etmez. Aynı zamanda evlenmiş eşlere de müdahale etme ve bir otorite oluşturma gücüne de sahip olabilmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular bu savı destekler durumdadır. Zira

örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların yarıdan fazlası, boşanmadan önce evliliklerine ailelerin müdahale ettiğini ifade etmektedir. Kadınlar, sırasıyla ekonomik hususlar, evin düzeni, kılık-kıyafet ve çocuk yetiştirilmesi gibi hususlarda ailelerin evliliklerine müdahale ettiğini belirtmiştir. Ailelerin çocuklarının yapmış olduğu evliliğe müdahale etmiş olması, eşlerin birbirine olan bağlılığını ve güvenme duygusunu azalttığı gibi; bireylerin kendini gerçekleştirmesine de imkân vermez. Ayrıca bu durum, eşlerin boşanma kararı vermeleri üzerinde de etkili olabilir. Nitekim örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların %11,4'ü, boşanma nedeninin, kayınvalidesinin evliliğine müdahale etmesi olduğunu öne sürmüştür (bkz. Tablo-37).

Boşanma nedeni değişkenine ilişkin elde ettiğimiz bulgular, bu çalışmanın sosyolojik önemini ön plana çıkarmaktadır. Zira örneklem kapsamındaki boşanmış kadınlara, hem boşanma nedenlerinin resmiyetteki nedeni hem de gerçek nedeni sorulmuş, elde edilen bulgular bize, her iki alanda belirtilen nedenin örtüşmediğini göstermiştir (bkz. Tablo-38). Bu hususta elde edilen bulgular incelendiğinde, kadınların %80,7'si hukuken, "şiddetli geçimsizlik" nedeniyle boşanmış olarak görülüyorken; hukuken bu nedenle boşanan kadınların sadece %9,2'sinin gerçekten bu nedenle boşandığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan elde edilen bulgulardan örneklem kapsamındaki kadınların neredeyse tamamına yakınının, hukuken, "şiddetli geçimsizlik" nedeniyle boşanmış olduğu saptanırken; buna koşut olarak gerçek boşanma nedeni "aldatma" ve "zina" olanların oranı %45,6'dır. Kadınların gerçek boşanma nedeni ile hukuki boşanma nedeni oranları arasındaki bu tezatlık, eşi tarafından aldatılan kadının, boşanırken bu durumu ifşa edemediğine işaret etmektedir. Eşin aldatması veya zina yapması bizim toplumumuzda toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirilir. Yani bizim toplumumuzda bu fiili, erkek yaparsa "elinin kiri"; kadın yaparsa "namussuz" ve "kirlenmiş" olarak değerlendirilir. Şüphesiz toplumsal olan bu algı, örneklem kapsamında yer alan ve bu nedenden dolayı mağdur durumda kalan kadınların, bireysel ve toplumsal baskılanma nedeniyle, eşinin bu fiilini, boşanırken gizlemesine neden olmuş olabilir. Erkeğin aldatması ve zina yapmasını, kadının boşanırken hukuki bir gerekçe olarak sun(a)mamasının altında yatan sebepler, erkeğin şiddet uygulaması durumu söz konusu olduğunda da geçerli olabilir. Nitekim elde ettiğimiz bulgulardan boşanan kadınların % 16.7si, gerçek boşanma nedeninin,

eşinin kendisine şiddet uygulaması olduğunu belirtirken; bu nedenin hukuken boşanma nedenleri arasında yer almadığı saptanmıştır.

Bu çalışmada, boşanma kararını veren ve mahkemeye müracaat edenin kimliğinin tespiti, boşanan kadının durumunun analizinde önemli görülmüş ve örneklem kapsamındaki kadınlara, "boşanma kararını veren ve mahkemeye müracaat edenin kim olduğu" sorusu yöneltilmiştir. Bu hususta elde edilen bulgulardan (bkz. Tablo.39), kadınların yarısından fazlasının hem boşanmaya karar veren hem de boşanmak için resmi müracaat eden taraf oldukları saptanmıştır. Bu sonuç, boşanan kadının, evli iken yaşadığı sorunları kamusal bir ortama taşıyabilme/sorunlarını resmi bir ortamda çözümleyebilme özgüvenine sahip olduğuna ve "evden beyaz gelinlikle çıkıp, beyaz kefenle girebilirsin" diyen geleneksel anlayışın güdümünde olmadığına işaret edebilir. Kadının hem boşanma kararını vermesi hem de mahkemeye başvurması, boşanma sonrasındaki memnuniyetini ya da boşanma kararına ilişkin tutumunu da belirleyici bir değişken olarak değerlendirilebilir. Nitekim örneklem kapsamındaki kadınlara, "boşanma sonrasını tecrübe etmiş biri olarak zamanı geriye alsak tekrar eşinizden boşanır mıydınız?" şeklinde yönelttiğimiz soruya, boşanma kararını kendisi veren kadınların % 85,9'u " tekrar boşanırdım" cevabını vermişlerdir. Bu sonuç, "boşanan kadınların boşanmalarına ilişkin pişmanlık duymayacakları" varsayımımızı doğrulamıştır.

Elde edilen bulgulardan örneklem kapsamındaki kadınların yarıdan fazlasının boşanmaya karar verip boşanmak için resmi müracaatta bulunmalarına karşın, boşanan kadınların bu kararlarını belli nedenlerle geciktirdikleri anlaşılmaktadır. Bu hususta elde edilen bulgulara göre örneklem kapsamındaki boşanan kadınların dörtte üçünden fazlası, boşanma kararlarını ertelemelerinde en önemli etkenin ailede "çocuğun varlığı" olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, "Ailede çocuğun varlığı, hem eşlerin aile olma bilincini ve sorumluluğunu arttıran hem de eşler arası sorunları öteleyen önemli bir faktördür" şeklindeki hipotezimizi doğrular niteliktedir. Diğer taraftan boşanmayı geciktiren etkenlerle ilgili elde edilen bulgulardan, boşanan kadınların, "çocuğun varlığı" seçeneğinden sonra en fazla öne sürdükleri etken, "boşanmış dul kadın etiketiyle yaftalanmak" seçeneği olmuştur. Örneklem kapsamındaki kadınların bu kaygısı, toplumun "boşanmış dul kadınlara" yönelik negatif bakış açısından çekinmeleri ve bu bakış açısının baskısında kalmalarından kaynaklanmaktadır

denilebilir. Bu sonuç "boşanan kadınların sosyal çevresi ile dulluğuna ilişkin sorunları vardır" hipotezimizi doğrulamıştır. Bununla birlikte, çalışmada, boşanma sonrasına ilişkin elde ettiğimiz bazı bulgular bu yargımızı doğrular niteliktedir. Zira kadınlara yönelttiğimiz "Boşanma kararını vermeden önce boşandıktan sonraki durumunuzla ilgili endişeleriniz var mıydı? Varsa nelerdi?" ve "Boşandıktan sonra bu endişeleriniz gerçekleşti mi?" şeklindeki sorulara vermiş oldukları yanıtlara bu yargımızla tamamen örtüşmektedir.

Çalışmada kadının boşanma sonrasına dair saptamaya çalıştığımız bir husus da kadının psikolojik durumuna ilişkindir. Bu hususta elde edilen bulgular, örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların önemli bir kısmının, boşanma sonrası kendilerini, psikolojik olarak iyi olma hali diyebileceğimiz hallerle algıladıklarını göstermektedir. Sözgelimi kendilerini boşandıktan sonra rahatlamış hisseden kadınların oranı % 47 iken; % 53ü de kendilerini " artık güçlü ve kararlı hissettiğini ifade etmektedir. Kadınların boşanma sonrası psikolojik durumlarına ilişkin algılarının pozitif olmasına karşın; elde edilen bulgulardan, kadınların, boşanma sonrası dayanışma örüntüleri, sosyal çevrenin kendilerine yönelik negatif tutuma yönelik algıları ve yaşadıkları diğer problemler boşanan kadınların gerçekte "güçlü ve ayakta durmak için azimli "olmaya çalıştığını ama psikolojik açıdan sınırlılıklarının farkında olduğu ve stresli ve/veya kırılgan bir durumda olduğu söylenebilir.

Boşanma sonrası kadının yaşamış olduğu sınırlılıklar ya da sorunlar sadece psikolojik eksenli değildir. Bu çalışmada ekonomik açıdan ve sosyal açıdan da boşanan kadınların sorunlar yaşadığı saptanmıştır. Boşanma sonrasında kadının ekonomik sorunlar yaşaması, çalışma kapsamındaki kadınların gelir düzeyinin ve eğitim seviyesinin düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Diğer taraftan kadınların ½'dan fazlası, 'bir kadın olarak' yaşadığı sorunların başında çevrenin dedikodusunun geldiğini belirtmiştir. İkinci olarak ise kadınların 1/3'nden fazlası, hemcinsim olmayanlarla rahat konuşamama cevabını vermiştir. Bu sonuçlar, boşanmanın toplumsal olarak olumsuz şekilde karşılandığı ve kadının toplumun ona olan bakışını sorun olarak addettiğini gösterebilir. Ayrıca bu sonuç, "boşanan kadınların boşanma sonrasında ekonomik problemler yaşayacağı" hipotezimizi doğrulamıştır.

Boşanan kadınların çocuklarına ilişkin yaşadığı sorunlara bakıldığında ise, kadınların çoğunun herhangi bir sorun yaşamadığı sonucuyla karşılaşılmıştır. Bu

durum, kadınların algısı olabileceği gibi çocukların sorunların farkına varamayacağı yaşta olmalarıyla da ilişkili olabilir. Zira çalışmamızda evliliklerin çoğu ilk beş yılda sonlanmıştır (bkz. Tablo.14).

Boşanma sonrasındaki değerlendirmenin önemli bulgularından biri de, kadınların yeniden evlilik düşüncesiyle ilgilidir. Yapılan çalışmada kadınların 3/4'ünün yeniden evliliği düşünmediği ortaya çıkmıştır. Yeniden evliliği düşünenlerin çoğunluğu isteklerine uygun biri olursa evleneceğini söylerken; düşünmeyenlerin çoğunluğu ise aynı sorunları tekrar yaşamamak için istemediğini belirtmiştir. Diğer taraftan bu sonuçlar, "boşanan kadınların yeniden evliliği düşünecekleri" hipotezimizi doğrulamamıştır.

Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, boşanan kadınların eğitim seviyesinin düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, yakın zamana kadar kadınlara eşit eğitim fırsatı verilmemesi ve geleneksel bakış açısının kız çocuğunun eğitimini önemsememesiyle ilgili olabilir. Bu nedenle kız çocuklarının eğitimine öncelik verilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Çalışma kapsamındaki boşanan kadının, boşandıktan sonra çalışma hayatında daha fazla yer alması ve yaşadığı sorunların başında ekonomik sıkıntıları belirtmesi, kurumsal ekonomik yardımın gerekli olduğunu göstermektedir. Çünkü Türkiye'de doğrudan boşanan kadın ve varsa çocuğu ile ilgili bir destek-yardım politikası bulunmamaktadır. Bu nedenle boşanan kadına ve çocuğuna öncelikle ekonomik sonra da psiko-sosyal desteğin sağlanması ve bundan boşanan kadınların haberdar edilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın sonucunda boşanan kadınların önemli bir çoğunluğunun 17 yaşın altında evlendiği ortaya çıkmıştır. Çocuk yaşta evlenen kadınların, evlilik için gerekli fiziksel, psikolojik ve bilişsel yeterliliğe sahip olmadığı düşünülmektedir. Küçük yaşta yapılan evlilikler, kız çocuklarının eğitimini tamamlamasına ve evlilik kararının sağlıklı bir şekilde alınmasına engel teşkil edebilmektedir. Dolayısıyla öncelikle aileler bu konuda bilinçlendirilmeli sonra da devlet tarafından küçük yaşta evliliği önlemek amacıyla politikalar geliştirilmelidir.

Diğer pek çok çalışmadan farklı olarak bu çalışmada, kadınların çoğunun görücü usulüyle evlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine çalışmada kadınların yarıdan fazlasının evliliğine 3 ay içinde karar vermiş olması, çiftlerin birbirlerini yeterince tanımadığına işaret edebilir. Bu nedenle evlenecek çiftlerin birbirleriyle daha fazla vakit geçirmeleri, evliliğin sağlıklı temellere oturtulması açısından önemli olmaktadır.

Boşanmaların çoğunun evliliğin ilk 5 yılı içinde bitmiş olması, çiftlerin sorunun çözümü için birbirlerine yeterince vakit ayırmadığını gösterebilir. Bu konuda özellikle çiftler üzerinde etkili olabilecek aile büyüklerinin ya da yakın çevrenin çiftle konuşması ve arabulucuk görevini üstlenmesi faydalı olabilecektir.

Yapılan çalışmada kadınların sorun çözme yöntemlerinin, sorunu ya da eksikliği kabul edip pasif kalma şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden sorun çözme stratejilerinin evlilik terapistleri ya da psikologlar tarafından çiftlere öğretilmesi, sorunun daha kolay atlatılmasına yardımcı olabilecektir. Bunun gerçekleşebilmesi için ise, devletin evli çiftlere kolay ulaşabilecekleri danışmanlıkları sağlaması gerekmektedir. Boşanmak isteyen çiftlerin özel ihtiyaç ve ilgilerine göre danışmanlık ve psikoterapi ile boşanma eğitim programı yapılarak çiftlerin daha az çatışma içinde olmaları ve çocukların anne ve babalarının kavgalarından zarar görmeleri önlenebilir.

Pek çok araştırmada olduğu gibi, bu çalışmada da kadınların çoğunluğunun evlilik hayatı içinde eşi tarafından şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Şiddetin azaltılabilmesi için, şiddet uygulayan eşe hukuki yaptırımların daha caydırıcı olması gerekmektedir. Ayrıca şiddete maruz kalan kadını koruyabilecek politikaların da geliştirilmesi gerekmektedir.

Boşanan kadının boşanmasının toplumsal baskı aracı ve dedikodu malzemesi olarak görülmesi, kadının bu durumu olumsuz olarak kabul etmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle önyargılı bakış açısı değiştirilmeli, baskıcı ve dışlayıcı tutum yerine birleştirici ve çözüm odaklı tutumun, toplumsal bilinç olarak kazandırılması gerekmektedir.

Ayrıca literatürde boşanmanın özellikle kadın üzerindeki etkisini ve kadının bakış açısını ortaya koyan çalışmanın azlığı bu konuda daha fazla çalışma yapılmasını gerektirmektedir.

KAYNAKLAR

"Dünya'da Boşanma", 10.06.2015, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do.

"Dünya'da Boşanma", 10.06.2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page.

ABADAN, N. (1982). *Toplumsal değişme ve Türk kadını. Türk Toplumunda Kadın,* İstanbul: Ekin Yayınları

AKINTÜRK, T. (1977). *Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı, 1925-1975, (2. Basım), Ankara.

AKINTÜRK, T. (2008), Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış, Beta Yayınları, (Yenilenmiş 11.Baskı), İstanbul.

AKTAŞ, A. M. (2006). *Aile İçi Şiddet*. (1. Basım). İstanbul. Elma Yayıncılık.

AKTAŞ A. M. (2009). *Evlilik ve Sadakatsizlik* (1. Baskı). Ankara: Kanguru Yayınları.

AKTAŞ, Ö. (2011). *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında karşılaşılan Güçlükler.* (Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitim ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı.Yayınlanmamış Doktora Tezi).

ALACAHAN, O. (2010). Aile Birliğini Oluşturan Faktörler Ve İşlevleri, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.11, Sayı.1. S. 289-298

ALPTEKİN, Y. D. (2011). "Düzce İl Merkezindeki Boşanmalar Üzerine Bir Çalışma." Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, s.37-62.

AMATO, P. R(2000). "The Consequences of Divorce for Adults and Children." Journal of Marriage and Family, *62*(2), s.1269-1287.

AMATO, P. R. 2001. "Children of divorce in the 1990's: An update of the Amato and Keith Meta-Analysis." Journal of Family Psychology, 15 (3), s.355-370.

AMATO, P. R. 2005. *The İmpact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, Emotional Well Being of the Next Generation. Future of Children*, Journal of Family Psychology 15 (2), syf: 75-96.

AMATO, P. R. Ve Hohmann, B. 2007. *A Comparison of High and Low Distress Marriages that End in Divorce.* Journal of Marriage and Family, s.69, syf: 621-638.

AMATO, P. R. ve Cheadle, J. 2005. *The Long Reach of Divorce: Divorce and Child Wellbeing Across Three Generations*. Journal of Marrriage and Family, s. 67 (1), syf: 191-206.

AMATO, P. R. Ve Keith, B. (1991). *Parental Divorce and Well-Being of Children: A Metaanalysis.*Psychological Bulletin, 110, syf: 26-46.

AMATO, P. R. Ve Previti, D. 2003. *People's Reosons for Divorcing: Gender, Social Class, the Life Course and Adjustment.* Journal of Family Issues, 24 (5), syf: 602-626.

AMATO, P. R. Ve Sabolewski, S. 2001. *The Effects of Divorce and Marital Discord on Adult Children's Psychological Well-being.* American Sociological Review, 66, syf: 900-921.

AMATO.P.R. (2010). "Research On Divorce: Continuing Trends And New Developments." Journal of Marriage and Family, s.650-666 . Ankara: Şafak Matbaacılık.

ARIKAN, Ç. (1990). *Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal Sorunları.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

ARIKAN, Ç. (1992). *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma,* (Birinci Basım), Ankara:Şafak Matbaacılık.

ARİKAN, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması.* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

ASAGEM. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması.* Ankara: T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

ASAGEM.(2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

ATALAY, B. (1992). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Ankara.

AYDIN, Okan P. G. (2010). *Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma*. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 117-126.

AYDINALP, E. (1981). *Boşanmalar ve Boşanmaların Ortaya Çıkardığı Bireysel Sorunların Aile Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi 60 Örnek Olay Üzerinde Bir Değerlendirme*, Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara

BAŞPINAR, M. (2008*), Boşanmanın Mali Sonuçları Ve Özellikle Maddi Ve Manevi Tazminat,*

BATTAL, A. (2008). *Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları(Nihai Rapor).* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

BİNGÖL, O. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık, KMÜ* Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I): 108, s.108- 114.

BOOTH, P. R. (2001). *The Legacy of Parents' Marital Discord: Consequences for Childeren's Marital Quality*. Journal of Personality and Social Psychology, *4*(81), s.627-638.

BULUT, D. M. (2008). *Kadınlarda Boşanma ve Kültür İlişkisi.* Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:12, Sayı:2, s. 111-118.

BULUT, I. (1983). *Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir İnceleme.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi 1(2-3), s.79-109.

BURNS, Y. W. (1999). *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri.* İstanbul: Özgür Yayınları.

BUTLER, J. (2012). *Cinsiyet Belası* (Cilt 3). (B. Ertür, Çev.) İstanbul, Topkapı: Metis Yayıncılık.

BÜYÜKPINAR, A. D. (2013). *Bir Boşanma Avukatının Anıları* (Cilt 1.). İstanbul: NTV Yayınları.

ÇAKIR, B. (2011). Modernleşme Sürecinde Türkiye'de Evlilik Kurumunun İşleyişi ve Boşanma Eğilimlerinin Seyri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

CİN**,** H.(1988). Eski Hukukumuzda Boşanma, Konya

COLLANGE, C. 1996. Boşanma Salgını (Çeviren: S. Akten). Doruk Yayıncılık, 192 s. İstanbul.

DEMİRCİ, Ş. Günaydın, G. (2005). *Konya İlindeki Boşanmaların Retrospektif Değerlendirilmesi*, Adli Tıp Dergisi, 19(1), S. 22-28.

DEMİRCİOĞLU, N. S. (2000). *Boşanmanın, Çalışan Kadının Statüsü ve Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DPT**,** 1993, Türk Aile Yapısı Araştırması,Ankara

EKMEKÇİ, H. (2010). *Toplumsal, Kültürel ve İletişimsel Boyutlarıyla Bir Boşanma Analizi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EMERY, E. R. (2013). *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu.* (E. O. Gezmiş, Çev.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ER, D. (2008), Modern Türkiye'de Kadın Öğretim Üyelerinin Konumuna ve Sorunlarına Sosyolojik Bir Yaklasım, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.

ERYORULMAZ, A. (2013). *Eyvah Boşanıyorum! Biyolojik Aileden Yamalıbohça Aileye.* İstanbul: Destek Yayınları.

ESEN, S. (2004). Kadın Haklarının Geleneksel Bakış Açısının Etkinliğinin Yargıtay'ın Bir Kısım Boşanma Kararlarındaki Kadın Olgusuna Yansıması, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

FİDAN, F. Z. (2014, Haziran). *Eğitim ve Benlik Saygısı: Kadın Kimliğinin Eğitim Yoluyla Yeniden İnşası.* Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi(2/2), 12-27.

FİDAN, T. Y. (2006). *Kadın Açısından Boşanma: Yeni Bir Başilangıç mı? Ya Da Son mu?* Doğu Akdeniz Üniversitesi.

FİNNİE, R. (1993). Women, Men And The Economic Consequences Of Divorce: Evidence From Canadian Longitudunal Data. *Canadian Review of Sociology and Antropology*, Sayı:30, s.205-211

FİSHER, H. E. (2004). *Cinsel Aşkın Anatomisi.* (M. Gaspıralı, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.

GOLDMAN, E. (2006). *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir* (1.Baskı). (N. Bayram, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı

GÖKKAYA V. B. *(2014). Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet*, International Journal of Social Science Doi number:http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2385 N: 26, S: 371-383.

GÖLE, N. (2011). *Modern Mahrem.* İstanbul, Beyoğlu: Metis Yayıncılık.

GURU, S. (2009). *Divorce: obstacles and opportunities-South Asian women in Britain*. The Sociological Review, 285-304.

GÜNEŞLİOĞLU, F.(2009). *Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları,* Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

HONGYU WANG, P. R. (2000, Ağustos). *Predictor of Divorce Adjustment: Stressors, Resources and Definitions*. Journal of Mariage and the Family(62), 655-668.

KAPKIN, D. (2014). *Yaşasın Boşanma* (1.Baskı). İzmir: Duvar Yayınları.

KARAHAN, A. S. (2012). *Boşanma Sonrası Yaşama Uyum.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim dalı.

KARASAR, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınevi, Ankara.

KAVAS, S. (2010). *Post Divorce Experience Of Higly Educated And Professional Women,* In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy In The Department Of Socıology (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

KESKİN, I. (2007). Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOÇAK, Z. (2011). Ayntab Şehrinde Aile Birliğinin Sona Erme Süreci (1600-1650), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), S.417-435.

KUCUROĞLU, Z. (2011). *Boşanmanın Kişisel Sonuçları,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

MARDİN, Şerif (2002), *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul

MARLOW, M. E. (1999). "*Kadının Yükselişi"*. (E. Gürdemir, Çev.) İstanbul: Alfa Yayıncılık.

MARX, E. L.(2013). *Kadın ve Aile.* (A. Gelen, Çev.) İstanbul: Sol Yayınları.

NEUMAN, L.W. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, (S. Özge, Çev.) 7. Baskı, Ankara:Siyasal Kitabevi.

OF, E. S. (2008), *Boşanmanın Mali Sonuçları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Konya.

OY, O. (2008). Boşanma (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

ÖKTEN, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:2/8, Syf: 302-312.

ÖNGİDER, N. (2013). *Bilişsel Davranışçı Terapinin Boşanma Sonrasında Kadınların Depresyon, Anksiyete ve Yalnızlık Semptomlarında Etkinliği: Bir Pilot Çalışma*, JCBPR, s.147-155.

ÖZKAN, Z. (1989). *Türkiye'de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

POLAT, Dünya (2012). *Boşanma Aşamasındaki Bireylerin Evlilik Çatışmaları, Çatışma İletişim Tarzları ve Sosyal Destek Sistemlerinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi Ve Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

ROWBOTHAM, S. (2013). *Yeni Bir Çağ Hayali Yirminci Yüzyılı Yaratan Kadınlar* (S.Öncü, Çev.), (1. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.

SALMAN, Ö. (2011). *Aile Birliğinin Korunmasında Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Yönelik Kamusal Politikalar*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SANDALCILAR, A.R. (2012). *İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik,* Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt.12, Sayı.2, S.225-238.

SARPKAYA, O. A. (2013). *Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri:Van Örneği*. Uluslararsı Sosyal Araştırmalar Dergisi, *6*(26), s.29-50.

SERİN, N.B., ÖZTÜRK, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Kaygı Düzeyleri, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad), Cilt. 8, Sayı.2, S.117-128.

SEVİM, J. (2009). *Boşanma Meleği, Doğru Evlilik/Doğru Boşanma.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

SEYİDOGLU, Halil (1995). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, 6.Baskı, İstanbul: Gözem Yayınları.

SEZEN, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri, AÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı.27, Erzurum, s.185-195.

SİMON, De B.(1993). *Kadın: Evlilik Çağı*. (7.Baskı). İstanbul:Payel Yayınları

SUCU, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği).* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞENTÜRK, Ü. (2008). *Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler.* Aile ve Toplum

Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, 4 (14), s.7-33.

TARHAN, N. (2004). "*Boşanmış Aileler ve Çocukları 'Makul Çözüm'.* İstanbul: Timaş Yayınevi

TARHAN, N. (2014). *"Bilinçli Aile Olmak"*. (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınevi.

TARHAN, N.(2014). *"Aile Okulu".*(19. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınevi.

TARHAN, N.(2014). *"Son Sığınak Aile"*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

TARHAN, P. N. (2014). "*Kadın Psikolojisi"* (Cilt 76). İstanbul, Haramidere: Nesil Yayıncılık.

TOFFLER, A. (1981). *Şok* (Cilt 3.). (S. Sargut, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

TOKYÜREK, F. A. (2012). *Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi*. Akademik Bakış Dergisi(31), s.1-15

TOR, Hacer (1998), *Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal ve Ekonomik Durumlar Üzerine Bir Araştırma.* Doktora Tezi. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 220S.

TUNCER, M., Taşpınar, M (2004). *Meslek Standartları Ve Çeşitli Mesleki Sınıflama Sistemleri,* Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, S. 1-10.

UYAR, S. (1999). *Boşanmış Bireylerin Evlilik Süreci Ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırm*a. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Gülhan Askeri Tıp Akademisi.

UZUN, Ç. (2013). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi.* İstanbul.

UZUNBOYLU, N. S. (2011). *Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi* (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

VELİDEDEOĞLU, H. V. (1976). *Ailenin Çilesi Boşanma*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

YAMAN, M. Ö. Vd. (2015). *Türkiye Sosyal Hizmet Birikiminde Kadın Bibliyografik Bir Değerlendirme (1950-2013)*. (1.Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.

YILDIRIM, E. (2014). "Kur'an Sosyolojisi Açısından Toplumsal Cinsiyet Meselesi", Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, syf:437-460

YILDIRIM, N. (2004). *Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri*. *Bilig*(28), syf:59-81.

YILMAZ, T. , Fidan, F. *Kadın Açısından Boşanma: Yeni bir Başlangıç Mı? Ya da Son Mu? İş Yaşamında Boşanma.* (Erişim Tarihi: 06.11.2014)

http://cws.emu.edu.tr/en/conferences/2ndint/pdf/Tuncay%20YILMAZ%20&%20%20Fatma%20FiDAN.pdf

YÖRÜKOĞLU, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk.* İstanbul: Özgür Yayınları.

YVETTE WALCZAK, S. B. (1999). *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri*. (1. Baskı). (P. İ. Ersevim, Çev.) İstanbul: Özgür Yayınları.

WALLACE, A. Ruth&Wolf, Alison. (2012) Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi, Çevirenler: Leyla Elburuz M. Rami Ayas, 3. Baskı, Ankara:Doğubatı Yayınları.

ZARA, A. (2013). *Kadınlar, Erkekler ve Çocuklar için Boşanma Terapisi* (Cilt 1.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

EKLER

EK 1. Orjinallik Raporu

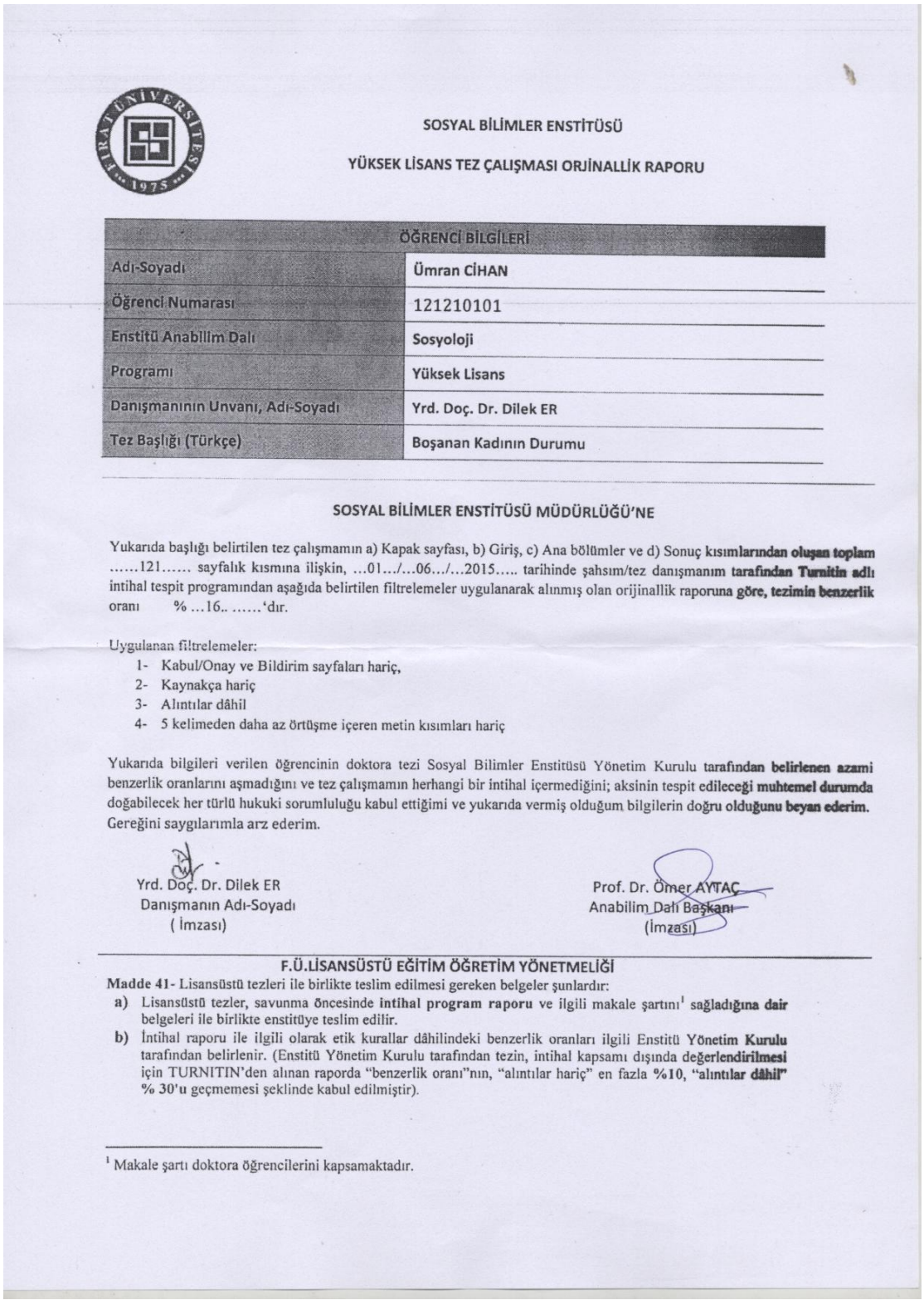

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ümran CİHAN
Öğrenci Numarası	121210101
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Dilek ER
Tez Başlığı (Türkçe)	Boşanan Kadının Durumu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç **kısımlarından oluşan toplam** .....121..... sayfalık kısmına ilişkin, ...01.../...06.../...2015..... tarihinde şahsım/tez danışmanım **tarafından Turnitin adlı** intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporu**na göre, tezimin benzerlik** oranı % ...16.. .....'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından **belirlenen azami** benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit **edileceği muhtemel durumda** doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru **olduğunu beyan ederim.** Gereğini saygılarımla arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. Dilek ER
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Ömer AYTAÇ
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını[1] **sağladığına dair** belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.

b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim **Kurulu** tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değ**erlendirilmesi** için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla **%10, "alıntılar dâhil" % 30'u** geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

[1] Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

EK 2. Anket Formu

1) Yaşınız:

2) Eğitim durumunuz nedir? (Belirtiniz: ……..…)

3) Eşinizin eğitim durumu nedir? (Belirtiniz: ……..……)

4) İlk evlendiğinizde sizin yaşınız kaçtı? (Belirtiniz:……)

5) İlk evlendiğinizde eşinizin yaşı kaçtı? (Belirtiniz:……)

6) Eşinizle kaç yıl evli kaldınız? (Belirtiniz:……..…)

7) Sizin kaçıncı evliliğiniz:

8) Eşinizin kaçıncı evliliği:

9) Sizin annenizin eğitim durumu nedir? (Belirtiniz:……...)

10) Sizin babanızın eğitim durumu nedir? (Belirtiniz:……...……)

11) Eşinizin annesinin eğitim durumu nedir? (Belirtiniz:…..……)

12) Eşinizin babasının eğitim durumu nedir?(Belirtiniz:..…..……...)

13) Sizin anne- babanız nerede yaşıyor? (Belirtiniz:…….……)

14) Eşinizin anne-babası nerede yaşıyor? Belirtiniz:…..…….…….....)

15) Çocukluğunuzu ve ilk gençlik yıllarınızı nerde geçirdiniz?

1( ) İl Merkezi

2( ) İlçe Merkezi

3( ) Köy

4( ) Kentin kenar mahallelerinde

5( ) Kentin sosyo-ekonomik yönden gelişmiş mahallelerinde

6( ) Diğer:

16) Boşandığınız eşiniz çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını nerde geçirmiş?

1( ) İl Merkezi

2( ) İlçe Merkezi

3( ) Köy

4( ) Kentin kenar mahallelerinde

5( ) Kentin sosyo-ekonomik yönden gelişmiş mahallelerinde

6( ) Diğer(Belirtiniz:

17) Evlilik öncesinde aile yapınız nasıldı?

1( ) Çekirdek aile

2( ) Geniş aile

3( ) Parçalanmış aile

4( ) Diğer(Belirtiniz:……..)

18) Boşandığınız eşinizle evlenmeye ne kadar sürede karar verdiniz?

1( ) 3 ay içinde

2( ) 4-12 ay içinde

3( ) 1-3 yıl içinde

4( ) 3 yıl ve üzeri sürede

19) Boşandığınız eşinizle neden evlendiniz?

(Belirtiniz:…..……..……..……

29) Şu an çalışıyor musunuz? (Cevabınız evet ise, ne iş yapıyorsunuz, lütfen belirtiniz.)

1( ) Evet(……..……..……..……)

2( ) Hayır

30) Aylık ortalama geliriniz ne kadar? Belirtiniz:…..……..……..……..……..……TL)

31) Mesleğiniz:

32) Evliliğinizle ilgili sorunları çözmek için çaba sarf ettiniz mi?(Cevabınız evetse ne yaptınız, lütfen belirtiniz.)

1( )Evet(……..……..……)

2( ) Hayır

33) Evliliğinizle ilgili sorunları çözmek için eşiniz çaba sarf etti mi?(Cevabınız evetse ne yaptı, lütfen belirtiniz.)

1( )Evet(…..……..……..……..…….)

2( ) Hayır

34) Eşiniz size şiddet uyguluyor muydu?

1( ) Evet

2( ) Hayır

35) Şiddet varsa ne tür şiddet uyguluyordu? ?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1( ) Fiziksel şiddet(Dayak vs)

2( ) Duygusal şiddet(Aşağılama, hor ve hakir görme)

3( ) Cinsel şiddet (Zorla ilişkide bulunmak)

4( ) Ekonomik şiddet (Çalışmasını engellemek)

5( ) Sözel şiddet (hakaret, küfür)

36) Eğer şiddet varsa size göre eşinizin genellikle şiddet uygulama nedeni nedir? Belirtiniz:

(Belirtiniz:…….....
.....
.....)

37) Eşiniz size şiddet uyguladığında sizin tepkiniz ne oluyordu? Belirtiniz:

(Belirtiniz:…….....
.....
.....)

38) Eşinizle boşanma nedeniniz nedir?

(Belirtiniz:…….....
.....
.....)

39) Eşinizle sorun yaşadığınızda aileniz size destek oluyor muydu? Cevabınız evet ise ne yapıyorlardı?.....)

40) Ailenizde boşanan kişiler var mı?(Cevabınız evet ise 41. Soruyu cevaplayınız.)

1( ) Evet

2( ) Hayır

41) Cevabınız evetse boşanan kimlerdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

1( ) Anne-babam boşanmış

2( ) Kardeşlerim boşanmış

3( ) Yakın akrabalarım boşanmış (Hala, amca, teyze, dayı, kuzen)

4( ) Büyük anne, büyük baba boşanmış

5( ) Diğer(Belirtiniz:……)

42) Boşanma kararını kim verdi?

1( ) Ben verdim

2( ) Eşim verdi

3( ) Birlikte karar verdik

4( ) Diğer:

43) Boşanmak için mahkemeye kim başvurdu?

1( ) Ben başvurdum

2( ) Eşim başvurdu

3( ) Diğer(Belirtiniz:……)

44) Boşanmadan sonra eski eşinizden nafaka alıyor musunuz?(Cevabınız evetse ne kadar lütfen belirtiniz.)

1( ) Evet(……..……..)

2( ) Hayır

45) Size göre aşağıdaki evliliklerden hangisi/hangileri boşanma tehlikesiyle karşı karşıyadır?

1( ) Aile büyüklerinin istememesine rağmen gerçekleşen evliliklerde

2( ) Eşlerin küçük yaşta evlendikleri evliliklerde

3( ) Eşlerin yetiştikleri aile kültürünün farklı olduğu evliliklerde

4( ) Eşlerin evlilik öncesi cinsel ilişki kurduğu evliliklerde

5( ) Eşlerin eğitim durumlarının farklı olduğu evliliklerde

6( ) Eşlerin ve ailelerinin ekonomik durumlarının farklı olduğu evliliklerde

7( ) Eşlerin dini inanışlarının farklı olduğu evliliklerde

8( ) Eşlerin dünya görüşlerinin farklı olduğu evliliklerde

9( ) Eşlerin arasında yaş farkının fazla olduğu evliliklerde

10( )Eşlerin medeni durumlarının farklı olduğu evliliklerde (bekâr, evli, dul bakımından)

11 ( ) Diğer……..……..)

46) Boşanma kararınızı kimler onayladı?

(Belirtiniz:……
……..……
……)

47) Ailenizin boşanma kararına tepkisi ne oldu?

(Belirtiniz:……...……
……..……..……
……)

48) Çocuğunuzun velayeti kimde?

(Belirtiniz:…….....…)

49) Resmi olarak boşandıktan sonra kendinizi nasıl hissettiniz?(Önem sırasına göre 1-2-3-4 şeklinde işaretleyebilirsiniz.)

1( ) Rahatlamış

2( ) Güçlü ve kararlı

3( ) Üzüntülü ve yenilmiş

4( ) Güvensiz ve öfkeli

5( ) Geleceğe dair endişeli

6( ) Özgürlüğü kısıtlanmış

7( ) Yalnız ve çaresiz

8( ) Diğer(Belirtiniz:……..)

50) Boşandıktan sonra geçiminizi ne ile temin ediyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1( ) Çalışıyorum

2( ) Eşimden nafaka alıyorum

3( ) Ailemin yardımıyla geçiniyorum

4( ) Emekli, dul, yetim maaşı alıyorum

5( ) Akraba/eş-dost yardımıyla geçiniyorum

6( ) Diğer(Belirtiniz:

51) Siz boşanmış bir kadını nasıl değerlendirirsiniz?

1( ) Özgürleşmiş, rahatlamış, kurtulmuş olarak görürüm

2( ) Acırım

3( ) İyi gözle bakmam

4( ) Diğer kadınlardan farklı görmem

5( ) Bilmiyorum

6( ) Diğer(Belirtiniz:

52) Boşandıktan sonra destek aldınız mı? (Cevabınız evetse 53.soruya geçiniz.)

1( ) Evet

2( ) Hayır

53) Aldıysanız kimlerden, ne tür destek aldınız?

1( ) Ailemden ve yakın çevremden psikolojik destek aldım

2( ) Arkadaşlarımdan psikolojik-sosyal destek aldım

3( ) Komşularımdan psikolojik-sosyal destek aldım

4( ) Kurumsal psiko-sosyal destek aldım

5( ) Kurumsal ekonomik destek aldım

6( )Kurumsal destek aldıysanız; hangi kurumlardan aldınız? Belirtiniz:……...…...……...)

7 ( ) Diğer……...……...…….)

54) Eşinizle ayrıldığınızı diğer insanlara rahatlıkla söyleyebiliyor musunuz? Neden?

1)Evet(Belirtiniz:……..……..)

2)Hayır(Belirtiniz:……..)

55) Boşandıktan sonra bir kadın olarak size en çok sıkıntı veren konu/konular nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1( ) İstediğim zaman dışarı çıkıp dolaşamama

2( ) Çevremin boşanmam konusunda dedikodu yapması

3( ) Giyim ve kuşamıma dikkat etmek zorunda olmam

4( ) Evli çiftlerle rahat görüşememek

5( ) Hemcinsim olmayan kişilerle rahat konuşamama

6( ) Diğer(Belirtiniz:

56) Eşinizle birlikteyken dostluk/arkadaşlık kurduğunuz kişilerin boşandıktan sonra size tepkisi ne oldu?

(Belirtiniz:……
……..……..….)

57) Boşanma kararını vermeden önce boşandıktan sonraki durumunuzla ilgili endişeleriniz var mıydı? Varsa nelerdi?

(Belirtiniz:……
……..……..….)

58) Boşandıktan sonra bu endişeleriniz gerçekleşti mi? (Cevabınız evetse 59.soruya geçiniz.)

1( ) Evet

2( ) Hayır

59) Evetse bu sorunlarla nasıl baş ediyorsunuz?

(Belirtiniz:…….....
.....
.....

60) Boşandıktan sonra hangi sorunlarla karşı karşıya kaldınız?

(Belirtiniz:…….....
.....
.....

61) Boşanma kararınıza eşinizin tepkisi ne oldu?

(Belirtiniz:…….....
.....
.....

62) Boşanma kararını verdikten ne kadar süre sonra resmi olarak boşanma davası açıldı?

(Belirtiniz:……..……..……...)

63) Size göre boşanmayı geciktiren etmenler nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1( ) Çocuğun varlığı

2( ) Eşin baskısı

3( ) Dul kadın etiketiyle yaşama kaygısı

4( ) Anne-baba ve akrabaların baskısı

5( ) Parasal etmenler

6( ) Çevre baskısı

7( ) Dini tutum

8( ) Diğer(Belirtiniz:……)

64) Boşandıktan sonra çocuğunuzla ilgili sorunlar yaşadınız mı? (Cevabınız evetse 65.soruya geçiniz.)

1( ) Evet

2( ) Hayır

65) Evetse çocuğunuzla ne tür sorunlar yaşadınız?

(Belirtiniz:…….....

66) Yeniden evlenmeyi düşünüyor musunuz? Neden?

1( ) Evet(Belirtiniz:……...……

2( ) Hayır(Belirtiniz:……...……

67) Resmiyette boşanma nedeniniz nedir? Belirtiniz: ……..……

68) Resmi olarak ayrılmadan önce eşinizle ayrı kaldınız mı? (Evet ise ne kadar, lütfen belirtiniz.)

1( ) Evet(Belirtiniz:……...……...……...……)

2( ) Hayır

69) Boşanma sonrasını tecrübe eden biri olarak zamanı geriye alsak yine boşanma boşanır mıydınız? Neden?

1( ) Evet (Belirtiniz:……...……...……...……)

2( ) Hayır (Belirtiniz:……)

70) Çevrenizdekilerin boşanmış kadına karşı tutumu nedir?

Belirtiniz:…….....

71) Boşandığınız için pişmanlık hissediyor musunuz? Neden?

1( ) Evet (Belirtiniz:……...……..

2( ) Hayır (Belirtiniz:……...

72) Boşandığınız eşinizle şu an görüşüyor musunuz? Neden?

1( ) Evet (Belirtiniz:……...……...……...…….

2( ) Hayır (Belirtiniz:……

73) Kendinize ait eviniz var mı?

1( ) Evet

2( ) Hayır

74) Boş zamanlarınızda neler yapıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

1( ) Kitap/Gazete okurum

2( ) Televizyon izlerim

3( ) Sinemaya giderim

4( ) Tiyatroya giderim

5( ) Arkadaşlarımla vakit geçiririm

6( ) Ailemle vakit geçiririm

7( ) Kurslara giderim

8( ) Diğer(……..……..)

75) Herhangi bir sivil toplum kuruluşunun etkinliğine katılıyor musunuz?

1( ) Evet

2( ) Hayır

76) Sizi şu an psikolojik olarak ne veya neler ayakta tutuyor?

Belirtiniz:…….....

.....

.....

77) Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yaparsınız? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

1( )Namaz kılarım

2( )Kur'an okurum

3( )Oruç tutarım

4( )Dini sohbetlere katılırım veya televizyonda dini sohbetleri takip ederim

5( )Diğer(Belirtiniz:…….……..)

ÖZGEÇMİŞ

03.10.1989 tarihinde Elazığ'da doğdum. İlköğrenimimi Malatya 30 Ağustos İlköğretim okulunda ve Elazığ Mezre Ortaokulu'nda tamamladım. Ortaöğrenimimi ise Balakgazi Lisesi'nde tamamladım. 2008 yılında Fırat Üniversitesi'nin İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Sosyoloji Bölümünü okumaya hak kazandım. 2012 yılında aynı bölümden mezun oldum ve aynı yıl Sosyoloji Bölümü'nün Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalın'da yüksek lisans yapmaya başladım. Kasım 2013 tarihinden itibaren Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.